

JULIAN BARNES

PORCUL SPINOS

De același autor:

Metroland (1981)

Până când m-a cunoscut (1982)

Papagalul lui Flaubert (1984) – Editura Nemira

Privind în soare (1986)

O istorie a lumii în 10 1/2 capitole (1989)

Trois (1991) – Editura Nemira

Scrisori din Londra (1995) – Editura Nemira

Café au lait (1996) – Editura Nemira

Anglia, Anglia (1998) – Editura Nemira

Iubire etc. (2000) – Editura Nemira

Something to Declare (2002) – în pregătire la Editura Nemira

Pedantul în bucătărie (2003) – Editura Nemira

Tristeți de lămâie (2004) – Editura Nemira

Arthur & George (2005) – în pregătire la Editura Nemira

JULIAN BARNES s-a născut la Leicester, Anglia, în 1946.

A studiat la Magdalen College, Oxford.

A lucrat pentru *Oxford English Dictionary*, ca lexicograf, apoi, în 1977, la *New Statesmen* și *New Review*, ca redactor literar.

Între 1979 și 1986 a avut rubrică permanentă la televiziune, în *New Statesmen* și în *Observer*.

A fost correspondent la Londra pentru săptămânalul *The New Yorker*.

Premii și distincții: Premiul Somerset Maugham (pentru *Metroland*, 1981), Premiul Médicis (pentru *Papagalul lui Flaubert*, 1986), Premiul E.M. Forster (decernat de Academie și de Institutul American de Arte și Litere, 1986), Premiul Guttenberg (1987), Premiul Grinzane Cavour (1988), Premiul Fémina (1992).

În 1998 statul francez i-a acordat titlul de Chevalier des Arts et des Lettres.

În 2004 a primit titlul de Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres.

JULIAN BARNES

porcul spinos

Traducere din limba engleză

MIHAI MOROIU

NEMIRA

Coperta colecției: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU

Ilustrația copertei: George CLAIRE TOOKER, *Government Bureau*, detaliu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BARNES, JULIAN

Porcul spinos / Julian Barnes; trad.: Mihai Moroiu

București, Nemira & Co, 2007

ISBN 978-973-569-958-1

I. Moroiu, Mihai (trad.)

821.111-31=135.1

Julian Barnes

THE PORCUPINE

© Julian Barnes, 1992

© Editura Nemira & Co, 2007

Redactor: Dana MOROIU

Tehnoredactor: Emanuel BOTEZATU

Tiparul executat de Alföldi Nyomda Rt.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN (13) 978-973-569-958-1

Pentru Dimitrina

BĂTRÂNUL SE APROPIASE de fereastra etajului șase atât cât îi îngăduise soldatul. Afară, orașul era anormal de întunecat; înăuntru, lumina scăzută a lămpii de birou se agăța străveziu de rama metalică a ochelarilor săi masivi. Înfațișarea lui era mai puțin îngrijită decât s-ar fi așteptat milițianul: costumul stătea boțit la spate, iar ceea ce mai rămăsese din părul de culoarea nisipului se ridica în smocuri. În schimb, ținuta sugera încredere în sine, ba chiar beligeranță din felul în care își plasase ferm talpa pe linia trasată cu vopsea. Cu capul ușor înălțat, bătrânul asculta manifestația femeilor șerpuind prin centrul strâmt al capitalei pe care o condusesese atâta vreme. Și își zâmbea în barbă.

Se adunaseră în această seară umedă de decembrie în fața Catedralei Sf. Arhanghel Mihail, loc de întrunire încă din vechile zile ale monarhiei. Multe intrau mai întâi în biserică și aprindeau lumânări, pe

suporturile aflate la înălțimea umerilor: lumânări subțiri, galbene, care, fie din cauza calității proaste, fie a căldurii flăcărilor din jur, se îndoiau de la mijloc și picurau ceara lor de albine, cu un sfârâit ușor, în tava de sub ele, scufundată în apă. După aceea, femeile, înarmate cu armele lor de protest, ieșeau în piața catedralei, care până nu demult le fusese un teritoriu interzis, împresurat de trupe sub comanda unui ofițer în haină de piele, fără însemne de grad vizibile. Întunericul era concentrat, deoarece în întreg sectorul, doar unul din șase felinare risipea lumina lui istovită. Dar femeile aveau lumânări, mai solide și mai albe. Și, ca să facă economie de chibrituri, le aprindeau una de la cealaltă.

Deși unele își îmbrăcaseră paltoanele de blană sintetică, cele mai multe veniseră gătite potrivit instrucțiunilor. Mai precis, negătite: arătau de parcă ieșiseră direct din bucătărie. Șorțuri legate peste rochiile groase, imprimate, cu pulovere călduroase purtate firesc în apartamentele neîncălzite, numai bune pentru frigul din piața catedralei. În marsupiul adânc al șorțului sau în buzunarul hainei, dacă era vorba de o ținută mai protocolară, fiecare își vârase câte un instrument mare de bucătărie: un polonic din aluminiu, o lingură de lemn, mai rar o pilă de ascuțit sau, pentru orice eventualitate, chiar o furculiță masivă, amenințătoare, pentru carne.

Demonstrația a început la șase, oră la care femeile se aflau în mod tradițional în bucătărie și pregăteau cina, deși în ultima vreme acest cuvânt ajunsese să

semnifică o fiertură pripită, ceva între supă și ghiveci, preparată din câțiva napi, un gât de pasăre, când se găsea, câteva frunze, apă și pâine veche. În seara asta însă nu aveau să mai mestece în odiosul terci cu polonicele și lingurile lor mari, purtate prin buzunare. În seara asta își scosese instrumentele la vedere și le fluturau prin aer, într-o agitație oarecum stângace. Apoi s-au pornit.

Când organizatoarele, un grup de șase femei din Complexul Metalurg (blocul 328, scara 4), au ieșit din piața pavată cu piatră cubică și au făcut primii pași pe bulevardul asfaltat, străbătut de cele două perechi de linii de tramvai negre și lucioase, un polonic de aluminiu s-a lovit pentru prima oară de o oală. Câteva clipe, pe măsură ce altele se alăturau cu sfială respectuoasă, zgomotul a păstrat un ritm lent, întrerupt, ca un sinistru marș funerar de bucătărie. Dar când grosul protestatelor au răspuns la chemare, acele prime secvențe de ordine solemnă au dispărut rapid, întreruperile au fost înlocuite de vuietul ce răzbea din spate, până când împrejurimile catedralei, unde oamenii veneau acum fără ocol ca să-l caute pe Dumnezeu prin rugăciune tăcută, s-au umplut până la saturație de febrilul vacarm casnic.

În inima demonstrației se puteau distinge, chiar de la sursă, diferitele tonalități generate: sunetul mort și eco-ul surd al aluminiului izbit de aluminiu, ți-pătul mai înalt și marțial al lemnului pe aluminiu, impactul surprinzător de ușor al lemnului pe fier, ca un gong chemând la masă, și geamătul greu, ca de utilaj

rutier, al aluminiului pe fier. Hărmălaia se îngroșa infernal, învălmășindu-se asupra gospodinelor care se puneau în mișcare, o hărmălaie cum nimeni din oraș nu mai auzise până atunci, potențată chiar de caracterul ei straniu și de lipsa de ritm; insistentă, apăsătoare și mai stridentă decât jelania. La primul colț, un grup de tineri strigau obscenități, cu mâinile ridicate și mândri de ei; dar uriașul zăngănit reușise deja să-i acopere, iar ei continuau să miște din gură pierdut, ca peștii, cu toate că înjurăturile lor nu mai puteau să străpungă nici cercul gălbui de lumină al felinarelor.

Organizatoarele se așteptaseră că vor participa cel mult câteva sute de femei din Complexul Metalurg. Dar zgomotul turbat care urmărea curbele scânteietoare ale tramvaiului 8 era produs de câteva mii: din Tineretului, Speranței și Prieteniei, din Steaua Roșie, Gagarin și Victoria Viitorului, chiar și din Lenin și din Armata Roșie. Țineau lumânarea prinsă în încheietura degetului mare și cu celelalte își strângeau oala sau tigaia; iar când lingura ori polonicul se abătea asupra vasului, flacăra lumânării tremura, împrôșcându-le cu ceară pe mâneci. Nu purtau pancarte și nu strigau lozinci: asta făceau bărbații. Oferau în schimb o baterie de vuiet metalic și imaginea unui câmp de floarea-soarelui, cu fețele lor galbene, în lumina lumânărilor care tresăreau la fiecare bătaie de gong.

Femeile au pătruns din Strada Stanov în Piața Poporului, unde pavelele umede le sfidau ca o vastă tavă de chifle strălucitoare. Apoi au ajuns la Mausoleul

ghemuit, imun la bombe, care găzduia trupul îmbălsămat al Primului Conducător; dar nu s-a oprit nimeni și nici nu au strigat mai tare. Au traversat piața din fața Muzeului de Arheologie, au ocolit curajos fostul Birou al Securității Statului, acum rechiziționat – unde bătrânul se întindea și zâmbea și-și apropia tot mai mult piciorul de linia albă – după care au înconjurat palatul elegant, în stil neoclasic, până de curând sediul Partidului Comunist. Mai multe ferestre de la parter fuseseră înlocuite cu placă aglomerată, iar într-un colț o tentativă de incendiere entuziastă, dar neputincioasă, lăsase o urmă întinsă și neagră, de la etajul al doilea până la al șaptelea. Însă femeile nu s-au oprit nici aici, cu excepția câtorva care și-au luat răgazul să scuipe – o deprindere care se lansase prudent cam cu un an în urmă și devenise, pentru o vreme, o adevărată necesitate națională, încât la capătul fiecărei zile erau chemați pompierii ca să spele pietrele cu furtunul, a cărei popularitate intrase însă în declin. Și totuși, suficient de multe au optat să-și exprime astfel disprețul față de Partidul Socialist (fost Comunist), pentru ca militantele din ultimele rânduri să alunece pe pietrele înspumate.

Neîntrerupta larmă domestică, ecou al jelaniei naționale și al stomacurilor goale, tocmai defila prin fața Hotelului Sheraton, unde locuiau străinii bogați; unii stăteau la fereastră, în așteptare, ținând lumânările pe care fuseseră sfătuiți să le aibă la ei, desigur de o calitate mai bună decât a celor din stradă. Dar când au înțeles cauza protestului, majoritatea s-au retras

în camere, cu gândul la mâncarea abandonată în farfurii, cu nepăsare, la micul dejun: cubulețe de brânză albă, tradițională, câteva măslin, o jumătate de măr și un plic de ceai folosit o singură dată. Și amintirea destrăbălării lor nechibzuite le-a stârnit un scurt acces de vinovăție, cât izbucnirea unei flăcări de chibrit.

De acum, femeile nu mai aveau de străbătut decât o scurtă distanță până la clădirea Parlamentului, unde se așteptau să fie oprite de pază. Dar soldații, speriați de vuietul care se apropia, se retrăseseră de mult în spatele marilor porți metalice și le ferecaseră, lăsându-și afară doar doi camarazi, câte unul în fiecare gheretă. Santinelele erau tineri recruți din provincia răsăriteană, cu freza proaspăt și brutal scurtată și pricepere politică limitată; fiecare ținea la piept, în poziție orizontală, câte un pistol-mitralieră și se uita sever pe deasupra femeilor, meditănd parcă la un ideal îndepărtat.

Și femeile i-au ignorat pe soldați, la rândul lor. Nu veniseră să se înjure cu nimeni, nici să provoace pe cineva, nici să ia calea martiriului. S-au oprit la zece metri înainte de gherete, iar cele din spate s-au îngheșuit doar atât cât să nu constituie un pericol, într-o ordine ce contrasta cu haosul lor cacofonic, care pulsa, zvâcnind, discordant și flămând, atingând apogeul când cele din urmă protestatare au reușit să se adune în piață. Tumultul s-a strecurat printre gratiile din fața Parlamentului, s-a năpustit pe scările largi și a doborât ușile duble, aurite. Fără să respecte vreo lege procedurală, nici regulile de dezbatere, a dat

buzna în Camera Deputaților și și-a impus punctul de vedere în mijlocul unei discuții despre reforma agrară, silindu-l pe un reprezentant al Partidului Agricol al Țăranilor să-și abandoneze discursul și să se întoarcă la pupitrul său. Deputații, scăldați în lumină grație sistemului de alimentare cu energie electrică pentru urgențe, s-au simțit prima dată jenați de cât erau de vizibili; dar au rămas tăcuți, privindu-se unul pe altul, în vreme ce protestul enorm, care nu conținea nici un cuvânt, dar conținea toate argumentele, le invada spațiul de muncă. Afară, femeile loveau cu linguri și polonice în oale și tigăi – lemn în aluminiu, lemn în fier, aluminiu în fier, aluminiu în aluminiu. Lumânările arseseră aproape până la capăt și acum ceara li se scurgea fierbinte pe degete, dar zgomotul și pâlparea lor nu încetau. Nimeni nu dorea să coboare la nivelul vorbelor, căci nu auziseră decât vorbe, vorbe și iar vorbe – vorbe necomestibile și nedigerabile – de luni și luni și luni de zile. Lăsau fierul să vorbească, deși nu acel fier care vorbește de regulă în asemenea situații, acel fier care lasă în urma lui martiri. Vorbeau fără cuvinte, argumentau, țipau, cereau și convingeau fără cuvinte, se rugau și se tânguiau fără cuvinte. Și au rămas așa vreme de un ceas, apoi, la ora opt, ca la un semnal secret, au început să părăsească piața din fața clădirii Parlamentului. Dar nu au renunțat la zgomot, ci masa aceea enormă de vacarm s-a scuturat încet, ca un animal de povară care se ridică pe picioare. Apoi protestatarele au început să se risipească din centrul orașului spre cartierele de

blocuri de dincolo de bulevarde: înapoi în Metalurg și Gagarin, în Steaua Roșie și Victoria Viitorului. Zgomotul și-a răspândit stridențele pe străzile mai largi, sfărâmându-se pe alei, tot mai stins; dar uneori, pe la colțuri de stradă, se mai trezea puțin, tresărind în cadențe de tinichea, ca o pereche de cinele ieftine.

Bătrânul de la etajul șase al Biroului Securității Statului, acum rechiziționat, stătea la masa lui de brad, mânca un cotlet de porc și citea *Adevărul* din acea dimineață. Auzise un fragment al întoarcerii, strecurat din direcția sediului Partidului Socialist (fost Comunist). Se oprișe din mestecat, remarcând apropierea în forță, apogeul neconsumat și retragerea destrămată. Fața lui era luminată din plin de lampa de birou. Milițianul de serviciu, postat la distanță de trei metri, gândea că Stoio Petkanov se amuză de caricaturile din ziar.

*

PETAR SOLINSKI ȘI SOȚIA SA, Maria, locuiau într-un mic apartament din complexul Prietenia (blocul 307, scara 2), la nord de bulevarde. I se oferise un spațiu mai mare când fusese numit procuror general, dar refuzase. Pentru moment, părea oricum lipsit de orice tact să accepți vreo favoare vizibilă din partea noului guvern, în vreme ce acuzai guvernul trecut de masive abuzuri în utilizarea privilegiilor. Maria îl considera însă un argument absurd. Procurorul general nu ar trebui să locuiască în cele

trei camere mizerabile ale fostului profesor de drept, ca o gaură de șoarece, și să accepte ca soția lui să meargă cu autobuzul. În afară de asta, era cert că Securitatea le umpluse apartamentul cu microfoane, într-un moment sau în altul. Se săturase ca dialogurile lor și numai Dumnezeu știe dacă nu și rarele lor jocuri amoroase să fie ascultate de cine știe ce bădăran cu ceafa groasă, într-un subsol mucegăit.

Solinski a dat ordin să i se controleze apartamentul. Cei doi bărbați în haine scurte, de piele, clătinau atotștiutor din cap în timp ce dezmembrau telefonul; dar mica lor descoperire nu a mulțumit-o deloc pe Maria. Probabil că tot ei l-au și montat, a comentat ea. Și, categoric, trebuie să mai fie și altele: microfonul din telefon făcea parte din categoria celor lăsate special ca să dai de ele și să-ți închipui că ești în siguranță. Dar întotdeauna se va găsi cineva interesat să cunoască despre ce discută procurorul general când ajunge acasă, de la serviciul lui. Și atunci, se consola Petar, în orice apartament nou s-ar fi mutat tot ar fi fost echipat cu cele mai sofisticate dispozitive, prin urmare care ar mai fi avantajul?

Mai exista totuși și un alt motiv pentru care Petar Solinski prefera să rămână acolo unde locuia de nouă ani. Ferestrele apartamentelor cu numere pare din bloc dădeau spre nord, spre un lanț de munți scunzi care, potrivit teoreticienilor militari, constituiseră o pavază eficientă împotriva dacilor, pe vremea când se întemeiase orașul, cu două milenii în urmă. Pe cea mai apropiată culme, pe care Petar abia dacă o putea

ghici deasupra unui strat de aer cețos și ușor agitat, se ridica Monumentul Recunoștinței Veșnice pentru Armata Roșie Eliberatoare: un eroic soldat de bronz, înaintând neabătut cu piciorul stâng în față, cu privirile ridicate nobil spre înălțimi, fluturând și mai sus o carabină cu baionetă strălucitoare. Jur-împrejur, pe soclu, mitraliori din bronz în basorelief își apărau pozițiile cu ferocitate bazată pe convingeri ferme.

În copilărie, Solinski ajunsese de câteva ori acolo, pe vremea când tatăl său se mai bucura de favoruri. Băiat durduliu și serios, în uniformă apretată de pionier, se simțea mereu pătruns de ceremonialul pentru Ziua Eliberării, ca și de cel pentru Marea Revoluție din Octombrie sau pentru Sărbătoarea Armatei Sovietice. Fanfara, strălucind mai ceva decât baioneta de bronz care împungea cerul, își revărsa muzica ei sumbră. Ambasadorul sovietic și comandantul Forțelor Sovietice Frățești depuneau coroane mari cât roțile de tractor, urmați de președinte și de șeful Forțelor de Apărare Patriotice; apoi toți patru se retrăgeau împreună, umăr la umăr, stingheri, ca și cum s-ar fi temut de ecoul neașteptat al pașilor din urma lor. Cu fiecare an, Petar se simțea tot mai mulțumit și mai matur; cu fiecare an, credea tot mai năvalnic în solidaritatea dintre națiunile socialiste, în progresul lor, în victoria lor inevitabilă, științifică.

Până în urmă cu câțiva ani, cu prilejul căsătoriei, multe cupluri veneau în pelerinaj la Alioșa, după cum era cunoscut; se postau sub el, printre lacrimi și flori, copleșiți de legătura gravă, și efemeră, dintre

evenimentul lor personal și cel istoric. Însă, în ultimul timp, acest obicei începuse să se stingă treptat, iar acum, cu excepția zilelor anume de sărbătoare, singurii vizitatori rămăseseră turiștii ruși – care, când presărau câteva flori pe soclu, încercau poate un sentiment de virtute, imaginându-și recunoștința națiunilor eliberate.

Dimineața și seara, soarele arunca o pată de lumină asupra lui Alioșa cel din depărtări, făcându-l vizibil în tot orașul. Lui Petar Solinski îi plăcea să stea la biroul lui micuț, lângă fereastră, așteptând răbdător un tremur de lumină reflectată de baioneta soldatului. Atunci își ridica privirile, gândind: asta a stat înfiptă în coastele țării mele vreme de aproape cincizeci de ani. Și acum avea datoria sa să contribuie la extragerea ei.

*

ACUZATULUI DIN PROCESUL PENAL Numărul 1 i se adusese la cunoștință că o întâlnire preliminară cu procurorul general Solinski avea să se desfășoare la ora zece. Prin urmare, Stoio Petkanov s-a sculat la ora șase să-și pregătească tactica și revendicările. Era esențial să nu cedezi niciodată inițiativa.

De exemplu, acea primă zi de detenție. Îl aresta-seră, absolut ilegal, fără să-i adreseze nici un fel de acuzație, și îl duseseră la Biroul Securității Statului, căreia îi atribuiseră nu știu ce nume nou, burghez. Un

milițian de rang superior îi prezentase un pat și o masă, îi indicase un semicerc alb trasat pe podea, în dreptul ferestrei și apoi îi dăduse niște confetti. Cel puțin asta crezuse c-ar fi, și le-a tratat ca atare.

– Ce-s astea? a întrebat totuși, aruncând tichetele colorate pe masă.

– Sunt cartelele dumneavoastră pentru rații.

– Prin urmare, sunteți atât de amabili să-mi permiteți să ies și să stau la coadă?

– Procurorul general Solinski a decis că, de vreme ce acum sunteți un cetățean obișnuit, veți fi în mod firesc supus restricțiilor temporare aplicate tuturor cetățenilor obișnuiți.

– Înțeleg... Și ce anume trebuie să fac? s-a interesat Petkanov, jucând perfect supunerea senilă. Ce-mi este permis să fac?

– Acestea sunt tichetele pentru brânză, acestea pentru cașcaval, acestea pentru făină, a explicat soldatul, alegându-le îndatoritor. Unt, pâine, ouă, carne, ulei de gătit, detergent, benzină...

– Îmi închipui că n-o să am nevoie de benzină, l-a întrerupt Petkanov, chicotind într-un mod care invita la complicitate. Probabil că ai putea... Dar ofițerul se și retrăsese. Nu, înțeleg. Asta le-ar permite să adauge și acuzația de tentativă de corupere a unui membru al Forțelor de Apărare Naționale, nu-i așa? Milițianul nu i-a răspuns. Oricum, a continuat Petkanov, cu aerul cuiva teoretic interesat să i se prezinte amănunte despre un joc nou, oricum, povestește-mi cum funcționează.

– Cupoanele reprezintă cantitatea de bunuri prevăzute pentru o săptămână. Fiecare e responsabil de ritmul în care-și consumă bunurile distribuite raționalizat.

– Cum rămâne cu cârnații? Nu-i văd pe aici. Pașiunea mea pentru cârnați este bine cunoscută, a rostit el, mai degrabă uimit decât revoltat.

– Nu există cartele pentru cârnați. Adevărul este, domnule, că nu se găsesc cârnați în magazine, prin urmare ar fi inutil să se emită cartele.

– Logic, a răspuns fostul președinte, rupând câte un cupon de pe fiecare coală colorată. Nu voi avea nevoie de benzină, din motive evidente. Aduceți-mi restul, a încheiat, aruncând pumnul de confetti spre ofițer.

O oră mai târziu, un soldat s-a întors cu o pâine, 200 de grame de unt, o varză mică, două chiftele, 100 de grame de telemea și 100 de grame de cașcaval, o jumătate de litru de ulei de gătit (rația pe o lună), 300 de grame de detergent (idem) și o jumătate de kilogram de făină. Petkanov i-a cerut să le pună pe masă și să-i aducă un cuțit, o furculiță și un pahar pentru apă. Apoi, sub privirile oficiale ale celor doi milițieni, a mâncat chiftelele, brânza albă și cașcavalul, varza crudă, pâinea și untul. La final a împins farfuria deoparte, aruncând o căutătură scurtă spre detergent, ulei și făină, după care s-a îndreptat spre patul său îngust, cu cadru metalic, și s-a culcat.

La mijlocul după-amiezii, milițianul de rang superior s-a întors. Cât de cât încurcat, ca și cum parțial

ar fi fost vina lui, i s-a adresat deținutului care stătea întins pe spate:

– Se pare că nu ați înțeles. După cum vă explicam...

Petkanov și-a aruncat picioarele scurte pe scândurile pline de rezonanță și a străbătut cu călcătură apăsată cei câțiva metri care-l despărțeau de ofițer. S-a apropiat foarte tare și l-a împuns puternic cu degetul în uniforma cenușiu-verzuie, chiar sub clavicula stângă. Apoi l-a împuns încă o dată. Milițianul s-a retras imediat, nu atât din cauza asaltului la care era supus, cât pentru a reuși să înfrunte prim-planul acelei fețe care îi dominase întreaga viață; o față care și acum se ridica dominator către el.

– Colonele, a început președintele. N-am de gând să folosesc detergentul. N-am de gând să folosesc nici uleiul și nici făina. Poate că ai băgat de seamă că nu sunt vreo babă dintr-un apartament de la periferie. Cei pe care preferi să-i servești acum au dat economia peste cap, prin urmare sunteți siliți cu toții să mâncați... confetti de-astea. Dar când serveai pentru *mine* – și a subliniat cuvântul cu încă o împunsătură zdravănă – când îmi erai credincios *mie*, Republicii Socialiste Populare, probabil îți amintești că exista mâncare în magazine. Îți amintești că erau uneori și cozi, dar niciodată căcatul ăsta. Așa că dispari, și de acum încolo să-mi aduci rații socialiste. Iar procurorului general Solinski, poți să-i comunici în primul rând să se ducă dracului, iar în al doilea rând că, dacă dorește să mănânc detergent

până la sfârșitul săptămânii, va avea de suportat personal consecințele.

Ofițerul s-a retras. De atunci, lui Stoio Petkanov i se servea masa normal. Primea și iaurt când solicita. De două ori i s-au adus până și cârnați. Fostul președinte făcea glume pe seama detergentului, spre beneficiul gardienilor săi și, de fiecare dată când venea mâncarea, își spunea că lucrurile nu sunt pierdute, că îl subestima, desigur tot pe riscul lor.

Apoi a început să insiste să i se aducă mușcata lui sălbatică. În momentul arestării ilegale, soldații îl obligaseră să se despartă de ea. Dar oricine știa că Stoio Petkanov, credincios pământului națiunii sale, dormea cu o mușcată sălbatică sub pat. Oricine știa atâta lucru. Prin urmare, au capitulat, după o zi sau două. Iar el și-a tuns planta cu foarfeca de unghii, ca să-i încapă sub patul scund de celulă, și de atunci a început să doarmă mai bine.

Acum îl aștepta pe Solinski. Stătea la doi metri de fereastră, atingând cu piciorul stâng linia albă. Vreun incompetent încercase să traseze un semicerc riguros pe scândurile de brad, dar probabil că-i tremurase mâna, de frică sau de băutură, cu pensula plină de vopsea. Oare se temeau cu adevărat de un atentat la viața lui, așa cum pretindeau? Ar fi trebuit să le pară bine dacă se întâmpla și să îl lase să stea unde vrea el. În primele zile, ori de câte ori îl scoteau din cameră, își imagina aceeași scenă: cum se opreau lângă o ușă murdară, din metal, undeva la subsol, cum i se desfăceau cătușele fără zgomot, cum era îmbrâncit de la

spate și cineva urla: „Fugi!“ Și cum el asculta ordinul, din reflex, urmând lovitura finală. Nu-și imagina de ce n-o făcuseră, iar lipsa lor de hotărâre îi dădea încă un motiv să-i disprețuiască.

L-a auzit pe milițian bătând din călcâie la sosirea lui Solinski, dar nu a întors capul. În orice caz, știa ce avea să vadă: un tinerel durduliu și nespălat, în costum italianesc lucios, cu o expresie lingușitoare, fiul contrarevoluționar al unui contrarevoluționar, copilul de căcat al unui căcănar. A continuat să se uite pe ferastră câteva clipe, apoi a spus, fără să catadicsească să se întoarcă spre el.

– Așadar, până și femeile voastre protestează.

– Este dreptul lor.

– Cine urmează? Copiii? Țigani? Nebunii?

– Este dreptul lor, a repetat Solinski, liniștit.

– S-ar putea să fie dreptul lor, dar ce înseamnă asta? Un guvern care nu-i în stare să-și țină gospodițele în bucătărie este terminat, Solinski, terminat.

– Ei bine, vom vedea, nu-i așa?

Clătinând din cap, mai mult pentru sine, Petkanov s-a răsucit spre interlocutor, în cele din urmă.

– Oricum, ce mai faci, Petar? a adăugat el, grăbindu-se spre procurorul general să-i strângă mâna. Nu ne-am întâlnit de prea multă vreme. Felicitări pentru... succesul tău recent.

Trebuia totuși să recunoască, nu mai era nici tinerel, nici durduliu: palid la față, slăbuț, îngrijit, cu un început de chelie. Pentru moment, perfect împăcat cu sine. Ei bine, asta avea să se schimbe.

– Nu ne-am mai întâlnit, i-a răspuns Solinski, de când mi s-a retras carnetul de partid și am fost demascată în *Adevărul* drept simpatizant fascist.

– S-ar zice că nu ți-a prins rău deloc, a râs Petkanov degajat. Sau ți-ai mai dori să fii în partid și astăzi? Poți să te înscrii oricând ca membru, după cum bine știi.

Procurorul general s-a așezat la masă, cu mâinile peste dosarul cu coperte gălbui-maronii aflat dinaintea sa.

– Am înțeles că ați încercat să refuzați serviciile unui avocat.

– Corect, a confirmat Petkanov rămas mai departe în picioare, socotind această tactică mult mai avantajoasă.

– Ar fi oportun...

– Oportun? Am petrecut treizeci și trei de ani făcând afurisitele astea de legi, Petar, le cunosc sensul.

– Cu toate acestea, Milanova și Zlatarova, avocate din oficiu, au fost desemnate de tribunal să îndeplinească rolul de consiliu de apărare.

– Alte femei! Spune-le să nu-și bată capul.

– Au primit dispoziția să apară înaintea Curții și vor proceda așa cum li s-a cerut.

– Vom vedea. Și ce mai face tatăl tău, Petar? Nu prea bine, este adevărat ce-am auzit?

– Cancerul lui e în fază avansată.

– Îmi pare rău. Te rog să-l îmbrățișezi din partea mea, când te vezi cu el prima oară.

– Nu sunt sigur.

Fostul președinte îi studia atent mâinile lui Solinski: subțiri, cu păr negru până la încheieturi; degete osoase, care băteau nervos în cartonul spălăcit. Și a insistat, calm.

– Petar, Petar, tatăl tău și cu mine suntem vechi tovarăși. Apropo, ce fac albinele lui?

– Albinele?

– Tatăl tău crește albine, din câte știu.

– De vreme ce mă întrebați, și ele sunt bolnave. Multe se nasc fără aripi.

Petkanov a mormăit ceva, acuzându-le parcă de un deviaționism ideologic.

– Ne-am luptat împreună împotriva fasciștilor, tatăl tău și cu mine.

– Și apoi l-ați eliminat.

– Socialismul nu se construiește fără sacrificii. Și tatăl tău a înțeles asta. Înainte să înceapă să i se scoale conștiința.

– Ar fi trebuit să încheiați propoziția aceea mai devreme.

– Care?

– *Socialismul nu se construiește*. Ar fi trebuit să vă opriți acolo. Ar fi fost suficient.

– Prin urmare, plănuiești să mă spânzuri? Sau preferi plutonul de execuție? Trebuie să întreb distinsul meu consiliu de apărare feminin ce s-a hotărât. Sau aștepti să mă arunc de la fereastră? De asta nu sunt lăsat să mă apropii, până la momentul potrivit? Și cum Solinski nu îi dădea nici un răspuns, fostul președinte s-a postat în fața lui, cu toată greutatea. În

virtutea căror legi mă pui sub acuzație, Petar? Legile tale sau ale mele?

– Oh, legile dumneavoastră. Constituția dumneavoastră.

– Și pentru ce anume ai să mă găsești vinovat?

Avea un ton energic, dar conspirativ.

– *Eu unul* vă consider vinovat de multe lucruri. Furt. Delapidare din fondurile statului. Corupție. Speculă. Încălcări ale legislației monetare. Foloase necuvenite. Complicitate în asasinarea lui Simeon Popov.

– Nu am avut știință de asta. Am crezut că a murit în urma unui atac de cord, oricum.

– Complicitate în aplicarea torturii. Complicitate în tentativa de genocid. Nenumărate uneltiri pentru denaturarea actului de justiție. Pentru ce anume veți fi acuzat, de fapt, va fi anunțat în următoarele câteva zile.

Petkanov a mârâit ușor, ca și cum ar fi cântărit o ofertă.

– Cel puțin, nu e vorba de viol. Am crezut că de-aia demonstrau gospodinele, că le-aș fi violat pe toate, potrivit procurorului general Solinski. Dar înțeleg că demonstrau de foame, că acum există mai puțină mâncare în magazine decât în oricare moment din vremea socialismului.

– Nu mă aflu aici, i-a replicat Solinski bățos, ca să discut despre dificultățile inevitabile ale tranziției de la economia controlată la economia de piață.

– Felicitări, Petar. Felicitările mele, a spus Petkanov, chicotind.

– De ce?

– Pentru cuvintele astea. Am auzit vocea tatălui tău în ele. Ești sigur că nu vrei să te înscrii iarăși în organizația noastră redenumită?

– Data viitoare vorbim la tribunal.

Petkanov continua să râdă, în vreme ce procurorul își aduna hârtiile, pregătindu-se să plece. Apoi s-a apropiat de tânărul milițian care fusese de față la toată întrevederea.

– Ți-a plăcut, băiete?

– Nu am auzit absolut nimic, a răspuns soldatul, lipsit de convingere.

– Dificultățile inevitabile ale tranziției de la economia controlată la economia de piață, a repetat fostul președinte. Nu există mâncare în afurisitele de magazine.

*

AVEAU DE GÂND să-l împuște? S-ar fi zis totuși că nu-l amenința o asemenea primejdie. Nu, probabil că nu vor face una ca asta: pentru că nu aveau curajul. Sau, mai degrabă, pentru că erau destul de deștepți ca să nu-l transforme în martir. Le venea mult mai bine să-l discrediteze. Exact ceea ce nu le va permite el să-i facă. Aveau să însceneze procesul după pofta lor, așa cum le convenea mai bine, mințind și înșelând și aranjând dovezile; dar și el le-ar putea pregăti câteva surprize. Și nici prin cap nu-i trecea să joace rolul pe care i-l hărăziseră. Gândea un scenariu total diferit.

Nicolae. Pe el l-au împușcat. În ziua de Crăciun, unde mai pui. Dar acolo fusese o turbare, îl alungaseră de la el din palat, îi urmăriseră elicopterul, apoi mașina, îl târâseră înaintea a ceea ce ei numiseră, cu tot ridicolul, un tribunal al poporului, găsindu-l vinovat de asasinarea a șaizeci de mii de oameni; și l-au împușcat, i-au împușcat pe amândoi, pe Nicolae și pe Elena, pur și simplu, țintuiți vampirul, așa strigase cineva, țintuiți vampirul înainte să apună soarele, altfel învață să zboare din nou. Asta fusese, frică. Și nu furia poporului sau cum i-au mai zis ei pentru ziariștii din Apus, ci pur și simplu doar frică, din aia de faci pe tine. Puneți-l la pământ, repede, asta-i România, înfișeți-i un par prin inimă și țintuiți-l la pământ. Da, în cazul lui însă nu se arătau asemenea semne.

Și, pe urmă, cam cel dintâi lucru pe care l-au făcut la București a fost să organizeze o paradă a modei. Văzuse la televizor, putori care-și expuneau țățele și picioarele, și nu știu ce femeie creatoare de modă își bătea joc de simțul estetic al Elenei, comunicând lumii întregi cum soția Conducătorului a fost de „prost-gust“, desființând stilul ei vestimentar sub titulatura de „țărănesc clasic“. Petkanov ținea bine minte expresia aceea, chiar și intonația ei. Prin urmare, uite unde am ajuns acum, adică acolo unde ne aflăm și înainte, cu niște curve burgheze îngâmfate care își râd de cum se îmbracă proletariatul. La ce-i trebuie hainele unui om? Doar ca să-i țină de cald și să-i ascundă rușinea. Întotdeauna-ți puteai da seama când un tovarăș avea tendințe deviaționiste: imediat

pleca în Italia să-și ia un costum lucios și se întorcea de ziceai că-i gigolo sau pederast. Exact ca tovarășul procuror general Solinski după vizita lui frățească la Torino. Da, acela chiar fusese un episod interesant. Se bucura că avea memorie bună pentru asemenea lucruri.

Gorbaciov. Era suficient să te uiți la oamenii care-l înconjurau ca să fii sigur că o să iasă cu bucluc. Femeia aia a lui cu nasul pe sus și cu rochii de la Paris, și card American Express, și competiția în care se afla cu Nancy Reagan pentru titlul de cea mai bine îmbrăcată femeie capitalistă. Dacă Gorbaciov nu era în stare să-și țină la respect nici propria nevastă, ce șanse mai avea să curme contrarevoluția, odată ce începuse? Nu că și-ar fi dorit. Și toți acei gigolo cu care călătorea, toți consilierii și reprezentanții speciali și purtătorii de cuvânt personali care de-abia așteptau să iasă în străinătate, direct la croitorii italieni. Purtătorul ăla de cuvânt, cum îl chema, cel pe care-l iubeau capitaliștii, și el avea un costum lucios. Cel care a zis că Doctrina Brejnev a murit. Și că a fost înlocuită de Doctrina Frank Sinatra.

Încă un moment când realizase că totul se va duce de râpă. Doctrina Sinatra. *I did it my way.*¹ Dar nu exista decât un singur fel de a o face, o singură cale cu adevărat științifică a marxism-leninismului. Să spui că națiunilor din Tratatul de la Varșovia le este permis

¹ *Am făcut-o în felul meu, vers dintr-o cunoscută piesă a lui Frank Sinatra (n. tr.).*

să facă lucrurile după placul lor e ca și cum ai spune: „Nu ne mai pasă de comunism, haide să ne dăm cu totul pe mâna bandiților americani, să le ia naiba pe toate!” Și la ce expresie să cobori. Doctrina Sinatra. Să-l lingusești pe Unchiul Sam în asemenea hal. Și cine era Sinatra? Un italian oarecare în costum lucios, mereu mână în mână cu Mafia. Căruia Nancy Reagan îi cădea în genunchi. Da, lucrurile se leagă. Totul a început de la Frank Sinatra, toată afurisenia asta. Sinatra i-a tras-o lui Nancy Reagan în Casa Albă, așa se vorbea, nu? Reagan nu-și putea ține nevasta în frâu. Nancy era într-o competiție cu Raisa, în materie de haine. Nici Gorbaciov nu-și putea ține nevasta în frâu. Iar purtătorul de cuvânt al lui Gorbaciov ne asigură acum că vom urma cu toții Doctrina Frank Sinatra. Doctrina Elvis Presley. Doctrina hamburgerului McDonald's. Doctrina lui Mickey Mouse și a lui Donald Duck.

Departamentul său de Securitate Externă îi arătase odată un document transmis de colegii lor frați din KGB. Era un raport FBI despre siguranța președintelui american, a nivelurilor sale de protecție și așa mai departe. Petkanov își amintea mereu de un anume detaliu: locul în care președintele american se simțea cel mai în siguranță, și unde FBI considera că se află cel mai în siguranță, era Disneyland. Nici unui asasin american nu i-ar fi trecut prin gând să-l împuște acolo. Ar fi fost un sacrilegiu, o insultă la adresa marilor zei Mickey Mouse și Donald Duck. Așa scria într-un raport FBI transmis Departamentului

de Securitate Externă al lui Petkanov, pentru situația în care o asemenea informație s-ar fi putut dovedi utilă. Iar lui Petkanov îi confirmase exact esența infantilă a americanilor care aveau curând să-i invadeze țara și să o cumpere pe toată. Bine ai venit, Unchiule Sam, vino și construiește aici un Disneyland mare, ca să se simtă președintele tău în siguranță, iar tu să poți să-ți asculți discurile cu Frank Sinatra și să râzi de noi toți, considerându-ne țărani ignoranți, care nu știu să se îmbrace.

*

ERA OBLIGATORIU SĂ FIE MARTORI, a insistat Vera. Toți patru, împreună: Vera, Atanas, Stefan și Dimitar. Trăiau un moment mare din istoria țării, prin care își luau rămas-bun de la copilăria lor sumbră și de la adolescența cenușie, frământată. Sosise sfârșitul minciunilor și al iluziilor; sosise vremea adevărului, sosise începutul maturității. Cum să fii absent de la așa un eveniment?

Oricum, fuseseră împreună de la început, din luna aceea recentă, și atât de îndepărtată, când totul părea doar o escapadă, un pretext pentru ca băieții să se afle prin preajma Verei și să flirteze cu ea la adăpost de primejdii. Atunci se alăturaseră celor dintâi proteste tensionate, nesiguri ce anume puteau să spună, cât de departe puteau să meargă. Cu toții fuseseră martori și mărșăluiseră și strigaseră când mișcarea devenise cât se poate de serioasă și sufocant de

pasionantă. Dar și înfricoșătoare: fuseseră împreună când un vehicul blindat aproape îl strivise pe prietenul acela al lui Pavel, pe Bulevardul Eliberării, și când milițienii care păzeau palatul prezidențial își ieșiseră din fire și începuseră să lovească femeile cu patul puștii. Fugiseră din calea gloanțelor, îngrozitor de speriați, ascunzându-se în ganguri, braț la braț, încercând să o protejeze pe Vera. Și apoi, când avuseseră sentimentul că împing într-o ușă veche, ieșită din țâțâni și mâncată de cari, și toți soldații aceia care le zâmbeau și le făceau semne și-și împărțeau țigările cu ei. Știuseră sigur că sunt pe cale să învingă, atunci, când până și câțiva deputați ai Partidului Comunist ținuseră să-și arate fața la demonstrațiile lor.

– Șobolanii care fug de pe navă, comenta Atanas. Niște guzgani.

Atanas era student la limbi străine, băutor și poet, căruia îi plăcea să pretindă că scepticismul lui dezinfectează sufletele infestate cu microbi ale celorlalți trei.

– Nu putem purifica rasa umană, venea răspunsul. Oare de ce?

– Întotdeauna vor exista oportuniști. Nu trebuie decât să te asiguri că sunt de partea ta.

– Nu vreau să fie de partea mea.

– Ei nu contează, Atanas, nu prezintă vreo importanță. Ci doar indică învingătorul.

Și apoi, cu un ultim umăr în ușă, Stoio Petkanov a fost înlăturat, peste noapte, și nu i s-a permis nici să se prefacă bolnav, și nici să lase cale liberă succesorului

său, ci pur și simplu Comitetul Central l-a făcut pachet și l-a expediat la casa lui din provincia de nord-est, cu o gardă formată din cinci oameni, care să-i asigure protecția. La început, Marinov, adjunctul care simțise dincotro bate vântul, încercase să mențină partidul laolaltă, de pe poziții reformator-conservatoare, dar după doar câteva săptămâni fusese tras pe roata propriilor sale incompatibilități. Apoi evenimentele au început să se amestece, la fel ca spițele unei biciclete; zvonurile greu credibile ale zilei de ieri deveneau știrile desuete ale zilei de mâine. Partidul Comunist a votat să-și suspende rolul conducător în dezvoltarea politică și economică a națiunii, s-a rebotezat Partid Socialist și a chemat la formarea unui Front al Salvării Naționale care să cuprindă toate principalele organizații politice, iar când ideea a fost respinsă, a convocat alegeri cât mai curând cu putință. Ceea ce partidele de opoziție nu-și doreau sau, în orice caz, nu încă, ținând seama de structurile lor rudimentare, în timp ce socialiștii (foștii comuniști) controlau radioul și televiziunea de stat, majoritatea editurilor și a tipografiilor, dar opoziția a fost obligată să-și joace șansa și i-a pus pe socialiști (foștii comuniști) în defensivă, chiar dacă socialiștii (foștii comuniști) formau majoritatea, ceea ce comentatorii occidentali considerau de neînțeles, iar guvernul mai invita încă partidele de opoziție să i se alătore și să salveze națiunea, însă partidele de opoziție spuneau mereu: „Nu, voi i-ați tras-o, voi s-o puneți la loc, în ordine, și dacă nu puteți, demisionați“ și așa au mers lucrurile, poticnit,

cu jumătăți de reformă și certuri, și insulte, și frustrări, și frică, și piață neagră, și prețuri crescute, și alte jumătăți de reformă, și nici urmă de eroism, cel puțin nu eroismul mult așteptat – un călăraș viteaz retezând cu spada lanțurile sclaviei – ci doar acel eroism, în măsura în care munca poate fi eroică. Ca și cum ai desface cu forța degetele unui pumn strâns vreme de o jumătate de secol, gândea Vera, un pumn în care există conul de pin poleit cu aur. Și în cele din urmă conul cade eliberat, deformat de strânsoare, pătat de sudoarea anilor; păstrându-și totuși greutatea și splendoarea-i neprețuită.

Ultima parte a acestei desfășurări – sfârșitul începutului – rămânea procesul lui Petkanov. Prin urmare, Vera a insistat ca ei patru să fie martori. Dacă nu reușeau să pătrundă în tribunal, aveau să urmărească evenimentele la televizor. Fiecare clipă a lor, fiecare minut al acestei neașteptate treceri a națiunii de la adolescența sa impusă la maturitatea întârziată.

– Cum rămâne cu întreruperile? a întrebat Atanas.

Asta era o problemă. La fiecare patru ore – dacă nu la trei – intervenea o întrerupere de curent care dura o oră – dacă nu două. Lumina se oprea prin rotație, în fiecare cartier. Vera locuia în același sector electric cu Stefan – și asta încurca lucrurile și mai rău. Atanas stătea la distanță de douăzeci de minute, cu autobuzul, dincolo de bulevardele din sud. Cartierul lui Dimitar era mai aproape, la cincisprezece minute de mers pe jos sau opt de alergare. Prin urmare, aveau să înceapă la Stefan (sau la Vera, când se săturau de

ei părinții lui Stefan), se mutau la Dimitar, ca primă alternativă, iar în caz de urgență – dacă se tăia lumina la toți ceilalți – se porneau cu autobuzul la Atanas.

Dar ce se făceau dacă lumina se oprea în mijlocul procesului, exact când Petkanov începea să se zvârcolească și procurorul i-o puneă rapid, spunând cum a înșelat națiunea, cum a mințit și a furat, cum a tiranizat și a asasinat? Pierdeau aproape zece minute de transmisiune dacă fugeau la Dimitar. Sau, și mai rău, douăzeci de minute până la Atanas.

– Patruzeci, a spus Atanas. Cu penuria de combustibil și cu autobuzele care se strică mereu, la atât trebuie să te aștepți acum. Patruzeci de minute!

Stefan, inginerul, a fost cel care a găsit soluția. Consiliul de Stat pentru Electricitate anunța în fiecare dimineață planul său de „întreruperi“, după cum era denumit, neutru, pentru următoarele treizeci și șase de ore. Prin urmare, planul se desfășura astfel. Să spunem că se aflau la televizorul Verei și o întrerupere de curent era prevăzută la o oră anume. Doi dintre ei porneau spre apartamentul lui Dimitar cu zece sau cincisprezece minute mai devreme. Cei doi rămași urmăreau programul până când imaginea dispărea, apoi o porneau și ei. La capătul transmisiunii acelei zile, echipele își povesteau între ele cele aproximativ zece minute pierdute. Sau cele patruzeci de minute, dacă erau siliți să ajungă până dincolo de bulevardele din sud.

– Sper să-l spânzure, a spus Dimitar cu o zi înainte de începutul procesului.

– Mai bine să-l împuște, a fost de părere Atanas. *Taca-taca-taca-taca.*

– Sper să aflăm adevărul, a intervenit Vera.

– Sper să-l lase să vorbească, a adăugat Stefan. Să nu-i pună decât întrebări simple, la care există răspunsuri simple, și apoi să-l auzim cum iese cu tot felul de căcaturi. Cât ai furat? Când ai dat ordin să fie ucis Simeon Popov? Ce număr are contul tău din banca elvețiană? Să-l întrebe chestii din astea, și să vezi cum nu răspunde nici măcar la una din ele.

– Eu vreau să văd filmul cu palatele lui, a spus Dimitar. Și fotografii cu toate amantele.

– Nu știm dacă a avut amante, l-a întrerupt Vera. Oricum, asta nu e important.

– Eu vreau să știu cu exactitate cât de periculoase sunt centralele noastre nucleare, a mărturisit Stefan.

– Eu vreau să știu dacă a dat personal dispoziție la Departamentul de Securitate Externă să pună la cale asasinarea papei, a spus Dimitar.

– Eu vreau să-l văd împușcat, a hotărât Atanas.

– Eu vreau să aflu privilegiile de care se bucura Biroul Politic, a adăugat Dimitar.

– Eu vreau să știu ce datorie avem, fiecare dintre noi, a subliniat Stefan.

– *Taca-taca-taca*, a hotărât Atanas. *Taca-taca-taca.*

*

CU O SĂPTĂMÂNĂ ÎNAINTE să înceapă Procesul Penal Numărul 1 la Curtea Supremă, fostul

președinte Stoio Petkanov a trimis o scrisoare deschisă Adunării Naționale. Urmărea să-și susțină cu vigoare propria apărare, atât spre știința poporului, cât și a Parlamentului, la televiziune și în ziare, până ca forțele de nuanță fascistă dezlănțuite în acel moment să reușească să-i pună călușul în gură. Iată textul scrisorii:

Stimați reprezentanți naționali,

Circumstanțele de față mă silesc să vă adresez această scrisoare. Circumstanțele de față mă fac să cred că anumiți oameni doresc să mă transforme într-un mijloc de a-și atinge interesele politice proprii și ambițiile personale. Doresc să vă declar că nu voi fi instrument politic în mâinile nici unui grup politic.

Din câte știu, un singur șef de stat a fost judecat și condamnat până acum în istoria modernă: împăratul Bokassa din Africa (care a fost condamnat) – pentru uneltire, asasinate și canibalism. Eu voi fi cel de-al doilea.

Cât despre răspunderea mea personală, pot să vă spun încă de pe acum, pe deplin conștient și după ce mi-am trecut viața în revistă într-un lung proces de contemplare, că, în calitate de conducător de partid și șef de stat al acestei țări vreme de treizeci și trei de ani, port cea mai mare răspundere politică pentru tot ceea ce s-a făcut. Dacă lucrurile bune au fost mai multe decât cele rele, dacă am trăit în beznă și în disperare de-a lungul acestor ani, dacă mamele au născut copii, dacă am fost netulburați sau speriați, dacă

oamenii au avut ținte și idealuri: nu am acum nici un drept să judec singur toate acestea.

Răspunsurile nu pot veni decât de la propriul nostru popor și de la propria noastră istorie. Sunt convins că vor fi judecători severi. Sunt însă convins și că vor fi judecători corecți, care să respingă ferm atât nihilismul politic, cât și denigrarea totală.

Am înfăptuit totul cu credința că așa era bine pentru țara mea. Am făcut greșeli de-a lungul drumului, dar nu am comis crime împotriva poporului meu. Pentru aceste greșeli sunt gata să-mi asum răspunderea politică.

Cu respect,
Stoio Petkanov
3 ianuarie

*

LA FEL CA MAJORITATEA contemporanilor săi, Petar Solinski crescuse în cadrul partidului. Fusese pe rând pionier roșu, tânăr socialist și apoi membru plin de partid, își primise carnetul cu scurt timp înainte ca tatăl său să cadă victimă uneia dintre epurările de rutină făcute de Petkanov, fiind surghiunit la țară. Între ei avusese loc la început un schimb de cuvinte înveninate, căci Petar, cu autoritatea conferită de tinerețe, știa că partidul este întotdeauna superior individului, treabă valabilă și pentru tatăl său, ca pentru oricine altcineva. De la sine înțelese, și Petar a fost suspectat o vreme; și, așa cum recunoștea în

acele zile întunecate, căsătoria cu fiica unui erou al luptei antifasciste îi asigurase oarecare protecție. Apoi, încetul cu încetul, intrase din nou în grațiile partidului; și chiar îl trimiseseră o dată la Torino, ca membru al unei delegații comerciale. Îi acordaseră diurnă în valută forte și îl îndemnaseră să o cheltuiască; atunci avusese sentimentul că beneficia de un privilegiu. Mariei, desigur, nu i se îngăduise să-l însoțească.

La patruzeci de ani, a fost numit profesor de drept în cea de-a doua universitate a capitalei. Apartamentul din cartierul Prietenia 3 părea pe atunci luxos; erau proprietarii unui mic automobil și ai unei căsuțe în Pădurea Ostova; aveau acces limitat, dar regulat, la rețeaua de magazine speciale. Angelina, fiica lor, era veselă, răsfățată și fericită pentru că era răsfățată. Ce anume făcuse nesatisfăcătoare aceste soluții de viață? Ce anume îl transformase – după cum se exprimase ziarul *Adevărul* chiar în dimineața respectivă – într-un paricid politic?

Privind în urmă, totul începuse de la Angelina, de la *de ce*-urile ei. Nu *de ce*-urile încrezătoare, rituale, ale unui copil de patru ani (de ce este duminică? de ce mergem? de ce e taxi?), ci *de ce*-urile cântărite, experimentale, ale unui copil de zece ani. De ce sunt așa de mulți soldați dacă nu e război? De ce sunt așa de mulți caiși la țară, dacă nu găsești niciodată caise la magazin? De ce este vara ceață peste oraș? De ce trăiesc toți oamenii aceia pe terenurile virane de dincolo de bulevardele din est? Întrebările nu erau periculoase, iar Petar le răspundea cu ușurință. Pentru că ei

ne protejează. Pentru că le vindem în străinătate, pe valută forte, de care avem nevoie. Pentru că sunt multe uzine, care lucrează la capacitate maximă. Pentru că țiganii preferă să trăiască așa.

Angelina se mulțumea întotdeauna cu aceste răspunsuri. Șocant. Nu era un părinte împins spre îndoială de întrebările eficiente ale unui copil inocent, ci de mulțumirea pasivă a copilului inocent, satisfăcut de răspunsuri despre care el știa bine că rămâneau doar simple eschive plauzibile, în cel mai bun caz. Acceptarea ei fericită îl tulbura profund. Stătea treaz și se frământa în întuneric, iar afecțiunea de care suferea Angelina căpăta dimensiuni tot mai mari, ajungând simptomatică la nivel național. Era posibil ca o întreagă națiune să-și fi pierdut capacitatea de scepticism, capacitatea de îndoială utilă? Era posibil ca mușchiul contradicției să se fi atrofiat pur și simplu, din lipsă de exercițiu?

Un an sau doi mai târziu, Petar Solinski a descoperit că temerile lui fuseseră exagerate. Scepticii și opozanții rămâneau tăcuți, foarte suspicioși la adresa lui. Dar existau cu adevărat și oameni care doreau să încerce să ia totul de la început, care preferau faptele ideologiei, care preferau să stabilească adevăruri mici, înainte de a trece la cele mai mari. Când Petar a înțeles că existau suficienți asemenea oameni pentru a încuraja majoritatea timidă să se miște, atunci a avut sentimentul că i se ia o piatră de pe inimă.

Totul începuse într-un oraș de dimensiuni mijlocii, din nord, aflat lângă granița cu cel mai apropiat aliat

al lor socialist. Acolo, cele două state sunt despărțite de un fluviu, din apele căruia nu a mai fost pescuit nici un pește, de ani întregi. Copacii sunt scunzi și contorșionați, cu frunzele rare. Vânturile predominante aduc de peste fluviu un aer unsuros și cenușiu, dintr-un alt oraș de dimensiuni mijlocii, de la granița de sud a celui mai apropiat aliat socialist. Copiii sufereau de boli de piept încă din leagăn; femeile își înfășurau basmalele peste obraji, înainte să plece după cumpărături; cabinetele medicilor erau pline de plămâni arși și de ochi chinuiți. Până când, într-o zi, un grup de femei a trimis un protest în capitală. Și cum din întâmplare cel mai apropiat aliat socialist era temporar în dizgrație pentru comportament nefratern față de una dintre minoritățile lui etnice, scrisoarea către ministrul Sănătății a stat la baza unui scurt articol din *Adevărul*, la care un membru al Biroului Politic a făcut o aluzie favorabilă în ziua următoare.

Astfel, un mic protest s-a transformat într-o mișcare locală și apoi într-un partid verde, căruia i s-a permis să existe ca un cadou pentru Gorbaciov, primind însă instrucțiuni severe să se limiteze strict la chestiuni ecologice, de preferință la cele care ar fi de natură să-l stingherească pe cel mai apropiat aliat socialist. Drept urmare trei sute de mii de oameni s-au alăturat noii mișcări și au început să tragă de ridichea uriașă a cauzei și efectului politic: de la secretar regional la secretar de provincie în departamentul Comitetului Central, de la ministru adjunct la ministru plin, de la Biroul Politic la capriciul prezidențial; de la

copacul mort la planul cincinal viu. Până să înțeleagă Comitetul Central ce pericol îl paște și să declare apartenența la verzi incompatibilă cu socialismul și comunismul, lui Petar Solinski și altor câtorva mii ca el le păsa mult mai mult de noul lor carnet de partid decât de cel vechi. Era prea târziu ca să mai fie eliminați; prea târziu ca Ilia Banov, fostul comunist, viclean-telegenicul devenit lider al verzilor, să mai fie împiedicat să înșface popularitatea națională; prea târziu ca să mai evite alegerile impuse de Gorbaciov țărilor socialiste; prea târziu, după cum le spusese Stoio Petkanov celor unsprezece din Biroul Politic întruniți în ședință de urgență, ca să mai împiedice capacul să sară de pe oală.

Părerea tainică a Mariei Solinska – și părerile ei deveneau din ce în ce mai tainice – era că Partidul Verzilor se alcătua dintr-o adunătură de pădurari cretini, anarhiști huligani și simpatizanți fasciști; că Ilia Banov ar fi trebuit să fie expediat cu un avion în Spania lui Franco, acum treizeci de ani; și că soțul ei, Petar, după ce se străduise atâta vreme să obțină o slujbă bună și un apartament decent, după ce evitase umbra păguboasă a tatălui său deviaționist, în mare măsură grație prezenței sale, fie își pierdea bruma de simț politic pe care o avusese vreodată, fie suferea de o criză specifică vârstei, și foarte posibil era vorba de amândouă, simultan.

Ea prefera să tacă, în vreme ce unii cunoscuți vorbeau cu dispreț despre lucruri în care crezuseră cu tărie până în urmă cu câteva luni; observa veselia

furioasă a mulțimii și simțea răzbunarea pe fiecare bulevard al orașului, ca pe o sudoare acră. Se refugia tot mai mult lângă Angelina. Uneori era invidioasă pe copilul care învăța lucruri simple și sigure, ca matematica și muzica, și și-ar fi dorit să aibă și ea aceleași preocupări. Dar atunci ar fi fost silită să învețe și noile convingeri politice și noua ortodoxie pe care se grăbeau să le predea la școală.

Și totuși, în dimineața primei zile a Procesului Penal Numărul 1, când soțul ei a venit să o sărute de rămas-bun, ceva s-a mișcat în ea și a făcut-o să uite trădările iuți și dezamăgirile lente ale ultimilor câțiva ani. Prin urmare Maria Solinska a răspuns sărutului lui Petar și, cu o agitație afectuoasă pe care nu o mai arătase de-o vreme, i-a aranjat grăbită fularul între reverele răsfrânte.

- Să ai grijă, i-a mai spus, în timp ce el ieșea.
- Grijă? Sigur că o să am grijă. Uite, a adăugat, ridicându-și mâinile, port mănușile mele de porc spinos.

*

JUDECAREA PROCESULUI PENAL Numărul 1 a debutat la Curtea Supremă pe 10 ianuarie. Fostul președinte a fost văzut sosind sub escortă militară: o siluetă scundă, robustă, într-un pardesiu închisat la nasturi. Purta bine cunoscuții săi ochelari masivi, cu o ușoară tentă de culoare în lentile, iar când a coborât din Ceaika și-a scos pălăria, permițându-le privitorilor să vadă încă o dată figura lui familiară de

pe atâtea mărci poștale ale națiunii: capul proptit imediat deasupra umerilor, nasul ascuțit, iscoditor, chelia din prelungirea frunții și părul bătos, de culoarea nisipului, de deasupra urechilor. A zâmbit mulțimii care se îmbulzea și i-a făcut cu mâna. Apoi a ieșit din cadru și nu a mai apărut decât în sala de judecată. Undeva, prin galeriile vizuinii, se descotorosise de pălărie și pardesiu: purta un costum mohorât, cu tăietură colțuroasă, cămașă albă și o cravată verde cu dungi cenușii, diagonale. S-a oprit să privească în jur, ca un fotbalist care studiază un stadion necunoscut. Însă chiar când părea s-o pornească din nou, s-a răzgândit și s-a îndreptat către unul din soldații de pază. S-a uitat atent la panglica unei medalii și, ca într-un reflex târziu, i-a corectat milițianului simetria vestonului, părintește. Apoi a zâmbit ca pentru sine și și-a continuat drumul.

[– *A dracu' carnea pe el.*

– *Sșt, Atanas.]*

Sala de judecată fusese construită în maniera atenuat-brutală a începutului anilor șaptezeci: lemn spălăcit, unghiuri strivite, scaune aproape de nivelul confortabil. Ar fi putut fi un teatru-studio sau o mică sală de concert tocmai bună pentru stridente cvintete de suflători, desigur exceptând sistemul de lumini, o combinație monotonă de tuburi de neon și lustre cu abajurul îndreptat în jos, total neputincioase să dea relief sau să focalizeze ceva; efectul era searbăd, democratic și nedeliberativ.

Petkanov a fost condus spre boxă, unde a rămas în picioare câteva secunde, uitându-se jur-împrejur

la cele două şiruri de pupitre ale avocaţilor, la mica galerie pentru public, la podiumul unde aveau să se așeze preşedintele Curţii şi cei doi asistenţi ai săi; a trecut în revistă gardienii, uşierii, aparatele de filmat ale televiziunilor, îmbrâncelea jurnaliştilor. Erau atât de mulţi jurnalişti, încât unii au fost instalaţi în boxa juraţilor, unde brusc s-au simţit intimidaţi şi, pansiv, au început să-şi examineze agendele goale.

În cele din urmă, fostul preşedinte a luat loc pe scaunul mic şi tare, ales special pentru el. În spate, prin urmare permanent în imagine cu Petkanov, stătea un ofiţer de pază obişnuit, de penitenciar. Acuzarea aranjase acest mic tuşeu de regie şi sugerase, insistent, să se găsească o femeie pentru rolul respectiv. Trebuia ca militarii să fie ţinuţi, pe cât posibil, departe de imagine. Vedeţi bine, asistaţi doar la un proces civil, care aduce un criminal în faţa justiţiei; şi, uite, el nici nu mai este monstrul care ne-a înspăimântat, ci doar un bătrânel păzit de femei.

Şi-au făcut apariţia preşedintele Curţii şi colegii săi: trei bărbaţi în vârstă, în costume de culoare închisă, cămăşi albe şi cravate negre, cel mai înalt în grad identificabil prin robă neagră şi largă. Procesul a fost declarat deschis, iar procurorul general a fost invitat să citească rechizitoriul. Petar Solinski, în picioare, s-a uitat către Stoio Petkanov, aşteptându-l să se ridice. Dar fostul preşedinte a rămas pe loc, cu capul uşor aplecat într-o parte, un bărbat puternic aşezat confortabil în loja de onoare, nerăbdător să se

salte cortina. Femeia-temnicher s-a aplecat în față și i-a șoptit ceva, dar el s-a prefăcut că nu aude.

Solinski nu a reacționat la această nesupunere studiată. Și-a văzut de treabă în modul cel mai liniștit și firesc. Mai întâi a respirat atât de profund cât putea fără să observe nimeni. Controlul plămânilor, așa fusese învățat, reprezenta cheia avocaturii. Numai atleții, cântăreții de operă și avocații înțeleg importanța felului în care respiri.

[– *Bagă-i-o-n cur, Solinski, haide, bagă-i-o-n cur.*

– *Șșt.*]

– Stoio Petkanov, ești acuzat în fața Curții Supreme a acestei națiuni de următoarele fapte. În primul rând, fals în documente publice, potrivit Articolului 127 (3) din Codul Penal. În al doilea rând, abuz de autoritate comis în funcția oficială, potrivit Articolului 212 (4) din Codul Penal. Și, în al treilea rând...

[– *Crime în masă.*

– *Genocid.*

– *Ruinarea țării.*]

... proastă administrare, potrivit Articolului 332 (8) din Codul Penal.

[– *Proastă administrare!*

– *Proastă administrare a lagărelor de deținuți.*

– *Nu i-a torturat pe oameni cum se cuvine.*

– *Căcat. Căcat.*]

– *Vă recunoașteți vina?*

Petkanov rămăsese neclintit, cu excepția unui zâmbet vag pe figură. Femeia-temnicher s-a aplecat iarăși, dar el a oprit-o pocnind din degete.

Solinski s-a întors către președintele Curții, în căutarea unui ajutor, iar acesta a rostit:

– Acuzatul să răspundă la întrebare. Vă recunoașteți vina?

Petkanov s-a mulțumit să-și încline capul și mai tare, oferind completului de judecată aceeași expresie vag arogantă.

Președintele Curții și-a îndreptat privirea către consiliul de apărare. Avocata din oficiu Milanova, o femeie întunecată, severă, în puterea vârstei, se ridicase deja în picioare.

– Apărarea a primit dispoziția să nu introducă nici un apel, a anunțat ea.

Cei trei judecători s-au sfătuit scurt, iar președintele lor a anunțat:

– Tăcerea este interpretată de către Curte ca susținere a nevinovăției, potrivit Articolului 465. Continuati.

– Sunteți Stoio Petkanov? a reluat Solinski.

Fostul președinte părea să cântărească întrebarea. Apoi, după câteva secunde, a tușit ușor, ca și cum ar fi vrut să sugereze cât se poate de limpede că mișcarea ce urma era expresia propriei sale voințe, și s-a ridicat în picioare. Dar, în continuare, nu a scos nici un cuvânt. Procurorul general a repetat:

– Sunteți Stoio Petkanov?

Acuzatul nici nu l-a luat în seamă pe procurorul îmbrăcat în costumul său lucios, italian, în schimb s-a întors către președintele Curții.

– Doresc să fac o declarație de deschidere.

– Mai întâi răspundeți la întrebarea procurorului general.

Cel de-al Doilea Conducător¹ s-a concentrat asupra lui Solinski, de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima oară, și l-a invitat să repete întrebarea, ca pe un școlar.

– Sunteți Stoio Petkanov?

– Știi bine că sunt. Am luptat împreună cu tatăl tău împotriva fasciștilor. Te-am trimis în Italia, ca să-ți cumperi costum. Am aprobat numirea ta ca profesor de drept. Știi bine cine sunt. Doresc să fac o declarație.

– Dacă este scurtă, i-a răspuns președintele Curții.

Petkanov a dat din cap pentru sine, înregistrând și ignorând parcă în același timp cererea judecătorului. Apoi s-a uitat în jur, ca și cum abia ar fi devenit conștient de sala de judecată, și-a ridicat puțin ochelarii pe nas, și-a lăsat pumnii pe balustrada de lemn capitonată din fața sa și a întrebat, pe tonul cuiva obișnuit cu o organizare mai bună a unui eveniment public:

– Pe ce cameră sunt?

[– *Rahatul, ia ascultă la el, ticălosul.*

– *Nu ne mai duci, Stoio, nu ne mai duci tu cu preșul!*

– *Sper să-l văd cum dă în primire în fața noastră. În direct, la televizor.*

– *Calmează-te, Atanas. O să răgușești dacă-i dai înaintea așa.]*

¹ „Primul Conducător“ a fost Gheorghe Dimitrov (n. tr.).

– Faceți declarația.

Petkanov a dat din nou din cap, mai degrabă pă-rând să se consulte cu sine decât să urmeze instruc-țiunile altcuiva.

– Nu recunosc autoritatea acestui tribunal. Nu are competența de a mă judeca. Am fost arestat ilegal, în-chis ilegal, anchetat ilegal și mă aflu acum în fața unui tribunal constituit ilegal. Dar... – și în acest punct și-a permis o pauză și un zâmbet grăbit, știind că ultimele cuvinte evitaseră o întrerupere din partea băncii ju-decătorilor – dar voi răspunde la întrebările dumnea-voastră, cu condiția ca ele să fie relevante.

Apoi a făcut o nouă pauză, lăsându-i vreme procu-rorului general să se întrebe dacă acesta era sau nu finalul declarației sale.

– Și am să vă răspund la întrebări dintr-un mo-tiv foarte simplu. Am mai fost aici. Nu în fața acestui tribunal, este adevărat. Ci în urmă cu mai bine de cincizeci de ani, cu mult înainte să devin cârmaciul națiunii. Împreună cu alți tovarăși, ajutam la organi-zarea luptei antifasciste la Velpen. Protestam împo-triva întemnițării unor lucrători de la căile ferate. Un pașnic protest democratic, desigur, atacat de poliția burghezo-moșierească. Am fost bătut, la fel ca toți ce-ilalți tovarăși. În închisoare am plănuir cum să proce-dăm. Unii considerau că trebuie să refuzăm să dăm răspunsuri în fața Curții, pe motiv că fusesem ilegal arestați și ilegal închiși, cu dovezi împotriva noastră fabricate de poliție. Dar eu i-am convins că era totuși mai important să avertizăm națiunea de primejdiile

fascismului și de pregătirile de război ale puterilor imperialiste. Și asta am și făcut. După cum știți, am fost condamnați la muncă silnică, pentru că luasem apărarea proletariatului. Iar acum, a continuat el, mă uit jur-împrejurul acestui tribunal și nu sunt surprins. Am mai fost aici. Prin urmare, încă o dată, consimt să vă răspund la întrebări, cu condiția ca ele să fie relevante.

– Sunteți Stoio Petkanov? a repetat procurorul, cu plictiseală emfatică, parcă sugerând că nu este vina lui că actul de justiție îi pretinde să pună fiecare întrebare de patru ori.

– Da, am stabilit într-adevăr acest lucru.

– Atunci, de vreme ce sunteți Stoio Petkanov, știți desigur că ați fost condamnat de tribunalul din Velpen la 21 octombrie 1935 pentru infracțiunea de deteriorare a proprietății, furtul unei balustrade metalice și atac criminal asupra unui membru al poliției naționale, folosind obiectul furat menționat mai sus.

Când Petkanov a revenit în imagine, *Atanas a tras adânc din țigară și a suflat fumul printre buzele strânse și țuguiate. Fumul a ajuns la ecran și s-a lățit peste sticlă, înainte de a se risipi. E mai frumos decât să scuipi, și-a zis Atanas. Te scuip în față cu fum.*

*

PETAR SOLINSKI NU FUSESE prima opțiune pentru postul de procuror general. Experiența

sa era mai ales de natură academică, și doar parțial în sfera penală. Dar știuse după cel dintâi interviu că lăsase o bună impresie. Alți candidați, mai bine calificați, urmăreau avantaje personale și puseseră tot felul de condiții; iar alții, după ce se consultaseră cu familia, descoperiseră că aveau alte obligații. Dar Solinski își dorise această slujbă cu toată tăria; venise cu idei precise despre încadrarea acuzațiilor; și susținuse, curajos, că anii cât el însuși fusese membru de partid ar putea reprezenta un avantaj în încercarea de a-l prinde în cursă pe Petkanov. Trimite o vulpe să prindă lupul, amintise el, iar ministrul zâmbise. În acest profesor suplu, cu ochii neliniștiți, remarcase pragmatismul și agresivitatea absolut necesare unui procuror general.

Numirea nu l-a luat prin surprindere pe Petar. Privind retrospectiv, i se părea că viața sa a fost alcătuită din lungi perioade de precauție, urmate de momente de hotărâre, ba chiar de cutezanță, când obținea ceea ce-și dorea. A fost un copil ascultător, un elev bun; supunerea față de dorințele părinților săi l-a făcut să accepte logodna aceea, chiar în ziua când împlinea douăzeci de ani, cu Pavlina, fiica vecinilor lor. Dar peste trei luni a părăsit-o pentru Maria, pe care a insistat să o ia de nevastă de îndată, cu atâta zel și încăpățânare, încât părinții săi au examinat cu atenție pânțele fetei. Și au fost mirați când lunile următoare nu le-au confirmat bănuielile.

După aceea, ani la rând, a rămas un loial membru de partid și un bun soț – sau poate un bun membru de

partid și un loial soț? Uneori cele două condiții păreau derutant de apropiate în mintea sa. Apoi, într-o seară, a anunțat că s-a înscris în Partidul Verzilor, într-un moment în care, după cum afirma cu tărie Maria, acolo se găseau foarte puțini profesori de drept căsătoriți cu fiice ale unor eroi antifasciști. Mai rău, Petar nu s-a mulțumit să participe discret la câteva întruniri; a renunțat la carnetul de partid, însoțindu-și gestul de o scrisoare explicit provocatoare, care cu câțiva ani în urmă le-ar fi adus la ușă bărbați în haine de piele, la o oră total nepotrivită.

Acum, după părerea soției sale, se lăsa din nou purtat de vanitate. Colegii lui judecau numirea ca pe o simplă, și de invidiat, promovare în carieră, genul care dezvăluie în avocatul curtenitor și reținut secreta sa năzuință către statutul de stea de televiziune. De fapt, asemenea oameni nu vedeau decât din exterior viața lui Solinski și aveau tendința să presupună că și în interior ar fi la fel de bine ordonată. În timp ce el chiar oscila permanent între diferite niveluri de anxietate, și doar intermitentele sale izbucniri de fermitate îi mai domoleau neliniștea și frământările profunde. Dacă națiunile se puteau comporta ca niște persoane individuale, el era o persoană individuală care se comporta ca o națiune: suporta decenii de grea supunere, apoi exploda, revoltat, dornic să-și dobândească o retorică înprospătată și o imagine înnoită în propriii săi ochi.

Odată cu urmărirea judiciară a fostului șef de stat, Petar Solinski se angajase în cea mai publică formă

a definirii de sine. Pentru foiletoniștii din ziare și comentatorii de televiziune el reprezenta noua ordine în contradicție cu cea veche, viitorul împotriva trecutului, virtutea împotriva viciului; iar când se adresa mediilor invoca de obicei conștiința națională, datoră morală, planul său de a scoate adevărul la iveală, aidoma unei frunze de păpădie, dintre colții minciunilor. Dar în culise existau sentimente pe care nu-și dorea să le inspecteze mai de aproape. Ele aveau de-a face cu puritatea, mai degrabă personală decât simbolică; și cu faptul că tatăl său era pe moarte; și cu dorința de a atinge forțat stadiul unei maturități pe care timpul, singur, rămânea incapabil să o realizeze.

Postul de procuror general nu devenise disponibil decât după o largă dezbatere publică. Mulți ridicaseră argumente împotriva unui proces. Oare nu era mai bine pentru națiune să lase trecutul în pace și să-și concentreze energia asupra reconstrucției? Și oricum ar fi fost mai prudent, cum nimeni nu putea pretinde că Petkanov a fost singurul vinovat din țară. Până unde ajungea vinovăția în rândurile nomenclaturii, ale Partidului, Securității și Poliției, ale informatorilor civili, magistraților și militarilor? Dacă se urmărea cu tot dinadinsul să se facă dreptate, susțineau unii, atunci trebuia să se meargă până la capăt, să dea fiecare socoteală, căci pedepsirea câtorva aleși, ca să nu mai vorbim de pedepsirea unui singur om, ar fi o evidentă nedreptate. Și totuși, în ce fel se putea deosebi „dreptatea până la capăt” de simpla răzbunare?

Alții insistau să se facă ceea ce ei numeau un „proces moral“, dar cum nici o națiune din istoria lumii nu mai organizase așa ceva până acum, nu era tocmai limpede în ce ar putea consta și nici ce fel de mărturie ar trebui aduse. Apoi, cine avea dreptul să judece, și nu cumva afirmarea acestui drept implica o autoevaluare sinistră? Era limpede că doar bunul Dumnezeu ar fi putut să conducă procesul moral. Muritorilor le stătea mult mai bine să se preocupe de cine ce furase și de la cine.

Toate soluțiile prezentau efecte secundare, dar cel mai rău ar fi fost ca nimeni să nu mai facă nimic, de acum încolo. Categorie, trebuiau să treacă la fapte, și asta cât mai repede. Prin urmare, un Comitet Parlamentar Special a desemnat un Oficiu Special de Investigație, cu recomandarea de a-și desfășura toate anchetele cu cea mai mare seriozitate și temeinicie, dar de a pregăti dosarul lui Stoio Petkanov până la începutul lui ianuarie. De asemenea, s-a subliniat că trebuie urmate procedurile judiciare corecte. Trecuse vremea când o acuzație cuprinzătoare putea fi interpretată de către Curte la modul general, în funcție de conduita pe care statul hotăra să o pedepsească. Oficiul Special de Investigație a fost însărcinat să stabilească exact care anume fapte ale lui Petkanov încălcau propriile sale legi, să adune dovezi veridice și apoi să decidă capetele de acuzare. Totul presupunea o inversare a modului tradițional de gândire.

Dar Oficiul Special a constatat că era dificil să obțină dovada directă a infracțiunii. Și asta pentru că

se păstrau foarte puține dovezi scrise; totul fusese aproape în întregime distrus, iar cei care distruseseră suferiseră atacuri severe de pierdere a memoriei. O problemă mai largă era cauzată de caracterul unitar al statului care tocmai se prăbușise. Articolul 1 al Noii Constituții din 1971 consfințise rolul conducător al Partidului. Din momentul acela, Partidul și Statul se contopiseră și încetase să mai existe o separare limpede între o organizație politică și un sistem legislativ. Ceea ce era considerat necesar din punct de vedere politic devenea legal, prin definiție.

În cele din urmă, sub presiune crescândă, Oficiul Special a reușit să descopere suficiente probe pentru a recomanda abordarea a trei acuzații. Cea dintâi, fals în documente publice, se referea la primirea unor drepturi de autor necuvenite de pe urma scrierilor și discursurilor fostului președinte. Cea de-a doua, abuz de autoritate comis în funcția oficială, acoperea un mare număr de beneficii pretins acordate și primite de către fostul președinte, și era utilă pentru a demonstra gradul de corupție atins în vremea sistemului comunist. Cea de-a treia, proastă administrare, era legată de plata unui beneficiu social necuvenit către fostul șef al Comitetului de Protecție a Mediului. Și astfel Oficiul Special a fost oarecum pus în încurcătură, deoarece era vorba de un personaj marginal, în prezent cu sănătatea șubredă; dar s-a convenit că doar două acuzații ar fi insuficiente pentru un asemenea rechizitoriu istoric. Având în vedere circumstanțele excepționale ale cazului, Oficiul Special a mai

recomandat ca acuzații să-i fie permis să prezinte și noi dovezi descoperite de-a lungul procesului și să adauge noi învinuiri, dacă va fi necesar, pe măsură ce cazul va înainta. În pofida multor critici, prevederile au fost adoptate.

*

CUM PETKANOV A REFUZAT să coopereze cu avocații din oficiu Milanova și Zlatarova, s-a luat hotărârea ca amabilitățile profesionale firești dintre acuzare și apărare să fie extinse și asupra acuzatului în persoană. În consecință, când ședința se suspenda, Petar Solinski urca la etajul al șaselea al Ministerului Justiției (fostul Birou al Securității Statului), ducând cu el documente pe care apărarea avea dreptul să le vadă. În aceste runde de întâlniri secundare, fostul președinte era adesea relaxat, dar nu neapărat mai agreabil.

În fiecare dimineață, un milițian îi aducea lui Stoio Petkanov cele cinci cotidiene naționale și i le așeza teanc pe masă. În fiecare dimineață, Petkanov alegea *Adevărul*, purtătorul de cuvânt al Partidului Socialist (fost Comunist), și lăsa neatins *Națiunea, Poporul, Libertatea și Vremuri independente*.

– Nu vă interesează ce au de spus și discipolii diavolului? l-a întrebat Solinski voios într-o după-amiază, când l-a găsit pe Petkanov aplecat peste evanghelia de partid.

– Discipolii diavolului?

– Gazetarii presei noastre libere.

– Liberă, *liberă*. Faceți din cuvântul ăsta așa un fețiș. Vi se scoală, pe chestia asta? Libertate, libertate, ia să văd dacă-ți mișcă ceva în pantaloni, Solinski.

– Acum nu sunteți la tribunal. Nimeni nu stă cu ochii pe dumneavoastră.

Cu excepția unui milițian care făcea pe surdomutul.

– Libertatea, a rostit Petkanov apăsător, libertatea înseamnă să te supui voinței majorității.

Pentru început, Solinski nu i-a răspuns. Îl înspăimânta răspunsul lui, pe care, oricum, îl mai auzise. Dar, în cele din urmă, a murmurat:

– Chiar credeți în asta?

– Tot ceea ce se consideră libertate în afară de asta nu este decât privilegiul unei elite sociale.

– Cum ar fi magazinele speciale pentru membrii de partid? Erau conform voinței majorității?

Petkanov a aruncat ziarul pe podea.

– Jurnaliștii sunt niște curve. Eu, însă, le prefer pe curvele mele.

Procurorul general, deși se simțea frustrat de aceste replici, le considera totuși utile. Avea nevoie să-și cunoască adversarul, să-l intuiască, să descopere cum anume ar putea fi prevăzut comportamentul lui imprevizibil. Prin urmare a mers mai departe, pe un ton pedant-rezonabil:

– Există diferențe, știți. Poate că ar trebui să citiți comentariile despre proces din *Vremuri independente*. Poziția lor nu este cea la care v-ați aștepta.

– Aș putea la fel de bine să evit efortul și să-mi torn o găleată de gunoi în cap.

– Nu doriți să înțelegeți, așa-i?

– Solinski, habar n-ai cât mă plictisește discuția noastră. Toate astea au fost luate în considerare acum niște zeci de ani, și am tras concluziile corecte. Până și tatăl tău a căzut de acord, după ce s-a învârtit ca un titirez, mai multe luni. I-ai transmis salutul meu cald?

– Termenul de „ziar liber“ nu înseamnă nimic pentru dumneavoastră, greșesc?

Petkanov a oftat melodramatic, ca și cum procurorul general ar fi susținut teoria pământului plat.

– Aici este o contradicție. Toate ziarele aparțin unui partid oarecare și apără un interes oarecare. Fie al capitaliștilor, fie al poporului. Sunt surprins că nu ți-ai dat seama.

– Dar există și ziare ai căror proprietari sunt chiar jurnaliștii care le scriu.

– Atunci partidul pe care-l reprezintă este cel mai rău dintre toate, partidul egoismului. O expresie a individualismului burghez.

– Există chiar ziariști, poate vă va surprinde să aflați, care își schimbă opinia în legătură cu diferite subiecte. Care au libertatea să ajungă la propriile lor concluzii, apoi să le examineze și, eventual, să-și schimbe părerea.

– Niște curve nestatornice, vrei să zici, i-a replicat Petkanov. Curve nevrotice.

AVUSESE LOC O REVOLUȚIE, nu încăpea în-doială; dar termenul respectiv nu era folosit niciodată, nici măcar într-o formă atenuată, urmat de precizarea „de catifea“ sau „blândă“. Această țară avea cel mai deplin sentiment al istoriei, dar și o mare circumspecție față de retorică. Marile speranțe ale ultimilor ani refuzau să se exprime în cuvinte mari, prin urmare, în loc de revoluție, oamenii vorbeau doar de Schimbări, iar istoria se împărțise acum în trei subdiviziuni cuminți: înainte de Schimbări, în timpul Schimbărilor, după Schimbări. Uitați-vă ce s-a petrecut de-a lungul întregii noastre istorii: reformă, contrareformă, revoluție, contrarevoluție, fascism, antifascism, comunism, anticomunism. Marile mișcări, ca și cum s-ar afla sub influența unei legi oarecare a fizicii, creează o forță egală și opusă. Oamenii discutau precaut despre Schimbări, iar această ușoară eschivă îi făcea să se simtă ceva mai în siguranță: ar fi fost dificil să-și imagineze ceva ce să poarte numele de contraschimbare sau antischimbare, prin urmare își permiteau să spere și că ar putea să evite o asemenea realitate.

Între timp, lent și discret, monumente coborau de pe soclu peste tot în oraș. Se desfășuraseră cândva și campanii limitate, desigur. Într-un an, Stalinii de bronz fuseseră înlăturați, urmare a unei șoapte de la Moscova. Statuile au fost date jos noaptea și transportate pe un teren viran, în apropierea stației centrale de triaj, unde au fost înșirate, sprijinite de un zid înalt,

ca în aşteptarea unui pluton de execuţie. Câteva săptămâni, chiar au fost păzite de doi miliţieni, până când a înţeles toată lumea că poporul îşi dorea prea puţin să le pângărească. Prin urmare au fost împrejmuite cu sârmă ghimpată şi lăsate să se descurce singure, ţinute să vegheze toată noaptea şuierele şi gemetele garniturilor de marfă. Primăvară de primăvară, urzicile creşteau şi mai înalte, iar rochiţa-rânduncii îşi trimitea spirale noi să se caţere pe pulpa războinicului în cizme. Rar se mai aventura în ascensiune vreun amator de suvenire, cu dalta şi ciocanul, ca să obţină o bucată de mustaţă, dar fie alcoolul, fie uneltele nepotrivite asigurau eşecul acţiunii. Şi statuile se lăfăiau în continuare lângă triaj, lucind în ploaie, tot atât de neînfrânte pe cât le era şi memoria.

Acum Stalin se bucura de companie. Brejnev, care apreciasse toată viaţa lui lucrările de bronz şi de granit, îşi continua fericit existenţa sub formă de statuie. Lenin, cu şapcă proletară şi braţul ridicat mobilizator, strângând între degete sfânta scriptură. Alături, Primul Conducător al naţiunii, care, într-un etern gest de slugărnice politică, rămânea cam cu un metru mai scund decât giganţii Rusiei sovietice. Recent li se alăturase şi Stoio Petkanov, sub diverse înfăţişări: şef de partizani, cu opinci din piele de porc şi cămaşă ţărănească; comandant militar cu cizme până la genunchi, după moda stalinistă, şi stele de general; om de stat în costum pătrăţos, la două rânduri, cu panglica Ordinului Lenin prinsă la butonieră. Această adunare restrânsă, dar selectă, cu unii reprezentanţi

târzii brutal mutilați de macarale ostile, se înghesuia de-a valma în exilul ei permanent, dezbătând mut liniia politică.

Și nu de mult se discutase ca și Alioșa să li se alăture. Alioșa, cel care stătuse pe muntele lui scund, din nord, vreme de aproape patruzeci de ani, cu baioneta sclipind fratern. Era un dar din partea poporului sovietic; iar acum luase ființă o mișcare ce urmărea retrocedarea lui. Să se întoarcă acasă, la Kiev sau Kalinin sau cine mai știe unde, fiindu-i dor probabil după atâta vreme; iar mă-sa aia a lui uriașă, din bronz, l-o aștepta și ea cu nerăbdare.

Însă gesturile simbolice se pot dovedi scumpe. Fusesse destul de ieftin să-l scoată pe Primul Conducător îmbălsămat din mausoleul lui, într-o noapte uitată, când nu ardea decât un felinar din șase. Dar să-l repatriezi pe Alioșa? Asta ar fi costat mii de dolari americani, bani pe care mai bine îi cheltuiau ca să cumpere țiței sau ca să repare reactorul nuclear spart, acela din est. Prin urmare, unii susțineau tot surghiunul local, mai blând. Duceți-l tot la triaj, ca să fie împreună cu stăpânii lui metalici. Acolo i-ar domina pe toți, fiind cea mai mare statuie din țară; și ar fi ca o răzbunare, mică și ieftină, gândindu-ne la conducătorii ăia găunoși, descumpăniți de uriașa lui prezență.

Alții au fost de părere ca Alioșa să rămână pe munte. În definitiv, era un adevăr de netăgăduit că armata sovietică eliberase țara de fasciști, că soldați ruși muriseră și găsiseră mormânt acolo; era un adevăr și că, atunci și o vreme după, mulți le fuseseră

recunoscători, lui Alioşa şi tovarăşilor săi. De ce să nu rămână acolo unde se găsea? Nu trebuia să fii de acord chiar cu toate monumentele. Nu te apuca să distrugi piramidele, copleşit de vina retrospectivă pentru suferinţele sclavilor egipteni.

*

ÎNTR-O DIMINEAŢĂ, LA ORA nouă şi jumătate, Petar Solinski stătea lângă masa din biroul său şi interoga pe muteşte un colţ al bibliotecii, aflat la vreo cinci metri de el. Aşa se antrena pentru acea zi. Ajunsese la mijlocul unei întrebări care ieşea uşor din limitele regulilor juridice, fiind mai puţin o cercetare cât o ipoteză asupra unui fapt, cu implicită denunţare morală, când telefonul a sunat strident, anunţând sosirea unui vizitator. Solinski i-a acordat imediat un răgaz bibliotecii, care transpirase şi-şi ştergea fruntea într-o manieră vinovată, şi şi-a îndreptat atenţia către Gheorghe Ganin, comandant al Forţelor Patriotice de Securitate (fostul Departament al Securităţii Interne).

Ganin purta costum, sugerând că avea o activitate paşnică, de natură civilă. Dar în ziua aceea, în urmă cu câţiva ani, când îşi câştigase în mod fericit faima, trupul său masiv era prins în strânsoarea unei uniforme de locotenent, iar epoleţii de pe umăr indicau apartenenţa lui la Comandamentul Militar al provinciei de nord-vest. Primise ordin, împreună cu douăzeci de miliţieni, să pună sub control ceea ce fusese

descriș, fără ezitare, drept o demonstrație lipsită de importanță în capitala regiunii, Sliven.

Într-adevăr, era vorba de o adunare de mică amploare: trei sute de verzi și opozanți locali, într-o piață pietruită, în pantă, bătând din picioare și aplaudând, dacă nu din alte motive, măcar ca să se încălzească. În fața sediului Partidului Comunist se înălța o baricadă groasă din zăpadă murdară care, în sine, ar fi constituit în mod normal o protecție suficientă. Dar existau doi factori ce schimbau datele problemei. Prezența Comandoului Devinski, o organizație de studenți care încă nu se calificase să aibă propriul ei dosar de Securitate. Deloc surprinzător, de vreme ce informațiile despre comportamentul studenților erau tot mai greu de obținut; și, în orice caz, Comandoul Devinski fusese înregistrat ca societate literară, în onoarea lui Ivan Devinski, poet din regiunea respectivă, care, în ciuda unei diversități de tendințe decadente și formaliste, se dovedise un adevărat patriot și martir în timpul invaziei fasciste din 1941. Apoi, mai era și prezența fortuită a echipei unei televiziuni suedeze, a cărei mașină închiriată în localitate se stricase cu o zi în urmă și care acum nu avea nimic altceva de filmat decât o mică mișcare opoziționistă, provincială și de rutină.

Dacă Securitatea ar fi investigat Comandoul Devinski, ar fi putut descoperi că poetul își clădise reputație de spirit ironic și provocator; și că „sonetul” său „loial” din 1929, intitulat *Vă mulțumesc, Maiestate*, îi adusesese imediat un exil de trei ani la Paris. Membrii comandoului studentesc se identificau prin

beretele roșii din uniforma pionierească: ele fuseseră destinate copiilor în vârstă de zece ani, prin urmare studenții le purtau întinse ridicol sau prinse în batjocură în creștetul capului, cu agrafele prietenelor. Ceilalți protestatari, la fel ca și forțele de securitate, nu auziseră niciodată despre Comandoul Devinski și se simțeau iritați de ceea ce părea un grup de pro-comuniști infiltrați printre ei. Și bănuielile lor au fost confirmate când adepții lui Devinski au desfășurat un banner pe care scria: „NOI, STUDENȚII, MUNCITORII ȘI ȚĂRANII LOIALI SUSȚINEM GUVERNUL!“

Făcându-și loc până în rândurile din față ale demonstrației, membrii Comandoului au reușit să ocupe o poziție în apropierea valului de zăpadă murdară și au început să strige: „TRĂIASCĂ PARTIDUL! TRĂIASCĂ GUVERNUL! TRĂIASCĂ PARTIDUL! TRĂIASCĂ GUVERNUL! STIMA NOASTRĂ LUI STOIO PETKANOV! TRĂIASCĂ PARTIDUL!“

După câteva minute, ușile înalte de sticlă ale balconului s-au deschis și a apărut șeful de partid local, ca să fie martor direct la una dintre rarele manifestații de sprijin ale acelor zile contrarevoluționare. Studenții și-au lărgit imediat repertoriul de sloganuri. Cu pumnii ridicați patriotic și beretele roșii alcătuind o falangă loială, au început să-l aclame pe zâmbitorul comandant al Slivenului:

„VĂ MULȚUMIM PENTRU CREȘTEREA PREȚURILOR!“

„VĂ MULȚUMIM PENTRU LIPSA DE ALIMENTE!“

„VREM IDEOLOGIE, NU PÂINE!“

Studentii erau bine instruiți și aveau voci puternice. Împungeau aerul cu pumnii și treceau de la un slogan la altul fără nici un fel de ezitare.

„VĂ MULȚUMIM PENTRU CREȘTEREA PREȚURILOR!“

„ÎNTĂRIȚI FORȚA SECURITĂȚII!“

„TRĂIASCĂ PARTIDUL!“

„STIMA NOASTRĂ LUI STOIO PETKANOV!“

„VĂ MULȚUMIM PENTRU LIPSA DE ALIMENTE!“

„VREM IDEOLOGIE, NU PÂINE!“

Deodată, ca într-o hotărâre mută, restul mulțimii li s-a alăturat: „VĂ MULȚUMIM PENTRU LIPSA DE ALIMENTE!“, stârnind astfel un ecou furios în toată piața; șeful de partid a dispărut trântind ușile și demonstrația a căpătat deodată o turnură isterică, despre care Ganin știa că este periculoasă. Oamenii lui erau adunați în dispozitiv pe o latură a clădirii și tocmai fuseseră observați de Comandoul Devinski. De trei ori plutonul de studenți s-a apropiat la câteva zeci de metri de milițieni, scandând:

„VĂ MULȚUMIM PENTRU GLOANȚE!“

„VĂ MULȚUMIM PENTRU MARTIRIU!“

„VĂ MULȚUMIM PENTRU GLOANȚE!“

„VĂ MULȚUMIM PENTRU MARTIRIU!“

Era ușor de remarcat că verzii și opoziționiștii au preferat să nu preia lozinca, ci au așteptat până când

Comandoul a revenit la ideea de creștere a prețurilor și a lipsei de alimente, pentru a i se alătura din nou. Echipa de televiziune își ocupase între timp poziția și filma de zor.

Atunci Ganin a primit ordinul de la un străin în haină de piele, care a ieșit repede pe o ușă laterală a sediului partidului, a rostit un nume și un grad de Securitate și i-a dat instrucțiuni, ca direct din partea șefului de partid, să tragă pe deasupra capetelor demonstranților și, dacă nu reușea să-i împrăstie, să tragă și la picioarele lor. Odată comunicat mesajul, omul a dispărut înapoi în clădire, nu înainte ca prezența lui să fie remarcată de studenți.

„VĂ RUGĂM SĂ NE LĂSAȚI SĂ INTRĂM ÎN FORȚELE DE SECURITATE!“, au strigat ei, iar apoi: „VĂ MULȚUMIM PENTRU GLOANȚE! VĂ RUGĂM SĂ NE LĂSAȚI SĂ INTRĂM ÎN FORȚELE DE SECURITATE!“

Ganin și-a pus oamenii să înainteze douăzeci de metri. Iar Comandoul le-a ieșit în întâmpinare. Ganin a încercat să pară convingător când a dat ordin să se tragă pe deasupra capetelor demonstranților, fiind însă alarmat de mai multe lucruri. În primul rând, nu știa cât de autorizate erau instrucțiunile primite. În al doilea rând, se temea ca nu cumva vreunul din idiții lui să hotărască să coboare ținta. Și, în al treilea rând, nu-i convenea deloc că fiecare milițian avea doar un singur încărcător. „VĂ MULȚUMIM PENTRU LIPSURI!“ era o lozincă valabilă și pentru armată.

Atunci Ganin a ridicat mâna, semnalând oamenii lor săi să rămână pe loc, și a pornit spre Comandou. În același timp, un tânăr care purta două berete de pionieri, prinsă fiecare în dreptul unei urechi, a ieșit și el din rândurile studenților. Televiziunea suedeză a surprins întâlnirea decisivă a celor doi, studentul bărbos cu apărătoare roșii la urechi și ofițerul de armată grasuț, cu obrazii roz, a cărui respirație, în aerul rece, se transforma instantaneu în trâmbe de ceață. Cameramanul s-a apropiat cu vitejie, dar sunetistul și-a adus brusc aminte de familia lui din Karlstad. Și acest moment de prudență i-a servit cât se poate de bine tânărului locotenent. Dacă dialogul ar fi fost înregistrat, ascensiunea lui către zona de autoritate ar fi fost mult mai lentă.

– Prin urmare, tovarășe ofițer, aveți de gând să ne omorâți pe toți?

– Plecați de aici. Împrăștiați-vă și atunci nu vom trage.

– Dar nouă ne place aici. Și acum nici nu avem ore. Ne-a amuzat schimbul de opinii cu șeful de partid Krumov. Nu ați putea să-l întrebați pe ofițerul de Securitate cel credincios de ce stimatul lui superior a întrerupt discuția noastră atât de rodnică?

– Vă ordon să vă împrăștiați, i-a răspuns Ganin, făcând efort să nu zâmbească.

Dar studentul, în loc să-l asculte, s-a apropiat și mai tare și l-a luat la braț pe locotenent.

– Așa, tovarășe ofițer, câți ați primit ordin să uci-deți? Douăzeci? Treizeci? Pe toți?

– Cinstit vorbind, i-a răspuns Ganin, chiar ne-ar fi imposibil. Nu avem suficiente gloanțe. Din cauza lipsurilor.

Studentul a izbucnit în râs și l-a pupat deodată pe Ganin, pe amândoi obraji. Locotenentul cu fața rozalie a zâmbit și el, umplând obiectivul camera-manului suedez.

– Uite ce este, a spus el confidențial. Sunt sigur că putem s-o rezolvăm cumva.

– Sigur că putem, tovarășe ofițer. S-a întors pe călcâie și le-a strigat colegilor săi: „SOLDAȚILOR MAI MULTE GLOANȚE!“

Atunci Comandoul Devinski a început să înainteze, cu beretele roșii săltând și strigând, alternativ: „JOS PENURIA!“ și „SOLDAȚILOR MAI MULTE GLOANȚE!“, iar Ganin le-a făcut semn neliștit oamenilor săi să lase armele jos. Ceea ce au și executat, cu teamă, și nu au fost deloc mai fericiți când s-au trezit, rând pe rând, îmbrățișați cu putere de studenți. Imaginile, în schimb, au fost de un dramatism maxim, iar lipsa sunetului le-a permis privitorilor să-și imagineze dialoguri care de care mai nobil decât în realitate. Momentul l-a transformat pe Ganin dintr-un ofițer inferior nehotărât, dacă nu laș, într-un simbol al bunei cuviințe, într-un adevărat exemplu al forței de negociere și al moderației; iar schimbul său scurt și discret de șoapte înfoiate, consumat într-o piață pietruită, în fața unei bariade din zăpadă murdară, a fost general interpretat drept un semn că armata, pusă să aleagă între

popor și partid, va acorda întotdeauna sprijinul ei poporului.

După aceea, ascensiunea lui Ganin a fost atât de rapidă, încât soția lui, Nina, nu mai prididea să-i coasă noul grad pe uniformă, că și era promovat din nou. Și a fost mulțumită când a trecut la haine civile; dar bucuria i-a fost de scurtă durată. Dineurile la care Gheorghi s-a văzut obligat să participe au făcut ca și costumele sale să aibă permanentă nevoie de modificări. Acum se afla în biroul lui Solinski – un funcționar civil corpolent, cu fața roșie după ce urcase scările și butonul din talie aflat în pericol, în ciuda faptului că Nina îl cususe cu ața în două. I-a oferit cu stângăcie un dosar de carton procurorului general.

– Despre ce este vorba? a întrebat Solinski.

– Tovarășe procuror...

– Domnule procuror este suficient, a zâmbit Solinski. Domnule general-locotenent...

– Domnule procuror, să trăiți. Noi, cei din Forțele Patriotice de Securitate, dorim să vă încurajăm în munca dumneavoastră și avem încredere că sânguința vă va fi răsplătită.

Solinski a zâmbit iarăși. Mai era nevoie de ceva timp până vechile formule de adresare să dispară cu totul.

– Ce este în dosar?

– Avem încredere că acuzatul va fi găsit vinovat de toate învinuirile.

– Da, da.

– Un asemenea verdict ar fi de mare ajutor pentru FPS în restructurarea prin care trec în momentul de față.

– Ei bine, asta depinde de decizia Curții.

– Și de dovezi.

– Domnule general...

– Desigur, domnule. Acesta este un raport preliminar asupra cazului Anna Petkanova. Dosarele propriu-zise au fost distruse, din nenorocire.

– Nimic surprinzător.

– Nu, domnule. Dar chiar dacă dosarele de bază au fost distruse, s-au salvat totuși multe lucruri, cu patriotism. Chiar dacă accesul și identificarea nu sunt întotdeauna la-ndemână.

– ...?

– Da. După cum veți constata, există dovezi preliminare ale implicării Departamentului de Securitate Internă în cazul Annei Petkanova.

Solinski era prea puțin interesat de acest subiect.

– Peste tot găsești potcoave de cai morți.

Cinstit vorbind, existau prea puține aspecte din viața publică a națiunii în ultimii cincizeci de ani care, la o examinare, să nu dezvăluie dovezi preliminare ale implicării Departamentului de Securitate Internă.

– Da, domnule, a acceptat Ganin, întinzându-i mai departe dosarul. Doriți să vă informăm în continuare?

– Dacă... Solinski a primit dosarul aproape absent. Dacă sunteți de părere că este oportun.

Hmmm. Cât de ușor revenea la vechile formulări. *Dacă sunteți de părere că este oportun.* Și de ce

spusese că *peste tot găsești potcoave de cai morți?* El nu vorbea așa. Ca inculpatul din Procesul Penal Numărul 1. De parcă s-ar fi contaminat. Trebuia să facă exerciții, să spună *da și nu și e o prostie și pleacă de aici.*

– Vă urăm mult noroc în continuarea procesului, domnule procuror, să trăiți.

– Da, vă mulțumesc. *Pleacă de aici*, i s-a adresat în gând. *Pui un soldat în țoale civile și imediat i se dublează lungimea propozițiilor.* Vă mulțumesc. *Pleacă de aici.*

*

VERA TRAVERSA PIAȚA Sf. Mucenic Vasile, care de-a lungul ultimilor patruzeci de ani purtase și denumirile de Piața Stalingrad, Piața Brejnev, ba, pentru scurt timp, și Piața Eroilor Socialismului, într-o tentativă de a ocoli deodată întreaga problemă. De câteva luni, se cufundase în anonimat. Stâlpi metalici despuiați și bondoci imitau castanii în hibernare. Și unii și alții așteptau primăvara: copacii ca să-și recapete frunzele, iar stâlpii ca să le înmugurească plăcile cu denumiri. Atunci orașul va avea din nou Piața Sf. Mucenic Vasile.

Vera știa că este frumoasă. Era încântată de poameții ei înalți și de ochii căprui, depărtați între ei, își aprecia picioarele și simțea că nuanțele vii pe care le purta i se potriveau de minune. Dar atunci când traversa parcul public din Piața Sf. Mucenic Vasile, așa

cum făcea în fiecare dimineată la ora zece, se simțea în mod straniu doar o ființă ștearsă. Asta se întâmpla de câteva luni. Până la o sută de bărbați se îngrămădeau lângă intrarea de vest a grădinii, și nici măcar unul nu-i acorda atenție. Sau, dacă o făcea, își muta imediat privirea, fără ca măcar să-și bată capul să se uite la picioarele ei, fără să-i zâmbească spre decolteu.

Înainte de Schimbări, orice adunare publică la care luau parte mai mult de opt persoane trebuia să fie înregistrată oficial, iar procedura putea să fie *ad hoc*, adică apăreau niște tipi în haine de piele care se interesau de nume și de adrese. Odată cu Schimbările, imagini de acest fel, cu o vâltoare de oameni rotindu-se liber, deveniseră obișnuite. Unii trecători li se alăturau automat, cum s-ar fi așezat la coadă în fața unui magazin, sperând stupid la o jumătate de kilogram de morcovi sau la câteva ouă. Și, cel mai straniu, mulțimea aceea era alcătuită exclusiv din bărbați, majoritatea între optsprezece și treizeci de ani: cu alte cuvinte, genul de bărbați care *întotdeauna* se uitau după ea. Dar ei se aflau acum într-o stare de agitație ordonată, în care fiecare, pe rând, într-un proces ce amintea de circuitul dintr-un stup, abia perceptibil, era absorbit de la margine spre mijloc, pentru a fi expulzat iar, peste câteva minute. Unii păreau să se fi ales cu ceea ce-și doreau, și se îndreptau hotărât spre ieșirea din vest; ceilalți se împrăștiau fără țintă, în toate direcțiile.

Pornografia, aceasta a fost prima explicație pe care și-a dat-o Vera. Vedeai pâlcuri de bărbați

înfierbântați, în jurul câte unui butoi de bere răsturnat, pe care trona câte o revistă prost tipărită, ori vreo sticlă de tărie cu etichetă străină și multe pahare mici; sticla provenea, în mod firesc, din pubelele de la hoteluri, fiind umplută din nou cu o poșircă toxică, autohtonă. Sau mai putea fi vorba și de piața neagră. Poate că norocoșii aceia, care ieșeau prin poarta de vest, urmau să facă ordine în contrabandă. Sau dacă nu era vorba nici de asta, atunci agitația trebuia să aibă de-a face cu religia, sau cu partidul monarhist, sau cu astrologia, cu numerologia, sau cu jocurile de noroc, sau cu secta Moon. Asemenea înflăcărare întruniri de-a valma aveau doar rareori tangență cu noile structuri democratice, cu lupta contra poluării mediului sau cu problemele reformei agrare; esența lor era permanent ilegală sau ținea de refugiul din realitate sau, în cel mai bun caz, de josnica autopromovare. Și *nimeni* nu se mai uita după ea.

*

BUNICA LUI STEFAN REFUZA să urmărească procesul, iar la început tinerii se simțeau stânjeniți de prezența sa. Stătea doar la câțiva metri de ei, la bucătărie, sub un mic tablou cu fotografia color a lui V.I. Lenin, pe care nimeni nu îndrăznise să-i sugereze să-l dea jos. Era o femeie scundă, sferică, cu colțurile gurii lăsate în jos, fapt accentuat de pierderea mai multor dinți, iar căciula împletită de mână, pe care o purta mereu, chiar și în casă, contribuia din

plin la imaginea circulară. În vremurile acestea vorbea tot mai puțin, fiind de părere că majoritatea întrebărilor nu mai aveau nevoie de vreun răspuns. Clatini din cap, ridici din umeri, întinzi farfuria și uneori zâmbești: poți să te streкори numai cu atât. Mai ales când se gândea la Stefan și la tinerii lui prieteni. Cum le mai turuia gura. Ascultă-i cum stau în jurul televizorului, trăncănind tot timpul; cum se întrerup între ei și nu sunt în stare să fie atenți la ceilalți mai mult de o clipă. Se sfădesc ca într-un cuib de pițigoi. Și nici minte n-au mai multă ca pițigoi.

Fata o trata cu politețe rezonabilă, dar ceilalți doi, mai ales obraznicul acela, Atanas, parcă... Uite-l că a apărut din nou: și-a vârât imediat ciocul pe după ușă, ațintindu-și ochii lui mici, de pasăre, într-un punct deasupra capului ei.

– Salut, bunico, acela e primul tău soț?

Încă o întrebare la care nu era nevoie să dea vreun răspuns.

– Hei, Dimitar, ai văzut poza asta cu prietenul bunicii?

Un al doilea pițigoi din cuib a apărut rapid și a studiat portretul, mai mult decât s-ar fi convenit.

– Nu arată prea vesel, bunico.

– Și e puțin prea bătrân pentru tine.

– Eu i-aș da papucii, bunico. Nu pare deloc un tip amuzant.

Nimic din toate astea nu avea nevoie de un răspuns.

Cu o seară în urmă, și-a înfășurat un șal de lână peste căciula de lână, a coborât tabloul din cui și a

plecat, fără să spună unde. A luat un tramvai spre Piața Luptei Antifasciste, al cărei nume continua să-l folosească, indiferent cum îi ziceau acum șoferii insolenți de pe autobuze, a cumpărat trei garoafe roșii de la un țăran care la început i-a cerut dublu, pe motiv că se duce la miting, și prin urmare e comunistă și pricina tuturor problemelor din viața lui. Dar cele câteva replici iuți pe care i le-a dat l-au umplut de rușine și a revenit la un preț normal; acum stătea în piață, alături de alte câteva sute de loialiști, în vreme ce câțiva bărbați siguri pe ei, care nu arătau a membri de partid, patrulau în jurul adunării. Cât va mai dura până când Partidul va fi iarăși interzis, silit să intre în ilegalitate? Înainte să iasă iarăși la suprafață fasciștii și tot înainte ca tinerii să cotrobăiască prin pod după cămășile verzi și decolorate ale bunicilor din Garda de Fier? Iar în viitor vedea o întoarcere inevitabilă la exploatarea clasei muncitoare, la șomaj și la inflație, folosite ca arme politice. Dar mai vedea, dincolo de asta, momentul în care oamenii aveau să se ridice din nou și să se scuture de lanțuri, să-și recâștige demnitatea legitimă și să ia de la capăt gloriosul ciclu revoluționar. Atunci va fi moartă de mult, desigur, dar nu avea nici o îndoială că așa se va întâmpla.

*

DE-ABIA LA SFÂRȘITUL SĂPTĂMÂNII Petar Solinski și-a găsit timp să studieze dosarul dat de șeful Securității. Anna Petkanova, 1937–1972. Curios

cum datele se legau între ele, în așa fel încât le știa pe dinafară. Numele și anii, pe mărci poștale, plăci comemorative și pe programe de concert, pe statuia ei din fața Palatului Culturii „Anna Petkanova“. Singurul copil al președintelui Stoio Petkanov. Farul tinerei generații. Ministru al Culturii. Fotografii ale Annei Petkanova: pionieră cu gropițe în obraji și beretă roșie, studentă la chimie cu figură serioasă, în fața microscopului, tânără ambasadoare supraponderală a culturii, primind buchete la aeroport, cu prilejul întoarcerii din străinătate. Un exemplu pentru femeile întregii națiuni. Spiritul socialismului și al comunismului, întruchiparea viitorului. Tânără și deja ministru, cercetând planurile pentru Palatul Culturii, care îi și purta numele. Ministrul, de acum femeie corpulentă, primind flori de la un ansamblu de dansuri populare, ori ascultând cu atenție concerte simfonice din loja prezidențială. Ministrul, de acum doamnă de-a dreptul grasă, gata să împungă cu țigara din mână, urmărind critic dezbaterile de la Uniunea Scriitorilor. Anna Petkanova, dincolo de limitele supraponderalului, necăsătorită, ahtiată după țigări și banchete, moartă la treizeci și cinci de ani. Jelită de o întreagă națiune. Nici măcar cei mai buni specialiști din țară în boli cardiace nu au fost capabili să facă nimic, deși dispuneau de cele mai moderne tehnici. Tatăl ei, în vârstă, cu capul descoperit în ninsoarea ca pâsla, stând drept în fața crematoriului, pe când cenușa ei se risipea. Iar placa de pe zidul de acolo repeta: Anna Petkanova, 1937–1972.

Frunzărind prin dosarul lui Ganin, Solinski gândea că nu va găsi decât lucruri fără însemnătate. Nu era surprins că Departamentul de Securitate Internă avusese un dosar al fiicei președintelui, că o anume secretară bine plasată din Ministerul Culturii dădea rapoarte în fiecare lună sau că relația ministrului cu acel gimnast care câștigase o medalie de argint la Jocurile Balcanice trebuia urmărită strict. Gimnastul, dacă își aducea bine aminte, se îmbătase până aproape de agresivitate la un banchet, câteva săptămâni după moartea Annei Petkanova, iar la scurt timp i se permisese să emigreze; în traducere, această expresie standard însemna că fusese deșteptat în zori și dus la aeroport, fără să i se dea voie să-și ia nici măcar un schimb de haine.

Stoio Petkanov decretase o săptămână de doliu național pentru fiica sa. Fuseseră foarte apropiați. După numirea în funcția de ministru al Culturii, apărarea din ce în ce mai des alături de el, înlocuind-o pe mama sa, invalidă, care aparent prefera să rămână într-una dintre reședințele de la țară. Se zvonea că Petkanov o pregătea să-i urmeze în funcție. Se mai zvonea că fiica președintelui se împlinise așa de tare din cauză că, în timpul unei călătorii în străinătate, devenise dependentă de hamburgerii americani și, după ce încercase fără succes să-i instruiască pe bucătarii prezidențiali, ceruse să-i fie trimiși pe calea aerului. Hamburgeri congelați, angro, prin intermediul valizei diplomatice.

Toate aceste rumori erau mai mult sau mai puțin confirmate în dosarul generalului-locotenent Ganin, împreună cu detaliul că soția președintelui, în anii din urmă, vizita în secret bisericuța de lemn din satul natal, iar invaliditatea ei era în mare măsură cauzată de votcă. Dar totul ținea acum de domeniul istoriei. Anna Petkanova, 1937–1972, era moartă. La fel și mama ei. În momentul de față, Stoio Petkanov răspundea înaintea națiunii pentru diverse acuzații, dar faptul că nevasta lui fusese o bețivă iubitoare de preoți nu se număra printre ele. Și gimnastul? Din câte își amintea Solinski, trăise o vreme la Paris, unde nu cunoscuse succesul, după care acceptase o slujbă de antrenor într-un oraș din Midwestul american. Se povestea cum într-o noapte, desigur beat, ieșise în fața unui camion care îl omorâse. Sau o fi fost vorba de altcineva?

Dar asta a fost altădată. Procurorul general a împins dosarul deoparte și și-a ridicat privirea. Soarele începuse să apună, iar razele sale se reflectau în bacioneta Statuii Recunoștinței Veșnice pentru Armata Roșie Eliberatoare. Da, desigur, acolo o văzuse pentru prima oară pe Anna Petkanova. De un 1 Mai, studenta la chimie cea serioasă, cu ochii lipiți înflăcărat de ocularul microscopului, îl însoțise pe tatăl ei cu prilejul depunerii de coroane. Își amintea de ea: scundă și grasă, cu fața sobră și puțin cârnă, cu părul împletit și strâns ca o frânghie în vârful creștetului. La vremea aceea, sigur că da, părea nemaipomenit

de fermecătoare, și ar fi fost în stare să moară de dragul ei.

*

ÎNTR-O ANUME PRIVINȚĂ, PROCESUL era la fel ca majoritatea celorlalte procese desfășurate aici în ultimii patruzeci de ani: președintele Curții, procurorul general, consiliul de apărare și acuzatul – majoritatea acuzaților – știau că un alt verdict în afara celui de vinovat era inacceptabil față de autoritățile superioare. În orice caz, cu excepția acestui final cert, nu existau alte repere și nici tradiții juridice care să fie urmate. În zilele de demult ale monarhiei, miniștrii din cabinet se mai văzuseră uneori puși sub acuzație, iar câțiva prim-miniștri fuseseră demiși din funcție prin metoda brutal-democratică a asasinatului, în schimb nu exista nici un precedent al unei asemenea judecăți publice, cu final deschis, făcute unui conducător demis. Și, deși învinuirile prezentate fuseseră redactate strâns, pentru a reduce la minimum riscul ca pârâtul să evite condamnarea, președintele Curții și cei doi asesori ai săi aveau sentimentul unei îngăduințe implicite, vecine cu datoria națională, de a permite ca procedura să fie flexibilă. Regulile referitoare la probatoriu și chestiunile de legalitate erau interpretate la modul general; martorii puteau fi chemați din nou în instanță, în orice moment; consilierilor li se permitea să urmeze ipotezele până dincolo de plauzibilitatea

legală firească. Atmosfera amintea mai degrabă de piață decât de biserică.

Lui Stoio Petkanov, bătrânul geambaș de cai, nu-i păsa. Oricum, numai rareori se arăta interesat de detaliile procedurale. Prefera apărarea cuprinzătoare și contraacuzățiile chiar și mai cuprinzătoare. Procurorul general se bucura de aceleași drepturi de a se mișca în cadrul unei game cuprinzătoare, atunci când își desfășura interogatoriile și speculațiile generale; tot ceea ce trebuia să facă grupul de judecători era să asigure ca acest reprezentant al noului guvern să nu fie umilit prea evident de către fostul președinte.

– Și, este adevărat că, la data de 25 iunie 1976, ați alocat, sau ați dat dispoziția să fie alocat, sau ați permis să fie alocat, numitului Milan Todorov, un apartament cu trei camere, în secțiunea „de Aur“ a complexului Răsăritul?

Petkanov nu a răspuns imediat. În schimb, și-a așternut pe față o expresie de exasperare amuzată.

– De unde să știu? Tu-ți amintești ce făceai acum cincisprezece ani, între două guri de cafea? Spune-mi, dacă poți!

– Am să vă spun. Am să vă spun că ați dat, sau că ați permis să fie dat, un asemenea ordin, cu încălcare directă a regulilor de îndrumare a comportamentului oficialităților de stat în domeniul locativ.

Petkanov a mormăit ceva, un sunet care în mod normal constituia preludiul unui atac.

– Ai un apartament frumos? l-a întrebat deodată pe procurorul general. Și când Solinski s-a oprit să se

gândească, l-a îmboldit imediat: Haide, trebuie să știi, ai un apartament frumos?

[– *Am un apartament de rahat. Rectific. Am douăzeci la sută dintr-un apartament de rahat.*]

Solinski ezitase, nefiind de părere că locuia într-un apartament frumos. Știa sigur că Maria era nemulțumită de casa lor. Pe de altă parte, îi venea greu să accepte ideea de a denigra în public locul în care trăia. Prin urmare, a spus:

– Da, am un apartament frumos.

– Bine. Felicitări. Și tu ai un apartament frumos? l-a întrebat pe stenograful Curții, care îl privea speriat. Dar tu, domnule președinte al Curții, presupun că ai primit un apartament odată cu postul? Dar tu? Dar tu? Se adresa acum judecătorilor supleanți, pe urmă avocatelor Milanova și Zlatarova; apoi l-a întrebat pe ofițerul de miliție, fără să aștepte însă vreun răspuns. Și a început să arate cu degetul jur-împrejur, în sala de ședințe. Dar tu? Dar tu? Dar tu?

– Destul, a ordonat, în cele din urmă, președintele Curții. Nu suntem în Biroul Politic. Nu ne-am adunat aici ca să ni se predice ca unor momâi.

– Atunci nu vă mai purtați ca niște momâi. Ce-i cu mofturile astea de acuzații? Cui îi pasă că, acum cincisprezece ani, unui actor care s-a zbatut i s-a permis să locuiască în două camere, în loc de una? Dacă asta este tot ce-ați reușit să găsiți ca să mă acuzați pe mine, înseamnă că nu am putut face mare nedreptate în cei treizeci și trei de ani cât am fost cârmaciul națiunii.

[– *A pronunțat „cârmaci” încă o dată. Cred că o să mă sufoc. Atanas s-a mulțumit să sufle fumul de țigară peste Stoio Petkanov.*]

– Ați fi preferat să fiți acuzat, s-a simțit Solinski dezlegat să sugereze, de siluirea și prădarea acestei națiuni, de vandalism economic?

– Nu am nici un cont în Elveția.

[– *Atunci trebuie să ai în altă parte.*]

– Răspundeți la întrebare.

– Nu am scos niciodată nimic din țara asta. Vorbești despre siluire și prădare. În socialism, am beneficiat de o aprovizionare bogată cu materii prime din partea tovarășilor noștri sovietici. Acum îi invităm aici pe americani și pe germani ca să siluiască și să prade.

– Ei investesc.

– Ha! Aduc o mică sumă de bani și scot mult mai mult de aici. Asta este natura capitalismului și a imperialismului, iar cei care permit așa ceva nu sunt doar trădători, ci și cretini din punct de vedere economic.

– Vă mulțumim pentru lecții. Dar încă nu ne-ați spus de ce anume ați prefera să fiți acuzat. Ce crime sunteți pregătit să recunoașteți?

– Cât de ușor îți vine să vorbești despre crime. Recunosc că am făcut erori, la fel ca atâtea milioane de compatrioți ai mei, am muncit și am greșit. Noi am muncit și am greșit, iar națiunea a avansat. Faptele izolate nu pot fi luate în considerare pentru a fi puse în seama șefului de stat, scoase din contextul epocii,

al timpului. Prin urmare, mă aflu aici ca să mă apăr nu numai pe mine, ci și pe acele milioane de patrioți care au muncit cu altruism, toți acești ani.

– Atunci poate că doriți să vorbiți tribunalului despre acele „erori” pe care binevoiți să le recunoașteți, dar care reprezintă, se pare, mai puțin decât niște crime, în mod convenabil pentru dumneavoastră?

– Da, a spus Petkanov, făcându-l pe procuror să tresară, căci îl considera incapabil să pronunțe un asemenea cuvânt simplu. Îmi asum răspunderea pentru criza dinainte de 12 octombrie și doresc să se clarifice partea de vinovăție ce-mi revine. Mai consider, poate, a continuat, pe tonul său hotărât de șef de stat, că ar trebui să fiu judecat pentru datoria externă a națiunii.

– Ah, vă declarați totuși vinovat, cel puțin. Se pare că vă aduceți cu adevărat aminte de ceva și sunteți răspunzător. Și care considerați dumneavoastră că ar fi pedeapsa cuvenită pentru cine ridică datoria externă a națiunii, într-o tentativă finală de a se agăța de putere, în așa fel încât acum reprezintă venitul pe doi ani pentru fiecare bărbat, fiecare femeie și fiecare copil din țara asta?

– În mare parte e chiar vina voastră, i-a replicat Petkanov liniștit, de vreme ce rata inflației în momentul de față se ridică, înțeleg, la patruzeci și cinci la sută, în vreme ce în socialism nici nu exista inflație, deoarece foloseam metode științifice ca să o combatem. Desigur, în perioada crizei dinainte de 12 octombrie, i-am consultat pe cei mai importanți experți economici ai partidului și ai statului, pe ale căror rapoarte

scrise m-am bizuit, dar doresc să fie clarificat ce parte de vină îmi revine mie. Și abia pe urmă, desigur, a continuat el evident și mai mulțumit, ar urma ca poporul să judece.

– Domnule procuror general, a intervenit președintele Curții, consider că a sosit vremea să ne întoarcem la chestiuni mai urgente.

– Foarte bine. Acum, domnule Petkanov, este sau nu adevărat că, la data de 25 iunie 1976, ați alocat, sau ați dat dispoziția să fie alocat, sau ați permis să fie alocat, numitului Milan Todorov, un apartament cu trei camere, în secțiunea „de Aur“ a complexului Răsăritul?

Petkanov s-a așezat și a dat din mână cu dispreț.

– Ai un apartament frumos? a întrebat el, fără să se adreseze cuiva anume. Dar tu? Dar tu? Dar tu? Apoi s-a răsucit pe scaunul tare și i s-a adresat blajin paznicului care stătea în spatele lui. Dar tu?

[– *Eu am un apartament de rahat, a spus Dimitar. Douăzeci la sută dintr-un apartament de rahat.*

– *La ce te aștepți? Îi datorezi salariul pe doi ani președintelui Bush. Ai noroc că nu trebuie să stai cu țiganii.*

– *Am muncit și am greșit. Am muncit și am greșit.*

– *Cu siguranță că am greșit.]*

*

MARIA SOLINSKA A AȘTEPTAT O ORĂ în fața blocului din cartierul Prietenia I până să se poată urca într-un autobuz. Nu, nu am un apartament

frumos, gândea ea. Îmi doresc un apartament cu spațiu mai mult pentru Angelina, unde electricitatea să nu se întrerupă la fiecare două ore, unde alimentarea cu apă să nu se taie pur și simplu, cum s-a întâmplat azi-dimineață. Întreg orașul părea să se prăbușească. Majoritatea mașinilor erau trase la marginea drumului, din cauza penuriei de combustibil. Chiar și cele care fuseseră trecute pe alimentare cu gaz se aflau acum sub învelitoare de plastic, căci gazul se livra doar consumatorilor casnici. Autobuzele funcționau doar atunci când o navă aducea petrol, când mecanicii reușeau să le pornească împingându-le, sau când bandiții de șoferi consimțeau să renunțe o vreme la îndeletnicirile lor de pe piața neagră, în vânătăre de dolari.

Avea patruzeci și patru de ani. Se considera atrăgătoare, încă, deși nu putea să tragă nici o concluzie judecând după entuziasmul intermitent al lui Petar. În timpul Schimbărilor, oamenii se treziseră prea ocupați sau prea obosiți ca să mai facă dragoste: încă unul din lucrurile care fuseseră distruse. Iar după aceea, când o făceau, le era teamă de consecințe. În timpul ultimului an statistic, numărul de copii născuți fusese depășit atât de cel al avorturilor, cât și de cel al decedaților. Ce spunea asta despre o țară?

Chiar nu se făcea ca soția procurorului general să meargă cu autobuzul la birou, strivită de fundurile grase ale țăranilor. De când se știa, muncise din greu și făcuse tot ce-i stătea în puteri, considera ea. Papa fusese erou al luptei antifasciste. Bunicul fusese unul dintre primii membri de partid, se înscrisese până și

înaintea lui Petkanov însuși. Nu îl întâlnise niciodată și ani de zile aproape că nici nu fusese pomenit în familie, dar după ce sosise scrisoarea aceea de la Moscova, începuseră să se mândrească iarăși cu el. Iar când îi arătase certificatul, Petar refuzase să se bucure împreună cu ea și făcuse un comentariu morocănos, cum că două nedreptăți nu pot să însemne un lucru drept. Cam așa începuse el să se poarte, triumfător la modul tăcut, dar infatuat.

Se măritase cu el la douăzeci de ani. Aproape în același timp, tatăl lui făcuse o prostie; oamenii ziceau că fusese norocos să se aleagă doar cu surghiunul la țară. Și apoi, ajuns cam la aceeași vârstă, Petar părăsise Partidul, stupid, provocator, fără măcar să-i ceară părerea. Exista în el ceva instabil, ceva care căuta beleaua, tot așa cum o căutase și tatăl lui. Și apoi înaintase o cerere, ca să ajungă să-i întocmească rechizitoriul lui Stoio Petkanov! Un profesor între două vârste, care dorea să facă pe eroul! Jalnic. Dacă va pierde, va fi umilit; iar dacă va câștiga, tot îl va urî jumătate din populație, iar cealaltă jumătate va spune că trebuia să facă mai mult.

*

GENERALUL-LOCOTENENT GANIN a sosit, tot ca prima oară, cu mâna întinsă, oferind un dosar gălbui-marونیu. Poate că se trezise așa, și singurul mod de a ieși din respectiva stare era să vină la procurorul general.

– Avem încredințarea, domnule, că procesul își urmează cursul potrivit celor mai bune așteptări ale dumneavoastră.

– Vă mulțumesc. Spuneți despre ce e vorba.

Solinski a întins mâna și a luat dosarul, fără alt ceremonial, zorindu-l astfel pe șeful Securității să treacă la explicații.

– Da. Este un raport al anchetei noastre asupra activității desfășurate de Brigada Tehnică Specială din Strada Reskov. Mai ales din perioada 1963 până în 1980, când brigada a fost transferată în sectorul de nord-est. Multe dintre rapoartele din Strada Reskov s-au păstrat intacte.

– E meritorie munca lor?

– Cine poate spune, domnule procuror?

Generalul rămăsese țeapăn și nerăbdător înaintea sa, mai degrabă în postura unui locotenent din provincie decât a unui personaj-cheie în restructurarea țării.

– Generale, în altă ordine de idei...

– Da, domnule?

– Vi se întâmplă să știți... Nu este relevant, dar mă întrebam dacă vi se întâmplă să știți ce s-a întâmplat cu studentul acela, cel bărbos, care v-a îmbrățișat atunci, pe zăpadă.

– Kovacev. De fapt, știu ce face. Organizează coada pentru vize de la Consulatul Statelor Unite.

– Vreți să spuneți că lucrează pentru americani?

– Nu, nu. Nu i-ați văzut, bărbații din Piața Sf. Mucenic Vasile? Fac coadă la Consulatul american.

– Nu înțeleg.

– Nu vor să stea în stradă, în fața clădirii. Le e rușine sau se tem că vor fi dezaprobați și că vor da de necaz. Sau cam așa ceva. Prin urmare, își organizează propria lor coadă, în parcul public, lângă intrarea de vest. Kovacev ține ordinea. Ți se repartizează un număr și, în fiecare dimineață, te duci acolo să vezi dacă ai ajuns în față. Dacă nu, te întorci a doua zi. Nimeni nu trișează. Toată lumea ascultă de el. E un organizator de primă clasă.

– Avem nevoie de el, de partea noastră.

– Nu vine. Am încercat. Mi-a trimis o carte poștală, când am primit astea. Ganin și-a atins umărul, cu un gest reflex, ca și cum nevastă-sa i-ar fi cusut două trese de aur pe costumul lui civil. Pe ea scria: „VREM GENERALI, NU PÂINE!”

Petar Solinski a zâmbit. Kovacev ăsta părea un personaj cu totul special. Spre deosebire de generalul lui plicticos.

– Unde rămăsesem?

Ganin și-a reluat atitudinea rigidă.

– Părea că ați putea fi interesat de un rezumat al cercetărilor desfășurate în Strada Reskov, deoarece ele se referă la rezultatele obținute în domeniul provocării unor maladii simulate.

– Mai exact?

– Mai exact, provocarea simptomelor stopului cardiac prin medicamente administrate oral sau intravenos.

– Altceva?

– Altceva?

- Există vreo dovadă de utilizare specifică a acestei munci de cercetare în cazuri individuale?
- Nu, domnule. Nu în acest dosar.
- Foarte bine, vă mulțumesc, domnule general.
- Și eu vă mulțumesc, domnule procuror, să trăiți.

*

ÎȘI PETRECUSERĂ ÎNCĂ O LUNGĂ după-amiază fără să ajungă nicăieri. Ca și cum ai fi stors un burete: de cele mai multe ori buretele era uscat și în rarele situații când nu era, apa îți scăpa printre degete. Exemplele care dovedeau limpede lăcomia colosală, spiritul acaparator și nerușinat, cleptomania și delapidările la o scară dementă săvârșite de fostul președinte păreau să se risipească în cursul sesiunilor deschise ale tribunalului și în fața ochilor mai multor milioane de martori. Ferma aceea din provincia de nord-vest? Un cadou cu prilejul zilei sale de naștere, din partea națiunii recunoscătoare, primit la cea de-a douăzecea aniversare a numirii lui în funcția de Șef al Statului, și oricum limitat pe perioada cât trăia; nu mergea acolo decât rareori și numai pentru a le ține companie demnitarilor străini, contribuind astfel la propășirea cauzei socialismului și comunismului. Casa aceea de la Marea Neagră? Un dar de la Uniunea Scriitorilor și de la Editura Lenin, ca recunoaștere a meritelor lui în dezvoltarea literaturii și în schimbul renunțării la jumătate din drepturile de autor cuvenite pentru *Discursuri*,

scrieri și documente alese (32 de volume, 1982). Căbana aceea de vânătoare din munții occidentali? Partidul Comunist, în semn de omagiu cu prilejul celei de-a patruzecoa aniversări a depunerii cererii de înscriere în Partid a președintelui, votase cu generozitate... și așa mai departe.

Pe măsură ce procesul înainta, s-ar fi zis că Petkanov devenea din ce în ce mai imprevizibil, în loc ca lucrurile să se petreacă invers. Procurorul general nu știa niciodată, la debutul unei sesiuni, dacă acuza-tul avea să-i răspundă cu agresivitate flagrantă, cu jovialitate sau filozofând banal, cu sentimentalism sau cu muțenie încăpățânată, ca să nu mai vorbim despre când și de ce hotăra să treacă de la un registru la altul. Să fi fost la mijloc un bizar joc strategic sau doar manifestarea autentică a unei personalități profund oscilante? Aflat în mașină, în drum spre Ministerul de Justiție, ducând cu el un dosar cu declarații superficial incriminatoare, Petar Solinski se gândea că planul său de a reuși să-l cunoască pe Petkanov, pentru a putea să-i intuiască mișcările, înaintase extrem de puțin. Avea oare să înțeleagă vreodată firea acestui bărbat?

Când a ajuns la etajul al șaselea, l-a găsit pe fostul președinte în cea mai strălucită stare de spirit, de parcă și-ar fi ales în mod deliberat dispoziția, ca să-l enerveze. În definitiv, ce altceva era Stoio Petkanov dacă nu o persoană normală, cu o fire normală, care dusesese o viață normală? Și de ce nu l-ar transforma asta într-un adevărat spirit al buneii dispoziții?

– Petar, știi, îmi aduceam aminte. Când eram adolescent, ieșeam în excursii cu Uniunea Tineretului Comunist. Țin minte când am urcat prima oară pe Muntele Rikoșa. Era sfârșit de octombrie, ninsese deja și nu puteai vedea vârful muntelui din oraș, din cauza norilor joși.

– Acum nu se mai vede deloc, tot anul, a comentat Solinski. Din cauza poluării. Așa progrese am făcut.

– Și am urcat toată dimineața. Petkanov nu s-a lăsat tulburat de întrerupere, povestea lui mergea mai departe, ca pe șine. Terenul de sub picioare era accidentat, plin de bolovani, iar poteca se tot înfunda, și de mai multe ori a trebuit să traversăm acel râu de pietre. Este o... chestie din geologie, nu știu cum se cheamă exact. Apoi am intrat în nor și o vreme am înaintat orbește, bucurându-ne totuși că poteca era bine marcată de alții care trecuseră pe acolo înaintea noastră. Începuse să ni se facă foame și să ne pierdem puțin curajul, deși nici un tovarăș nu se plângea, iar bocancii ni se udaseră și mușchii începuseră să ne doară când, deodată, am ieșit din ceață. Acolo, deasupra norilor, soarele strălucea, cerul era albastru, iar zăpada se topea ușor în aerul curat. Și dintr-odată, fără ca nimeni să fi dat un semnal, am început să întoarcem împreună *Pășind pe poteca roșie* și am urcat așa, cântând, până pe vârful muntelui, braț la braț, mărșăluind umăr la umăr.

Petkanov își cerceta vizitatorul. Decenii întregi, această povestire a lui stârnise oftaturi, semne de

încuviințare și lacrimi șterse pe furis; dar Solinski nu-i oferea decât o privire neagră, beligerantă.

– Scuțiți-mă de analogiile astea ieftine, a spus procurorul general. Dumnezeu, le ascultase toată viața lui; parabole, pilde, povețe, povești moralizatoare de-a gata, rămășițe ale înțelepciunii populare. Și chiar i-a citat una care i-a venit în minte, la întâmplare. „Ca să sădești un copac, mai întâi trebuie să sapi o groapă.“

– Este purul adevăr, i-a replicat Petkanov blajin. Ai văzut vreodată un copac plantat fără să fie săpată mai întâi o groapă?

– Nu, probabil că nu. Dar altfel am văzut prea multe gropi săpate, în care nu s-au mai plantat și afurisiții de copaci.

– Petar, fiul prietenului meu. Ar fi o greșeală să-ți închipui că eu nu știu nimic. Știu că oamenii trăiesc întemeindu-și viața pe ceea ce tu numești analogii ieftine.

– Sunt bucuros că ați spus asta. Am știut mereu că, în adânc, îi disprețuiți pe oameni, că nu ați avut nicio dată încredere în ei. De aceea îi și spionați tot timpul.

– Petar, Petar, s-ar putea să-mi știi bine vocea, dar ar trebui să încerci să și înțelegi ceea ce spun. Ar putea să-ți fie util în rolul tău puternic, de procuror general, făcând abstracție de toate celelalte.

– Așa?

– Așa, spuneam că știu bine că oamenii trăiesc întemeindu-și viața pe ceea ce tu numești analogii ieftine. Nu eu sunt cel care-i disprețuiește din cauza

asta, ci tu. O vreme, tatăl tău a fost un teoretician. Acum are teorii frumoase despre albine? Tu ești un intelectual, oricine își dă seama. Eu nu sunt decât un om din popor.

– Un om din popor ale cărui discursuri și documente alese se întind pe treizeci și două de volume.

– Atunci, un om din popor care a muncit din greu. Care știe să le vorbească și să-i asculte.

Solinski nici măcar nu mai schița vreun protest, lăsându-se copleșit de un anume dezgust. Dă-i voie bătrânului să dea înainte din gură, nu se mai află la tribunal. Nu credea nimic din ce spunea Petkanov și se îndoia că Petkanov credea ceva, la rândul lui. Exista oare un termen al retoricii care să definească acest tip de conversație strâmbă, în care monologul ipocrit se întâlnea cu tăcerea disprețuitoare?

– Ceea ce înseamnă că știu ce vor oamenii. Ce vor oamenii, Petar, poți să-mi spui?

– Din câte se pare, ați stabilit că astăzi dumneavoastră sunteți expertul.

– Da, într-adevăr, eu sunt expertul. Și ce vor oamenii? Vor stabilitate și speranță. Și noi le-am dat. Se poate ca lucrurile să nu fi stat perfect, dar în socialism oamenii puteau să viseze că într-o bună zi asta s-ar putea petrece. Voi – voi nu le-ați oferit decât instabilitate și disperare. Un val de crime. Și piață neagră. Pornografie. Prostituție. Femei nesăbuite bolborosind iarăși înaintea preoților. Așa-zisul Prinț Moștenitor, care se oferă să salveze națiunea. Ești mândru de realizările acestea fulgerătoare?

– Crime au existat mereu. Mințeți că nu ar fi existat.

– Pornografia se vinde acum pe treptele din fața Mausoleului Primului Conducător. Consideri că e amuzant? Consideri că e inteligent? Consideri că e un progres?

– Ei bine, cel puțin el nu se mai află înăuntru, ca să poată citi.

– Crezi că e un progres? Haide, spune-mi, Petar.

– Eu cred, i-a răspuns Solinski, care, în ciuda dezgustului, își păstrase instinctul de luptă al avocatului, eu cred că așa este corect. Petkanov l-a măsurat tăios. Primul Conducător era un specialist în pornografie, așa zice.

– Nu se poate compara.

– Ba se poate, și încă foarte exact. Spuneți că ați dat poporului speranță. Nu, ceea ce ați dat a fost doar iluzie. Tăte mari și mătărângi uriașe și toată lumea și-o trăgea cu toată lumea la nesfârșit, asta vindea Primul Conducător, sau echivalentul lui politic, în orice caz. Socialismul vostru nu a fost decât o iluzie. Mai multe, de fapt. Cel puțin, în ceea ce se vinde acum lângă Mausoleu există oarecare adevăr. Există un pic de adevăr în tot gunoiul ăla.

– Acum cine se lansează în analogii ieftine, Petar? Și ce încântare să-l auzi pe procurorul general apărând pornografia. Nu mă îndoiesc că ești la fel de mândru de inflație, de piața neagră și de curvele de pe stradă.

– Există greutate, a recunoscut Solinski. Ne aflăm într-o perioadă de tranziție. Trebuie să facem reajustări dureroase. Trebuie să înțelegem realitățile vieții economice. Trebuie să producem bunurile pe care oamenii doresc să și le cumpere. Apoi vom ajunge la prosperitate.

Petkanov a hohotit încântat.

– Pornografie, dragul meu Petar. Țățe și mătă-rângi. Să ai parte și tu de țățe și mătă-rângi.

*

– ȘTII CE GÂNDESC?

– Te gândești să nu ne mai uităm, Dimitar.

– Da, dar acum știu de ce gândesc așa.

– Bere, te rog.

– Uite cum vine chestia asta. Am fost crescuți, nu-i așa, la școală, cu ziare și cu televiziune și am fost educați de părinții noștri, sau de alții, în orice caz, ca să gândim că socialismul ar fi răspunsul la toate. Vreau să spun că socialismul avea dreptate, că era științific, că toate vechile sisteme fuseseră încercate și nu funcționau, iar ăsta, ăsta sub care am fost suficient de norocoși să trăim, era... corect.

– Nimeni nu a gândit așa, Dimitar, nimeni nu a gândit cu adevărat așa.

– Poate că nu, dar așa am crezut noi că judecă alții, până când am știut, până când am aflat că, de fapt, cei mai mulți se prefăceau. Și atunci am înțeles, nu-i așa, că socialismul nu este un adevăr politic incontestabil,

și că fiecare problemă are două fațete, între care poți să alegi.

– Asta am înțeles odată cu laptele pe care l-am supt de la mama.

– Mereu există două fațete.

– Foarte distractiv, Atanas.

– Prin urmare, ceea ce am de zis, urmărind acest proces, zi după zi, ascultându-l pe procuror, ascultându-l pe inculpat, așteptând verdictul, este că... se poartă exagerat de frumos cu el.

– Pentru că acuzațiile sunt așa de banale.

– Nu, nu-i vorba de asta câtuși de puțin. Din cauză că tot procesul nu are nici o legătură cu realitatea. Din cauză că se ajunge într-un punct în care problemele nu mai au deloc două fațete, ci doar una singură. Nu-i ies pe gură decât minciuni și ipocrizie, și rahaturi fără importanță. Care nu merită nici măcar să fie ascultate.

– Ar fi trebuit să avem un proces moral?

– Nu, absolut deloc. Ar fi trebuit să spunem doar că asta e o problemă care nu are o a doua fațetă. Simpla *organizare* a unui proces îi acordă un credit fals, recunoscându-se că până și în acest caz, până și în acest cel mai grav dintre toate cazurile, că există și o altă fațetă. Când, de fapt, nu există. Gata. Anumite probleme nu au decât o fațetă. Gata.

– Bravo, Dimitar. Dă-i o bere.

O vreme au rămas tăcuți. Apoi Vera a spus:

– Măine mergem la Stefan. La ora obișnuită.

– DOMNULE GENERAL-LOCOTENENT, s-ar zice că acționați în așa fel încât fostul președinte să primească verdictul de nevinovăție.

– Domnule procuror? a exclamat șeful Forțelor Patriotice de Securitate, descumpănit.

– Ei bine, veniți de fiecare dată când îmi pregătesc interogatoriul.

– Voi veni mai târziu.

– Nu, nu, spuneți-mi.

– Note referitoare la Politica Centrală, pentru perioada 1970–1975.

– Nu am știut că a existat așa ceva.

– În perioada aceea s-au exprimat multe nemulțumiri... Nu, vreau să spun că în prima jumătate a acelei perioade s-au exprimat multe nemulțumiri la adresa realizărilor și ambițiilor ministrului Culturii.

Solinski și-a permis să zâmbească. Realitatea era că transformarea acestui soldat într-un birocrat reușise cu mult prea bine.

– Nu cumva forțele de Securitate nu au fost de acord cu unele simfonii ale lui Prokofiev?

– Nu. Ei bine, nu este vorba chiar de asta, deși, dacă ați adus acest aspect în discuție, au existat multe critici la adresa programului celui de-al doilea Congres Internațional de Jazz.

– Am crezut că Partidul era de acord cu jazzul, ca adevărată expresie a unui popor exploatat, suferind sub dominația capitalismului internațional?

– Așa s-a și întâmplat. Și încă de mai multe ori. Dar individualismul special al unui anume interpret asupra cuplat cu interesul personal față de prosperitatea lui, arătat de ministrul Culturii, au fost considerate dăunătoare pentru viitorul socialismului.

– Înțeleg. Poate că micul ei joc amoros să fi ascuns și o undă de umor. În fine.

– În fine. Ambițiile personale ale ministrului Culturii au fost considerate primejdioase și antisocialiste. Gustul său pentru bunurile de import a fost judecat drept decadent și antisocialist.

– Și muzicienii personali de import?

– Și ei. Iar ambițiile și dorințele pe care președintele, la rândul lui, le avea în legătură cu fiica sa, potrivit acestor note preliminare în vederea elaborării unui raport final, care încă nu a ieșit la lumină, erau și ele considerate dăunătoare pentru interesele statului.

– Și erau? Foarte interesant. Avea prea puțin de-a face cu Procesul Penal Numărul 1, dar promitea, în mod hotărât, să fie interesant. Vreți să spuneți că a fost asasinată de Departamentul Securității Interne?

– Nu.

– Ce păcat.

– Nu am dovezi să afirm că așa s-a întâmplat.

– Dar dacă ați găsi asemenea dovezi?

– Vi le-aș pune la dispoziție, desigur.

– Domnule general, după părerea dumneavoastră, în ce măsură se afla DSI sub control în zilele acelea?

Ganin a reflectat o vreme.

– Aș zice că tot atât de mult cât este întotdeauna. A fost întotdeauna, vreau să spun. În anumite domenii, se făcea control și se raporta strict. Într-altele, era suficientă doar o aprobare generală a operațiunilor, nu se cereau și rapoarte detaliate. Iar în domeniile speciale, DSI acționa potrivit felului său propriu de a înțelege ceea ce era perceput ca interes de securitate a statului.

– Vreți să spuneți că lichidau oameni?

– Desigur. Dar nu mulți, din câte ne-am putut da seama. Și nu în ultimii ani, oricum.

– Nu mă îndoiesc că se constată o criză a amprentelor digitale.

– Exact.

Solinski a clătinat ușor din cap. Rapoarte tocate la mașină. Amprente distruse. Cadavre arse demult în crematoriu. Toți știau ce se petrecuse, toți știuseră și în momentele respective. Iar când încercau să închege o succesiune de învinuiri asupra celui care avusese toate pârghiile în mână, părea că nimic nu se întâmplase. Sau dacă se întâmplase ceva, totul fusese aproape normal, și prin urmare aproape scuizabil. Conspirația normalității, chiar și la vremuri de demență.

Și pentru că toată lumea știuse ce se întâmplase, toată lumea încuviințase într-un mod nerostit. Sau poate că ar fi prea sofisticat? Să pui vina pe seama tuturor, asta ar fi o altă conspirație modernă bine știută. Nu, oamenii nu vorbiseră de teamă, în cea mai mare măsură. O teamă absolut justificată. Și una din

sarcinile sale, de zi cu zi, la televiziune, era să contribuie la risipirea temerii, să le dea oamenilor încrederea că nu vor mai fi niciodată siliți să se lase copleșiți de teamă.

*

STOIO PETKANOV ÎȘI RÂDEA în barbă când s-a urcat în Zil, de pe treptele Tribunalului Poporului. Nu mai călătorise în așa ceva habar n-avea de când. Preferase să folosească un Mercedes, în ultimii ani. Ceaika pe care i-o pusese la dispoziție până acum era foarte bună, chiar dacă avea suspensia puțin prea rigidă. Apoi, în dimineața aceea, sub o justificare oarecare, îi trimiseseră limuzina asta de rahat, din anii șaizeci. Ei bine, nu se lăsa el așa de ușor afectat. Ar fi putut să-i dea și un jeep, și tot și-ar fi păstrat starea de spirit agreabilă. Dar nu conta decât ceea ce se petrecuse în sala de judecată. Și avusese parte de încă o zi bună. Intelectualul acela costeliv, cu ochii bulbucați, pe care i-l desemnaseră drept adversar, se stingea văzând cu ochii.

Vulpoiul cel bătrân îi făcea să danseze după cum le cânta el.

S-a așezat comod pe bancheta cu care nu se simțea familiarizat și a început să le împărtășească învățăturile sale oamenilor din escortă.

– Povestea cu un vulpoi bătrân, a început el, este că...

Un tramvai de pe bulevard a frânat brusc, șuierând strident, metalic. Convoiul s-a oprit. Ha, totul se

năruie sub ăștia. Nu se pricep să țină în frâu nici măcar transportul în comun. A scrutat mulțimea masată în spatele unui zigzag de bariere protectoare greșit plasate. Îi lasă să se apropie mai mult decât înainte, i-a trecut prin minte; oricum, mai aproape decât atunci când umbla el în Mercedes.

Abia atunci Petkanov a remarcat câțiva tineri huligani, în spatele celei mai apropiate bariere, agitându-și pumnii în direcția lui. Eu v-am încălțat, li s-a adresat el pe mutește, eu am construit spitalul în care v-ați născut, eu v-am înălțat școala, eu le-am dat taților voștri o pensie, eu am apărat țara asta să nu fie invadată, iar voi, scursuri nenorocite, aveți îndrăzneala să vă dați cu copitele la mine. Dar acum își luaseră avânt și mai tare. Două bariere fuseseră trase într-o parte și câțiva huligani se apropiau în fugă de mașină. Căcat! Căcat! Nenorociții! Șobolanii fățarnici! De asta-i dăduseră Zilul, așa hotărâseră să o facă, pe față... apoi a simțit cum i se izbește obrazul de covorul roșu, uzat, de pe podeaua automobilului, iar milițianul l-a fixat acolo, cu toată greutatea. A auzit bubuitul tablei lovite și deodată covorul i-a ars pielea, când Zilul a accelerat cu toată forța și a ocolit scrâșnind din anvelope tramvaiul blocat. A rămas ținut la podea până când au ajuns în curtea Ministerului de Justiție (fostul Birou al Securității Statului), aflată sub nivelul străzii.

– O, Doamne, a exclamat soldatul, coborând din spinarea lui. Moșu' s-a căcat pe el.

Și a izbucnit în râs, urmat de șofer și de celălalt milițian.

– I-a ieșit căcatul pe celălalt crac, a comentat șoferul.

L-au umilit apoi până la etajul al șaselea, l-au obligat să parcurgă drumul cel mai lung, l-au făcut de răs la toată lumea care le ieșea în cale, străduindu-se să născocească expresii noi, de fiecare dată.

– Unchiașu' și-a murdărit izmenele... Olița pentru președinte...

Și fiecare comentariu al lor, indiferent cât de răsuflat ar fi fost, îi făcea să râdă și mai mult. În cele din urmă, l-au dus la el în cameră și l-au lăsat să-și facă toaleta.

Peste o jumătate de oră a sosit și Solinski:

– Îmi cer scuze pentru eroarea momentană a dispozitivului nostru de protecție.

– Au ratat lovitura. Până acum, trebuia să-mi expuneți cadavrul în fața reporterilor americani.

Își și imagina titlurile mincinoase. Și-a amintit de cei doi Ceaușești, de corpurile lor contorsionate. Prinși și executați în grabă, după un proces ținut în secret. Țintuiește-i pe vampiri, repede, repede. Trupul lui Nicolae, cel pe care-l îmbrățișase cu ocazia atâtor vizite de stat, golit de viață. Gulerul și cravata încă ordonate și expresia aceea ironică, vag zâmbitoare de pe chipul pe care el, Stoio Petkanov, îl sărutase de atâtea ori la aeroport. Ochii îi rămăseseră deschiși, își aducea bine aminte detaliul respectiv. Ceaușescu era mort, cadavrul fusese prezentat la Televiziunea Română, dar ochii îi rămăseseră deschiși. Oare nu îndrăznise nimeni să-i închidă?

– Nu a fost vorba de ce-ați crezut dumneavoastră, l-a asigurat Solinski. Doar câțiva băieți care au ținut morțiș să bată toba pe acoperișul mașinii. Nici nu erau înarmați.

– Data viitoare. Data viitoare le dați dezlegare.

Bătrânul n-a mai ieșit din muțenie. Solinski auzise de momentul de slăbiciune al fostului președinte, când chiar se scăpase pe el. Era pentru prima oară când îl vedea împruținat și prăbușit, un biet bătrân așezat la o masă de brad, cu un borcan de iaurt pe jumătate gol în față.

– M-au iubit, a pronunțat el pe neașteptate. Oamenii din poporul meu m-au iubit.

Solinski se întreba dacă să treacă discret peste această remarcă; dar de ce-ar fi făcut-o? Pentru simplul motiv că un tiran se scăpase în pantaloni? El era procurorul general în orice clipă, asta nu trebuia să uite. Prin urmare i-a răspuns, încet și emfatic:

– V-au urât. Le-a fost teamă de dumneavoastră și v-au urât.

– Așa ar fi cu mult prea ușor, i-a replicat Petkanov. Așa ar fi cu mult prea convenabil pentru voi. Asta este minciuna voastră.

– V-au urât.

– Mi-au spus că mă iubesc. De multe ori.

– Dacă bați pe cineva și-i comanzi să-ți spună că te iubește, și continui să-l bați, mai devreme sau mai târziu tot îți va spune ceea ce vrei să auzi.

– N-a fost așa. M-au iubit, a repetat Petkanov. Îmi spuneau Părintele Poporului. Le-am dedicat

întreaga mea viață, iar ei mi-au răspuns cu recunoștința lor.

– Ați ales singur numele de Părinte al Poporului. Securitatea ținea ridicate pancartele cu lozinci. Toată lumea vă ura.

Făcând abstracție de Solinski, fostul președinte s-a ridicat, s-a îndreptat spre patul lui și s-a întins. Și apoi a adăugat pentru sine, pentru tavan, pentru Solinski, pentru milițianul surdomut:

– M-au iubit. Asta nu puteți suporta. Cu asta n-o să vă împăcați niciodată. Să v-aduceți aminte de asta.

Apoi a închis ochii.

În repaus, părea să-și recapete forța și încăpățănarea; carnea i se relaxase în pliuri, dar oasele-i deveniseră mai dure, mai proeminente. Când Petar Solinski era pe cale să-și îndrepte privirea într-altă parte, a remarcat un vas de pământ ars sub patul scund, din care ieșea o plantă care se întindea peste podea. Prin urmare, zvonul se adevăra. Stoio Petkanov dormea, cu adevărat, cu o mușcată sălbatică sub pat, în credința că-i va aduce sănătate și viață îndelungată. Nu era decât capriciul absurd al unui dictator, dar în momentul acela procurorul s-a îngrozit. Sănătate și viață îndelungată. Lui Petkanov îi plăcea să se laude că atât tatăl, cât și bunicul său ajunseseră la o sută de ani. Ce-aveau să se facă cu el în următorii douăzeci și cinci de ani? Și brusc a avut imaginea grețoasă a reabilitării președintelui. Prin minte i-a defilat chiar titlul unui serial de televiziune, *Stoio*

Petkanov: Viața și vremurile mele, cu un nonagenar cumsecade în rolul principal. Iar el însuși urma să fie distribuit într-un rol negativ.

Fostul președinte a început să sforăie. Nici în privința aceasta nu se arăta previzibil. Sforăitul său nu prezenta nici o urmă de slăbiciune, și nici măcar de umor; dimpotrivă, te alunga, aproape ca o poruncă. Docil, procurorul s-a retras.

*

ERA DEZAMĂGIT DE CEILALȚI. O luaseră la sănătoasa, ori muriseră, ori se îmbolnăviseră. Ca orice țaran adevărat, disprețuia boala. Se înmuiaseră cu toții, îmbătrâniseră. Cum sunau versurile pe care le învățase la Varkova? Acela fusese un adevărat examen al rezistenței. Munca brută, bătaia încasată de la gardieni și teama permanentă de fasciștii care puteau veni peste ei, în cămăși verzi, rotindu-și bătele. Un grup de comando al Gărzii de Fier lăsase în urmă șase tovarăși morți în celule, în vreme ce ofițerii închisorii jucau cărți. Cine a trecut prin școala dură de la Varkova, îi plăcea lui Petkanov să spună, nu va renunța niciodată la cauza socialismului și comunismului. Și ce îi șoptise un tovarăș, chiar în prima săptămână petrecută acolo, când se aflau în curte și-și făceau plimbarea?

Ce ne spune al zidului ecou?

Piatra putrezește, dar nu și inima de erou!

El și-a păstrat credința. Țara lui a fost un model de socialism, cel mai fidel aliat al Uniunii Sovietice, până să înceapă trădările și slăbiciunile. Cât de puternici au putut fi cu doar atât de puțin timp în urmă, cât de uniți. Cât de respectați și cât de temuți, de întreaga lume. Acțiunea frățească din 1968, fermă și hotărâtoare, le arătase tuturor de ce erau ei în stare. America fascistă se vedea umilită în aventura sa imperialistă în Vietnam, socialismul câștiga teren peste tot, în Africa, în Asia, în Europa. Era o vreme a marilor speranțe, când conducătorii stăteau mândri, umăr la umăr.

Și acum, uită-te la ei. Erich a fugit la Moscova și s-a ascuns ca un șobolan la ambasada chiliană, în așteptarea unui avion spre Coreea de Nord. Kadar, mort după trădarea deschiderii frontierelor: într-un ungur nu puteai să te încrezi niciodată. Hušak, mort și el, doborât de un cancer, cerând ca un preot în sutană să-i slujească la căpătâi, înfrânt de un scriitoras pe care ar fi trebuit să-l înfunde în închisoare pe viață. Jaruzelski nu a fost la înălțime, s-a dat de cealaltă parte, spunând că a început să creadă în capitalism. Ceaușescu, el măcar a căzut în luptă, dacă fuga și plutonul de execuție se pot considera luptă. Mereu a fost un miel turbat, Nicolae, mereu juca să câștige potul cel mare, când de-o parte, când de alta, așa a refuzat să se alăture acțiunii fraterne din 1968; dar el, cel puțin, avea o urmă de coloană vertebrală și a încercat să țină ordinea până la capăt.

Și, pe urmă, lucrul cel mai prost, a apărut nătărăul ăla neputincios de la Kremlin, care arăta de parcă i se

ușurase o pasăre în cap. Care a intrat într-un duel de publicitate cu Reagan. Vă rog să-mi permiteți să mai renunț la câteva rachete SS-20 – dar puteți să mă puneți pe coperta revistei *Time*? Omul Anului. Mai bine Femeia Anului, gândea Petkanov. Rușii nu mai erau în stare nici să țină deschisă o dugheană de votcă. Uită-te la lovitura aia a lor de stat ratată. Jalnic din partea lui Gorbaciov să se lase doborât. Jalnic din partea loialiștilor să nu treacă la fapte – să preia controlul asupra radioului și televiziunii, asupra ziarelor, asupra clădirilor Parlamentului, să neutralizeze personajele periculoase. Iar ei ce-au făcut? I-au permis fascistului de Elțin să ajungă erou. Ce s-a petrecut cu toate lecțiile istoriei, dacă nici măcar rușii nu mai puteau organiza o lovitură de stat?

Și așa nu a mai rămas decât el. Intuise ce avea să se petreacă, sau măcar întrevăzuse cât de cât, din momentul în care CAER ridicase prețul petrolului, în 1983. Apoi Gorbaciov începuse să facă pe grozavul prin Occident, în căutare de dolari și de bunăvoință. Iar acum totul fusese dat cu fundu-n sus. Gorbaciov răsturnat – pe cale să devină profesor în Statele Unite, se spunea, ca să-și ia bacșișul, vă mulțumesc, domnule președinte, să trăiți. Uniunea Sovietică făcută bucățele, RDG distrusă, Cehoslovacia ruptă-n două ca un morcov, Iugoslavia sfâșiata de la un capăt la altul. Uită-te ce s-a petrecut în RDG. Capitaliștii au venit în marș, au falimentat totul, au declarat că-i inefficient, i-au dat afară pe toți de la muncă, și-au ales pentru ei toate construcțiile vechi și frumoase, în chip

de locuințe de rezervă, au aliniat toate legile la normele capitaliste și cu asta basta, s-a ales praful de RDG. Putoarea aia blondă, alergătoarea care a câștigat campionatele alea de atletism, ea e tot ce s-a mai ales din RDG. Răsăritenii: cetățeni de categoria a patra, disprețuiți, șomeri, luați în răs din pricina mașinilor lor obosite. Exponate de grădină zoologică.

Și așa nu a mai rămas decât el. „Ce ne spune al zidului ecou? / Piatra putrezește, dar nu și inima de erou!“ El mai fusese la închisoare, acolo începuse totul, iar inima lui nu putrezise nici atunci. Și nici acum. El nu avea să facă mătânii în fața nici unui popă și nici nu intenționa să moară ca Hušak sau să se ascundă la Kremlin, ca Erich. Noul guvern al acestor fasciști iubitori de plante dorise să-l judece. Știau exact de ce aveau nevoie: de un bătrân slăbit, care să-și recunoască docil crimele, să-și recunoască vinovăția pe toată linia, în schimbul vieții. Dar el și-a jucat bine cartea în anchetele preliminare. A refuzat să colaboreze, le-a spus că nu le recunoaște autoritatea, le-a demascât justiția lor burgheză și le-a repetat plictisit că nu-și dorește decât să fie lăsat să se retragă la țară, unde să-și trăiască ultimii ani în pace. A făcut asta zi după zi, până când au fost absolut siguri de un lucru, și anume că ard de nerăbdare să-l aducă în fața tribunalului. Exact acesta fusese și planul său, de la bun început.

Nu-i păsa de ce se va întâmpla cu viața lui, în schimb îi păsa de ce se va alege din credința lui. În fața Mausoleului Primului Conducător vindeau pornografii.

Popii dansau pe mese. Capitaliștii străini adulmecau prin toată țara, ca niște câini în călduri. Prințul moștenitor, după cum ziarele începuseră să-l intituleze din nou, stătea cu ochii pe palatele familiei lor și afirma, desigur, că nu se va întoarce în calitate de monarh, ci doar de om de afaceri care încearcă să-și ajute patria, dacă-i va fi permis. Dar și-a trimis înainte soția care, când a apărut la un meci de fotbal, nimeni nu a mai fost atent la joc. Și toate discuțiile cum că oamenii și-ar dori un referendum legat de reinstaurarea monarhiei, de parcă asta nu s-ar mai fi hotărât o dată, cu ani în urmă. Șmecherii ordinare. De ce nu publicau ziarele fotografia aceea cu cei trei unchi ai prințului moștenitor în uniforma Gărzii de Fier?

Și așa nu a mai rămas decât el, Stoio Petkanov, al Doilea Conducător, cârmaci al națiunii, apărător al socialismului. Curva aia de Gorbaciov răsturnase totul, dăduse totul peste cap. Venise aici în vizita sa regală, aruncase în aer câteva vorbe subțiri și se așteptase să-l aplaude toată lumea. Comunicându-ne în același timp că, din păcate, nu va mai putea să accepte banii noștri în schimbul petrolului lui. Numai valută forte. Părea să-i scape ironia situației ca un Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice să pretindă dolari americani de la conducătorul celui mai fidel aliat socialist al său. Când i s-a spus că națiunea avea foarte puțini dolari, Gorbaciov ne-a replicat prompt că vom putea găsi dolari doar dacă vom restructura țara cu cât mai mult glasnost.

A fost mândru de ce a urmat.

– Tovarășe Secretar General, i-a zis, am o propunere, și anume chiar restructurarea mea, asta aș dori să vă propun. Țara trece prin câteva greutăți de moment, din motive pe care le cunoaștem amândoi. Cele două națiuni ale noastre au mers mereu strâns unite pe calea socialismului. Am fost aliatul vostru credincios când ne-am opus forțelor contrarevoluționare, în 1968. Cu toate astea, veniți aici și ne anunțați că banii noștri nu vor mai fi valabili în ceea ce vă privește, că o nouă separare urmează să se petreacă între cele două țări ale noastre. Asta nu mi se pare necesar sau, dacă-mi este permis să mă exprim așa, frățesc. Eu am să vă propun o idee diferită, o viziune diferită asupra viitorului. Am să vă propun, în schimb, ca aceste două națiuni ale noastre – ce pășesc pe propriile lor cărări roșii spre traversarea râului de pietre întâlnit pe muntele cel mare, am să vă propun, în schimb, să se apropie și mai mult.

Atunci a văzut cum interesul lui Gorbaciov crește la maximum.

– Ce vreți să spuneți? l-a întrebat rusul.

– Propun o completă integrare politică între cele două state ale noastre.

Gorbaciov nu se aștepta la așa ceva. Nimic nu apăruse în protocolul preliminar. Și nici nu a știut cum să abordeze situația. Venise să-i comunice celui de-al Doilea Conducător cum să procedeze în propria sa țară și stabilise de la bun început că are de-a face cu un idiot oarecare, tovarăș din școala veche, cu

unul care nu pricepea mersul lumii. Dar *el*, Stoio Petkanov, tocmai el venise cu un plan, iar rusului nu-i convenise deloc.

– Vă rog să îmi explicați, l-a invitat Gorbaciov.

Și i-a explicat. I-a vorbit despre năzuința statornică și sinceră a națiunii spre socialism, internaționalism și pace. S-a referit la lupta istorică a poporului său și la aspirațiile sale constante. A abordat sincer contradicțiile care se puteau ivi, dăunând intereselor construirii societății, dacă nu erau studiate la timp și dacă Partidul și Statul nu acționau corespunzător în vederea rezolvării lor. Apoi a evocat în treacăt, dar punând accentul cuvenit, revelația sa de adolescent de pe Muntele Rikoșa. În încheiere, i-a vorbit cu entuziasm despre viitor, despre obstacolele și șansele pe care le deschidea.

– Din câte înțeleg, îi spusese în cele din urmă oaspetele său, propuneți ca țara dumneavoastră să fie încorporată în URSS, și să devină cea de-a șaisprezecea republică a Uniunii.

– Întocmai.

*

APĂRĂRII I S-A OFERIT O ZI de amânare după incidentul regretabil de la porțile tribunalului. Avocatele din oficiu Milanova și Zlatarova, pe care, în mod neașteptat, fostul președinte începuse să le consulte în chestiuni minore, s-au arătat de acord, dar Petkanov a respins propunerea. Iar a doua zi de

dimineată, pe când procurorul general făcea din nou presiuni pe tema lăcomiei sale personale de notorietate, el se afla într-o stare de spirit benignă, iar inocența i se revărsa prin pori.

– Sunt un om obișnuit. Mă mulțumesc cu puțin. Niciodată, în toți anii cât v-am fost cârmaci, nu am cerut mult pentru mine.

[– *Nu e prost cine cere, e prost cine-i dă.*]

– Am gusturi simple. Nu am nevoie de multe lucruri.

[– *De ce ai mai putea să ai nevoie, când toată țara e a ta?*

– *Mai mult decât țara. Și noi, pe deasupra. Noi.*]

– Nu am bani puși la păstrare în Elveția.

[– *Atunci trebuie să îi ai într-altă parte.*]

– Când au găsit aur tracic pe pământul meu, l-am dat de bunăvoie Muzeului Național de Arheologie.

[– *Preferă argintul.*]

– Eu nu sunt ca președinții imperialiști ai Statelor Unite, care se prezintă în fața concetățenilor lor ca niște oameni de rând și apoi părăsesc funcția încărcăți de bogății.

[– *Și la noi, și la noi.*]

– Am fost onorat cu nenumărate distincții internaționale, dar întotdeauna le-am acceptat în numele Partidului și Statului. De multe ori am oferit bani pentru orfelinele poporului. Atunci când Editura Lenin a insistat să primesc drepturi de autor pentru cărțile mele, căci altfel scriitorii se vor simți îndemnați să renunțe și ei, eu am donat jumătate

orfelinatelor. Acestui fapt nu i s-a făcut întotdeauna publicitate.

[– *Noi suntem orfanii.*]

– Soția mea nu s-a îmbrăcat niciodată după moda de la Paris.

[– *Ba ar fi trebuit să se îmbrace. Sacul de osânză! Raisa! Raisa!*]

– Chiar și costumele mele, dacă tot a venit vorba, sunt făcute din stofă țesută la un centru comunal de producție, nu departe de satul meu natal.

Solinski se săturase. La începutul sesiunii de dimineață, ar fi fost poate dispus să lase lucrurile să se desfășoare în voie. Dar capacitatea sa de toleranță scădea pe zi ce trecea, iar oboseala ce începuse să se instaleze era tot mai resimțită și se învecina cu sila.

– Noi nu vorbim aici despre costumele dumneavoastră, a intervenit el, pe ton hotărât și sarcastic. Nu vrem să auzim cum vă considerați un model de virtute. Noi investigăm corupția dumneavoastră. Investigăm modul în care ați stors țara asta până la distrugere.

Președintele Curții începuse și el să se cam plictisească.

– Fiți mai concret, l-a îndemnat. Nu este locul potrivit pentru niște simple învinuiri. Asta puteți să o lăsați pe seama oratorilor din piața publică.

– Da, domnule.

– Dar ce este corupția? a preluat Petkanov replica, afabil, ca și cum doar răbufnirea nervoasă a lui Solinski i-ar fi sugerat să deschidă subiectul. Și de ce

nu am discuta despre costume? Stătea cu mâinile rezemate pe balustrada capitonată, cu silueta lui compactă, capul înfipt în umeri și nasul ridicat întrebător, adulmecând atmosfera din sala de judecată. Părea singura persoană înzestrată cu energie în ziua respectivă; era cel care ducea mai departe procesul. Oare nu este corupție în ochii celui care privește? Să vă dau un exemplu. A făcut o pauză, conștient că oferta sa de a livra o informație concretă, în contextul obișnuitelor tăgăduiri și pauze de memorie, avea să stârnească atenția tuturor. Dumneata, bunăoară, domnule procuror general, mi-aduc bine aminte de momentul când te-am trimis în Italia. Pe la mijlocul anilor șaptezeci, nu-i așa? Erăi, sau cel puțin pretindeai că ai fi, un membru loial al Partidului, un bun comunist, un adevărat socialist. Te-am trimis la Torino, așa cum trebuie să-ți amintești, ca membru al unei delegații comerciale. Ți-am dat și valută forte, ceea ce constituia un privilegiu, rod al muncii conaționalilor tăi. Dar ți-am dat.

Solinski s-a uitat în direcția magistraților. Nu știa ce avea să urmeze sau cel puțin spera că nu știe ce avea să urmeze. De ce nu intervenea președintele Curții? Nu era vorba de o amenințare, pur și simplu? Dar toți cei trei judecători rămăseseră mulțumiți, fără să întreprindă nimic, lăsând să se ghicească un interes excesiv pentru povestirea lui Petkanov.

– Curtea ar putea să-și pună întrebarea cum își cheltuiește un bun comunist valuta forte pe care a primit-o, din sudoarea muncitorilor și țăranilor de acasă?

Cumpără oare cărți despre socialism de la colegii și frații noștri italieni, cărți vrednice de studiu? Sau donează o parte din bani orfelinatelor de aici? Sau economisește cât poate, îi aduce acasă și-i înapoiază Partidului? Nu, nu, nu, nimic din toate acestea. Cheltuiește parte din ei pe un costum italianesc frumos, astfel încât să poată fi mai elegant decât tovarășii săi, la întoarcerea în țară. Parte îi cheltuiește pe whisky. Iar restul, și aici Petkanov a făcut o nouă pauză, ca un cabotin bătrân care a înțeles de mult că trucurile unui cabotin bătrân funcționează, iar restul îl cheltuiește ca să o ducă pe o femeie de acolo la un restaurant scump. Vă întreb, simplu, oare să fie asta corupție?

Apoi a așteptat, cu nasul în vânt și ramele ochelarelor sclipind în reflectoarele echipelor de televiziune, și, chiar înainte să poată interveni altcineva cu vreun răspuns, a continuat.

– Femeia a ajuns mai târziu în camera de hotel a procurorului general, asta nu mai e nevoie să spun, unde și-a petrecut noaptea.

[– *Uau.*

– *I-a tras-o. I-a tras-o.*

– *Bietul Solinski. Drept în cur i-a tras-o.]*

Procurorul se ridicase în picioare, președintele Curții se consulta cu asesorii, dar Stoio Petkanov continua să urle la adversarul său.

– Să nu negi. Am văzut fotografiile. Era foarte bine făcută. Te felicit. Am văzut fotografiile. Spune-mi, oare să fie asta corupție? Te felicit. Am văzut fotografiile.

Judecătorul a pus în grabă capăt lucrărilor, directorul de imagine a coborât nivelul sunetului, dând în același timp dispoziție camerei numărul 1 să rămână fixată pe figura alarmată a procurorului, *studentii au amuțit, pentru moment*, bunica lui Stefan râdea pe înfundate la bucătărie, în vreme ce televizorul continua să funcționeze în sufrageria goală, iar când s-a întors acasă, furios și trădat, Petar Solinski a descoperit că i se pregătise un pat pe podeaua biroului său. Acolo avea să doarmă, acompaniat, de departe, doar de Alioșa, până la sfârșitul procesului.

*

ȘI CURVA AIA NEPUTINCIOASĂ, cu găinaț de pasăre pe frunte, se dovedise un asemenea ipocrit, un asemenea trădător al socialismului. Când Gorbaciov a venit în turneul său de consultări urgente, care consta în informarea celor mai vechi și apropiați aliați că intenționa să-i arunce la closet dacă nu săreau rapid cu niște dolari din cei mari și tari, de-ai Unchiului Sam, tot el i-a propus cea mai îndrăzneată afacere din istoria politică a țării.

– Tovarășe președinte, i-a spus, vă propun o completă integrare politică a țărilor noastre.

Ce mai lovitură! Chiar la momentul când colporții de zvonuri și lacheii presei capitaliste revărsau valuri și mai mari de calomnii despre prăbușirea iminentă a socialismului, chiar într-un asemenea moment să fii în stare să spui: uite cum socialismul crește și

se dezvoltă, uite cum două mari națiuni socialiste își unesc destinele, uite cum Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste are acum un al șaisprezecelea membru! Cât i-ar mai fi uluit pe defăimători o asemenea mișcare!

Dar Gorbaciov îl refuzase pe loc, fără măcar să se prefacă, în semn de curtoazie, că ar avea nevoie de timp de gândire. Îi mai făcuse aceeași ofertă și lui Brejnev, cu un deceniu în urmă, dar cel puțin Leonid cântărise câteva luni de zile înainte de a-și exprima regretul frățesc. Gorbaciov, în schimb, fusese disprețuitor.

– Nu asta este ceea ce înțelegem noi prin perestroika, prin restructurare, îi replicase el, iar apoi continuase făcând aluzie că planul revoluționar al lui Petkanov ar fi fost motivat de dorința de a evita plata facturii pentru țiței.

Acum lumea avea ocazia să vadă ce înțelegea nă-tărăul ăla îngâmfat prin restructurare. Adică să lase URSS – ceea ce construisese Lenin și apăraseră Stalin și Brejnev – să se ducă de râpă. Adică să lase republicile să se ducă de râpă, fiecare pe pielea ei. Adică să aducă acasă Armata Roșie, de pe unde se găsea în misiuni frățești. Adică să apară pe coperta revistei *Time*. Adică să ia urma dolarilor ca o putoare din recepția Hotelului Sheraton. Adică să i-o sugă lui Reagan și pe urmă lui Bush. Iar când republicile i-au tras-o, când a permis ca Uniunea Sovietică și cauza socialismului internațional să fie umilite de statele alea baltice mici și căcăcioase, când a avut cea din urmă șansă să apere Uniunea, să salveze Partidul și Revoluția, să trimită

afurisitele alea de tancuri, pentru numele lui Dumnezeu, el ce-a făcut? Ca o proastă de *babuška*, holbându-se cum i se strecoară cartofii prin gaura din plasă. Vai, a mai scăpat unul, vai de mine, păi, nu contează, au mai rămas o mulțime. Vai, încă unul, nu, nici ăsta nu contează, cartoful ăla mic vroia oricum să iasă. Și, vai, s-a mai dus încă un cartof mic și rău, dar, de fapt, nici nu mi-era foame, este? Și *babuška* cea imbecilă ajunge acasă, cu plasa goală. Dar nu face nimic, căci *deduška* n-a mai avut puterea să ridice mâna la ea de ani și ani.

– Toți cartofiorii noștri s-au dus, îi spune femeia. Haide să mâncăm apă caldă, la cină.

– Asta am mâncat și ieri, se plânge *deduška*.

– Ai să te obișnuiești, îi zice ea, deschizând robinetul. Oricum, cei mai mulți erau putrezi.

Iar curva aia de la Kremlin se purtase ca ultimul ipocrit. Desigur că Petkanov nu se gândea ca uniunea politică propusă de el să se petreacă instantaneu, fără dezbateri, fără să fie luați în considerare toți factorii economici. Oferta sa era, în acel stadiu, în orice caz, expresia solidarității, a bunăvoinței și buneii intenții. În vreme ce Gorbaciov reacționase de parcă ar fi fost însuflețită doar de pofta de câștig economic pe termen scurt, reducând îndrăznețul său plan la dorința de a vedea anulată datoria externă.

Și ce s-a mai întâmplat între timp? Gorbaciov a fost ocupat cu vânzarea RDG către Republica Federală. Vânzarea Răsăritului către Apus. Șaisprezece milioane de cetățeni socialiști băgați în cea mai mare

licitație de sclavi din istoria omenirii, împreună cu toate pământurile și casele și vitele și întreprinderile lor. De ce nu a protestat nimeni împotriva *acestei* porniri? Doar câțiva derbedei nemulțumiți s-au văicărit în ultimele zile cât le-a fost Erich cărmaci împotriva restricțiilor de a călători. Dar s-a plâns careva că erau vânduți la târg ca niște porci? Șaisprezece milioane de cetățeni ai RDG în schimbul a treizeci și patru de miliarde de mărci vest-germane – ăsta e târgul pe care l-au încheiat Gorbaciov și Kohl, unul dintre cele mai abjecte și mai negre din istoria socialismului. Și, la sfârșit, Gorbaciov a mai stors încă șapte miliarde de mărci de la Kohl și s-a întors acasă foarte mulțumit de sine, ca o *babușka* idioată ce este. Patruzeci și unu de miliarde de mărci era prețul trădării în zilele noastre, cei treizeci de arginți ai socialismului. Și l-au lăsat să o facă. Armata, KGB, Biroul Politic, împreună au pus la cale o lovitură de stat debilă, de mântuială. L-au lăsat să o facă, l-au lăsat să risipească totul.

„Ce ne spune al zidului ecou? / Piatra putrezește, dar nu și inima de erou!“ Iar mirosul care venea mai nou dinspre Maica Rusia era chiar duhoarea sufletelelor aflate în putrefacție.

*

– CONSIDER CĂ ACUM V-AȚI DORI să auziți o anecdotă, a spus Atanas.

– Cum știi de bine să anticipezi fiecare dorință de-a noastră.

– Oare?

– Așa o să știi să-mi mai dai o bere înainte să zici bancul.

– Ești leneș ca un om care ține o datorie cât venitul național pe doi ani, atârnată de gât.

– Continuă, Atanas.

– E o poveste din câmpie, despre trei bărbați pe care am să-i numesc Gheorghii, Vasil și Simeon. Și este potrivită mai ales pentru cei care nu-s în stare să-și aducă singuri berea. Într-o bună zi, acești trei destoinici țărani leneveau pe malul Iskrului și discutau între ei de una, de alta, după cum este potrivit să se întâmple în asemenea povestiri. „Acum, Gheorghii“, a spus unul din ceilalți doi, „dacă ai fi tu rege și ai avea toate puterile unui rege, ce ți-ar plăcea ție cel mai mult să faci?“ Gheorghii a căzut pe gânduri, iar după o vreme a zis, în sfârșit: „Păi, asta nu-i simplu. Cred că mi-aș face niște terci și mi-aș pune în el untură până m-aș sătura. Iar de altceva n-aș mai avea nevoie.“ „Și tu, Vasil?“ Vasil s-a gândit mult, mai mult ca Gheorghii, și la urmă a hotărât: „Știu ce-aș face. M-aș înveli în paie și aș sta acolo cât aș avea chef.“ „Dar tu, Simeon?“ au întrebat ceilalți doi. „Ce-ai face dacă ai fi rege și ai avea toate puterile unui rege?“ Ei bine, Simeon a stat să se gândească și mai mult decât ceilalți. S-a scărpinat în cap, s-a sucit pe toate părțile, a mestecat un fir de iarbă, a cugetat și iar a cugetat, din ce în ce mai supărat. Într-un târziu, a vorbit: „Să fie afurisit. Voi doi deja ați ales cele mai bune lucruri. Mie nu mi-a mai rămas nimic.“

– Atanas, asta-i din perioada Schimbărilor, din anii negri ai comunismului sau din perioada timpurie a monarhiei fasciste?

– Este o anecdotă valabilă pentru toate vremurile și pentru toți oamenii. *Bere!*

*

– DOMNULE GENERAL?

– Domnule procuror, să trăiți. În primul rând, aș vrea să-mi exprim...

– Nu, nu vă bateți capul, domnule general. Spuneți-mi despre ce este vorba.

– Documentul de deasupra, domnule. Să începem cu el.

Solinski a deschis dosarul. Primul document era intitulat, simplu, MEMORANDUM, și purta data de 16 noiembrie 1971. Nu exista în partea de sus nici o indicație a vreunui minister sau departament al Securității. Doar o declarație bătută la mașină pe o jumătate de coală, cu două semnături dedesubt. Și nici măcar semnături, doar inițiale. Procurorul general l-a citit atent, scuturându-l de jargonul specific, pe măsură ce înainta. Aceasta era una din deprinderile pe care ți le însușeai în socialism: abilitatea de a filtra distorsiunile pe care birocrăția le provoca asupra limbii.

Memorandumul se preocupa de problemele comune ale disidenței interne și ale calomniilor din exterior. Existau exilați din străinătate plătiți de americani ca

să emită la radio minciuni despre Partid și guvern. Și mai existau persoane slabe, ușor influențabile, din țară, care ascultau aceste minciuni și apoi încercau să le propage. Defăimarea Statului, potrivit Codului Penal, constituia o formă de sabotaj și se pedepsea ca atare. În acest punct Solinski n-a mai putut să tălmăcească. Trebuia ca sabotorii, a citit el, să fie „împiedicați prin toate mijloacele necesare“.

– „Toate mijloacele necesare“?

– Este termenul cel mai tare, i-a răspuns Ganin. Cu mult mai tare decât „mijloacele necesare“.

– Înțeleg. Poate că generalul începea să-și dezvolte simțul umorului. Și de unde provine documentul acesta?

– Din clădirea ocupată înainte de Departamentul Securității Interne de pe Bulevardul Lenin. Dar semnăturile merită să fie examinate.

Erau două. Numai inițialele. KS și SP. Kalin Stanov, pe atunci șef al DSI, descoperit mai târziu în casa scării, cu gâtul frânt, și Stoio Petkanov, Președinte al Republicii, Secretar General al Comitetului Central, comandant onorific al Forțelor de Apărare Patriotice.

– Stanov? Petkanov? Generalul i-a confirmat cu un gest. Unde a apărut?

– După cum spuneam, în clădirea de pe Bulevardul Lenin.

– Ce păcat că Stanov e mort.

– Da, domnule.

– A mai apărut semnătura lui Petkanov pe alt act?

– Până acum nu am mai descoperit nimic altceva.
– Există vreun indiciu că înțelegea termenul de „cu toate mijloacele necesare“?

– Cu tot respectul, domnule procuror...

– Există dovezi referitoare la anumite cazuri, autorizații emise pentru anumite situații, vreo instrucțiune din partea președintelui, vreun raport adresat lui despre ce li s-a întâmplat acestor... presupuși sabotori?

– Deocamdată, nu.

– Atunci, cum vă imaginați că mi-ar putea fi de folos? Și-a împins scaunul înapoi și l-a măsurat aspru pe șeful Securității, cu ochii săi ca niște măslin strălucitoare. Există reguli ale probatoriului. Eu sunt avocat. Sunt *profesor* de drept, a mai adăugat, cu emfază.

Dar în momentul respectiv nu se simțea defel ca un profesor de drept. Cu ani în urmă, un prieten de-al lui sedusese o țărăncuță, cu câteva daruri și promisiuni pe care nu avea de gând să și le țină. Fata, care provenea dintr-o familie cu principii ferme, a fost într-un târziu de acord să-l însoțească în pădure. Au găsit un colț liniștit și au început să se iubească. Fata părea să guste din plin experiența, dar chiar când se apropia de clipa de extaz, a deschis deodată ochii și a exclamat: „Tatăl meu este un om foarte cinstit!“ Prietenul lui Solinski i-a mărturisit cât de greu i-a fost să se abțină, să nu izbucnească în râs.

– Atunci, lăsați-mă să vă vorbesc o clipă ca și cum nu ați fi profesor de drept, i-a propus Ganin. Părea

cumva mai mătăhălos astăzi, cum stătea de cealaltă parte a biroului, în fața procurorului cu obrații supti. Noi, cei din Forțele Patriotice de Securitate, așa cum spuneam, avem speranța că străduințele dumneavoastră în Procesul Penal Numărul 1 vor fi răsplătite, în ciuda... în ciuda recentelor dezvăluiri jenante. Este important să se desfășoare acest proces, pentru binele națiunii. Este la fel de important ca acuzatul să fie condamnat.

– Dacă este vinovat.

Solinski îi răspunsese automat. Tatăl meu este un om foarte cinstit.

– Apoi, știm că acuzațiile sub care este judecat nu sunt cele care ar fi trebuit de fapt să-i fie aduse, ci sunt învinuirile pentru care există cele mai mari șanse să fie găsit vinovat.

– Asta este normal.

– Apoi, mai știm că mulți dintre ceilalți înalți demnitari de partid și tot soiul de alți criminali nu au fost aduși în fața tribunalului, prin urmare Petkanov este, cum să mă exprim, și reprezentantul lor în fața Curții.

– Dacă ar fi singurul, am putea să-l poleim cu aur.

– Întocmai. Prin urmare, ceea ce trebuie să știți – ceea ce știți cu adevărat, domnule – este că națiunea se așteaptă de la acest proces la ceva mai mult decât un verdict tehnic de vinovăție, ca urmare a acuzației de delapidare mărunță. De fapt, este exact direcția în care vă îndreptați în momentul de față, cu tot respectul. Națiunea așteaptă să i se arate că acuzatul este

cel mai cumplit criminal din întreaga noastră istorie. Și asta vă revine să faceți.

– Dar nu reprezintă, vai, o acuzație cuprinsă în Codul Penal. Însă mi-e limpede, domnule general, că vreți să-mi dați un sfat.

– Consider că datoria mea e doar să vă pun la dispoziție informații.

– Prea bine, domnule general, atunci poate că ați putea să faceți un rezumat al informațiilor pe care considerați că mi le puneți la dispoziție.

Solinski vorbea calm, dar fremăta tot. Era pe cale să comită o voluptuoasă nedreptate, strigătoare la cer. Se vedea cățărat pe un Stalin de bronz, aplecat cu dalta și ciocanul asupra mustății.

– Eu aș aborda astfel această chestiune. Spre sfârșitul anilor 1960, Departamentul de Securitate Internă a ajuns să considere că Anna Petkanova, ministrul Culturii, exercită o influență antisocialistă periculoasă și că intenția președintelui de a o desemna oficial succesoarea sa era nocivă pentru interesele Statului. Brigada Tehnică Specială din Strada Reskov se ocupa de provocarea unor simptome caracteristice stopului cardiac. La 16 noiembrie 1971, președintele și șeful DSI, răposatul general Kalin Stanov, au autorizat utilizarea tuturor mijloacelor necesare împotriva defăimătorilor, a sabotorilor și a celor care comiteau crime la adresa statului. Trei luni mai târziu, Anna Petkanova a murit ca urmare a unui stop cardiac, și nu au reușit să o salveze nici cei mai buni specialiști ai noștri în afecțiuni cardiace.

– Vă mulțumesc, domnule general. Solinski era șocat de o asemenea ispită brutală. Vă pot spune că nu veți reuși niciodată ca avocat.

– Vă mulțumesc, domnule procuror. Vă pot mărturisi că nu am această ambiție.

Ganin a plecat. Tatăl meu este un om foarte cinstit, a repetat Solinski. Tatăl meu este un om foarte cinstit.

*

ÎN CEA DE-A TREIZECI ȘI PATRA zi a Procesului Penal Numărul 1, următorii martori, citați de avocatele din oficiu Milanova și Zlatarova, au depus mărturie înaintea Curții Supreme:

1. Maiorul de Securitate Ogniana Atanasova, menajera personală a fostului președinte. Ea a declarat că averea materială a fostului conducător consta dintr-o singură pătură. „Vă pot informa, cu toată răspunderea, că Stoio Petkanov nu și-a risipit niciodată banii“, a spus ea. „Obişnuiam să-i înlocuiesc gulerele cămășilor, să-i țin șosetele și să-i croiesc din nou cravatele, după modă.“

2. Fostul viceprim-ministru Pavel Marinov. El a susținut că, în timpul Conferinței de la Moscova a Partidelor Comuniste și Muncitorești din 1960, președintele Mao îi spusese secretarului general că va fi un nou mare cârmaci. „Ești foarte energic“, i-a zis Mao, „am să te propun în postul de prim-ministru al Republicii Socialiste Internaționale.“

3. Fostul prim-ministru Gheorghi Kalinov. El a depus mărturie că devenise un mit să se creadă că fostul membru al nomenclaturii ar fi un jefuitor. El însuși, acum, când vorbea, avea echivalentul a douăzeci de dolari americani în monedă locală și încerca să se decidă dacă să investească în procesul de privatizare sau să-și cumpere o pereche de pantofi noi. A mai explicat că oamenii îl considerau bogat, deoarece avea în proprietate trei mașini, pe care le cumpăraseră la preț simbolic de la Departamentul de Siguranță și Protecție, organismul care oferea servicii oficialităților de partid și de stat. Dar el nu se considera proprietar, ținând seama că Departamentul de Siguranță și Protecție dăduse directive clare ca automobilele să nu fie revândute. Întrebat de avocata apărării Zlatarova dacă aceleași condiții, de excludere a vânzării, s-au aplicat și celor optsprezece automobile despre care acuzarea a afirmat în rechizitoriu că ar aparține acuzatului, fostul prim-ministru Kalinov a afirmat că este sigur că așa s-a întâmplat.

4. Vențislav Boicev, fost membru al Biroului Politic. El a susținut că fostul președinte i-a dat fiului său dolarii urmărind un efect educațional, dorind să încurajeze interesul tânărului față de tehnologie. Întrebat de ce fiul său cheltuise banii pe o Kawasaki și un BMW, domnul Boicev a replicat că astfel sporea capacitatea de apărare a națiunii, de vreme ce motociclismul mai era încă un sport paramilitar. Întrebat de ce fiul său nu cumpăraseră modele populare, fabricate în Uniunea Sovietică, domnul Boicev a replicat

că el personal nu avea carnet de conducere și nici competența de a merge mai departe cu speculațiile. Dorea să adauge, totuși, că în ceea ce-l privește regretă că schimbările nu s-au produs încă din 1968 și că ar dori să fie răstignit pe o stea roșie, în numele țării sale.

5. Velcio Ganev, ministru de Finanțe sub Petkanov. El a afirmat că este pe deplin încredințat că alocațiile pentru divertisment se încadrau pe deplin în litera legii. Procedura, pe de altă parte, era „strict secretă”. Întrebat de ce listele cu cei îndreptățiți la acest tratament privilegiat fuseseră distruse, domnul Ganev a replicat că nu era vorba decât de chitanțe, și nu de state de plată. Și din câte a înțeles el legea, în vreme ce statele de plată se păstrau vreme de cincizeci de ani, nu aceleași condiții se aplicau și pentru chitanțe.

*

ÎN CEA DE-A TREIZECI ȘI ȘAPTEA zi a procesului, în piața publică de vizavi de Tribunalul Poporului, sub o acacia despuiată, de care fuseseră atâr-nate frunze și flori artificiale, Societatea Devinski a celei de-a doua universități a capitalei a organizat o licitație în bășcălie, cu obiecte remarcabile care i-ar fi aparținut fostului președinte. Ofertanții erau obligați să-și declare numele înainte de a intra în licitație, iar printre cei prezenți se numărau Erich Honecker, Saddam Hussein, împăratul Bokassa, George Bush,

Mahatma Gandhi, întregul Comitet Central al Partidului Comunist Albanez, Iosif Stalin și mai mulți pretenedenți, de ambe sexe, la rolul de iubiți secreți ai lui Stoio Petkanov. Ofertele se făceau exclusiv în valută forte. Pătura tovarășului Petkanov, descrisă de conducătorul acțiunii drept „singura avuție materială”, a fost vândută lui Erich Honecker pentru cincizeci și cinci de milioane de dolari americani. Două perechi de șosete cârpite, plus o cămașă aspră, de ascet, cu un guler nou prins în capse de maiorul de Securitate Ogniana Atanasova în persoană, s-au adjudecat în schimbul a douăzeci și șapte de milioane. Perechea de opinci din piele de porc purtate de tovarășul Petkanov când i-a întâlnit pentru prima oară pe luptătorii din Rezistență pe care avea să-i comande în timpul luptei antifasciste s-a vândut contra sumei de treizeci și cinci de milioane de dolari, reprezentantului oficial al Muzeului Mitologic. O pereche de pantaloni cu o pată mare și maro pe tur, purtați de tovarășul Petkanov tot în timpul luptei antifasciste, a rămas nevândută. Împăratul Bokassa a cumpărat organele genitale ale fostului președinte pentru zece cenți și a declarat că le va mânca la cină. Cecurile rezultate din tranzacțiile reușite erau depuse în gura unei momâi de mari dimensiuni, care îl reprezenta pe cel de-al Doilea Conducător prezidând vânzările. După aceea, momâia, atârnată de gât pe o cracă a acaciei, le-a povestit fericită jurnaliștilor că este foarte satisfăcută de rezultatele licitației și că oferise deja toți banii orfanilor care doreau să se dedice motociclismului, acest sport paramilitar.

ÎN CEA DE-A TREIZECI ȘI NOUA zi a procesului, Veselin Dimitrov, care până atunci scăpase să apară în fața Curții din cauza unei boli de nervi neprecizate, a fost cel din urmă din grupul de șapte actori care au depus mărturie. A explicat cum tatăl său, secretarul regional adjunct al provinciei sudice, abordase pe cineva din anturajul personal al președintelui și îl rugase să-i vorbească tovarășului Petkanov, bine cunoscut ca patron al artelor, despre fiul său, comunist loial și lucrător plin de zel în cadrul Teatrului Național al Poporului, care în acel moment trecea prin dificultăți, deoarece nu reușea să-și găsească un spațiu locativ. Două săptămâni mai târziu, a devenit disponibil un apartament de trei camere în cartierul Răsăritul, iar actorul a putut să se mute acolo.

– De fapt, de ce v-ați făcut membru de partid?

– Pentru că așa au făcut toți din familia mea. Așa-ți croiai drumul.

– Ce le-ați spus oamenilor când ați primit apartamentul?

– Le-am spus că am avut noroc. Că a apărut un apartament disponibil, pe neașteptate. Le-am spus că uneori lucrurile funcționau.

– Prețul a fost substanțial redus. Pentru asta ce explicație a existat?

– Am fost asigurat că apartamentul era însoțit de o subvenție artistică.

– Cum ați răsplătit favoarea asta?

– Nu înțeleg.

– Ce ați făcut în schimbul faptului că ați primit un apartament de trei camere la a zecea parte din valoarea lui, fără ca măcar să așteptați cei zece, cincisprezece sau douăzeci de ani, cum se întâmpla în mod normal?

– N-a fost așa. Nu am dat nimănui nimic pentru asta.

– Ați făcut repetiții și ați apărut în public cu scenele comice spontane cu care a fost întâmpinat acuzatul la ieșirea din palat, cu prilejul celei de-a șaizeci și cincea aniversări a zilei sale de naștere?

– Da, dar a fost o decizie luată voluntar.

– Ați jucat în spectacolele particulare dedicate președintelui și eșaloanelor superioare ale nomenclaturii?

– Da, dar a fost de fiecare dată o decizie luată voluntar.

– Ați prezentat rapoarte despre angajați ai Teatrului Național al Poporului, anume precizați, la cererea unei persoane de contact din Departamentul de Securitate Internă?

– Nu.

– Sunteți cât se poate de sigur? Vă previn că dosarele s-au păstrat.

– Nu.

– Nu, nu sunteți sigur?

– Nu, nu am făcut asta.

– Nu vă aud bine. Vreți să vorbiți puțin mai tare?

– Nu, nu am făcut asta.

– Vă mulțumesc. Domnule președinte, vă solicit ca, pe baza propriei declarații, domnul Dimitrov să fie acuzat oficial de corupție, delapidare și mărturie falsă.

– Solicitarea, așa cum v-am mai explicat de șase ori, domnule procuror general, nu intră în competența acestei Curți, și prin urmare se respinge.

[– *Vai, pentru numele lui Dumnezeu!* Atanas a scuipat fum, de această dată acoperind în ceață fața procurorului general.

– *Mda, hai să încetăm.*

– *Niște actori. Toți sunt niște actori. O nenorocită de comedie.*

– *Actori, apartamente, motociclete, cheltuieli de protocol, gulere de cămașă.*

– *Stefan?*

– *Nu, eu vreau să mă uit. Trebuie să ne uităm.*

– *Trebuie să ne uităm. Este istoria noastră.*

– *Dar e PLICTICOS.*

– *Așa se întâmplă adesea cu istoria, cât este în desfășurare. De-abia mai târziu devine interesantă.*

– *Ești un adevărat filozof, Vera. Și un tiran.*

– *Îți mulțumesc. Oricum, într-o bună zi eu o să fiu o bătrână cu bariș pe cap, iar tu un bătrân prost, căruia i se vor scurge balele în bere, și o să vină nepoții la noi și o să zică, bunicilor, voi vă născuserăți când l-au judecat pe monstru? Știm că sunteți foarte, foarte bătrâni, nu puteți să ne povestiți cum s-a întâmplat? Și atunci noi am avea ce să le povestim.*

– *Adică despre actori și motociclete, vrei să spui.*

– *Și asta. Dar să le povestim cum și-a râs de noi. Asta a făcut dintotdeauna, asta a făcut și atunci, și-a râs de noi. Să le povestim de ce până la urmă a fost vorba doar de actori și de motociclete.*

- *Ești un tiran.*
- *Șșșt. Priviți.*
- *Cine-i ăsta. Alt actor?*
- *E un bancher care susține că toți banii din contul președintelui se găseau acolo din greșeală.*
- *E un fabricant de pături care zice că nu i-au făcut decât o singură pătură.*
- *Țineți-vă gura, băieți. Priviți.]*

*

ÎN NOAPTEA ACEEA, Petar Solinski, care dormea prost pe podeaua biroului său, a pornit să rătăcească prin hol, unde a descoperit certificatul de reabilitare pus într-o ramă nouă, atârnat pe perete. Încă o dovadă a răcelii dintre el și Maria.

Bunicul ei, Rumen Mecikov, fusese, după cum suna mereu formularea, un comunist credincios și antifascist de nădejde. Pe la începutul anilor 1930, când Garda de Fier își intensificase acțiunile ei violente de purificare, îi însoțise pe alți membri din conducerea partidului în exilul de la Moscova, unde rămăsese un comunist credincios și antifascist de nădejde până prin 1937, când devenise un deviaționist troțkist, infiltrat hitlerist, agitator contrarevoluționar și foarte posibil toate trei simultan. Nimeni nu se încumetase să pună întrebări legate de dispariția lui. Rumen Mecikov nu era menționat în istoriile oficiale ale Partidului local, iar vreme de cincizeci de ani familia sa îi pomenise numele doar în șoaptă.

Când Maria îl anunțase de intenția ei de a scrie Curții Supreme a URSS, Petar se împotrivise ideii. Avea să sufere, indiferent de descoperirea pe care urma să o facă. În afară de asta, nu putea să-l readucă la viață pe bunicul pe care nu-l cunoscuse. Ceea ce gândea cu adevărat, exclus însă să exprime, era că nu existau decât două posibilități. Fie Mecikov trădase marea cauză în care crezuse, fie fusese amăgit de ea, în cel mai ticălos mod. Ce ai prefera să fi fost bunicul tău, Maria, un renegat criminal sau un imbecil credul?

Maria a nesocotit sfatul soțului ei și a trimis petiția prin poștă și, după aproape un an, a primit un răspuns purtând data de 11 decembrie 1989, de la A.T. Ukolov, membru al Curții Supreme a URSS. Acesta era în măsură, ca urmare a cercetărilor sale, să o informeze pe solicitantă că bunicul ei, Rumen Aleksei Mecikov, a fost arestat la 22 iulie 1937 și acuzat de „apartenență la o organizație teroristă troțkistă, în care capacitate a conspirat în vederea comiterii de acte teroriste împotriva conducătorilor Cominternului și de sabotare a URSS“. Mecikov a fost anchetat la Stalingrad (astăzi Volgograd) de către Departamentul Regional al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne și condamnat, pe 17 ianuarie 1938, la moarte prin împușcare de către un pluton de execuție, sentință care a fost executată în aceeași zi. O revizuire a procesului, desfășurată în 1955, stabilise că nu a existat nici o dovadă împotriva lui Mecikov în afara unor depoziții contradictorii și

neclare din partea altor persoane implicate în același proces. A.T. Ukolov regreta faptul că nu exista nici o indicație a locului unde s-ar afla mormântul, iar la dosar nu se păstrasera fotografii, nici documente personale. Pe de altă parte, era în măsură să confirme că persoana care făcea obiectul petiției a fost un comunist activ și credincios, reabilitat la 14 ianuarie 1956. A.T. Ukolov trimitea împreună cu scrisoarea și respectivul certificat de reabilitare.

Și tu atârni asta pe perete, gândea Petar. Dovada că mișcarea căreia bunicul tău i-a dedicat viața l-a asasinat, sub acuzația de trădare. Dovada că aceeași mișcare a decis după douăzeci de ani că, până la urmă, nu fusese un trădător, ci un martir. Dovada că aceeași mișcare nu s-a gândit să informeze pe nimeni despre substanțiala schimbare a statutului vreme de alți treizeci și patru de ani. Oare Maria nu dorea să uite aceste lucruri?

Un comunist credincios transformat într-un terorist troțkist și apoi iarăși într-un comunist credincios. Eroii devin trădători, trădătorii devin martiri. Conducătorii însuflețiți și cârmacii națiunii devin borfași de rând, prinși cu mâinile în casa de bani – până când, poate, într-un moment de groază al viitorului, vor ajunge nonagenari șarmanți, invitați la talk-show-urile televiziunilor. Petar Solinski privea prin fereastra neacoperită de perdea la bezna care se umplea cu titlurile de deschidere. *Stoio Petkanov: reabilitarea unui cârmaci*. Dacă un asemenea proces revizionist urma sau nu să aibă loc depindea în

parte de felul în care avea el să joace în cea din urmă săptămână a procesului.

Și ce s-ar mai fi ales din profesorii de drept – procurori, soți sau tați? Ce etichete noi le vor fi aplicate, ce nume le vor fi retrase? Ce șansă mai aveau, oricare din ei, în fața valului nimicitor al istoriei?

*

– AM SĂ-ȚI SPUN ce mi-a mărturisit odată un om care se pretindea înțelept.

Procurorul general nu dorea să audă. Ajunsese să-l deteste. Înainte, ca simplu cetățean, îl urâse obiectiv și util. Ura față de Petkanov reprezentase o forță constructivă, unificatoare, în rândurile opoziționiștilor. Dar de când îl vedea de aproape, de când discuta și se războia cu el, sentimentele lui se schimbaseră radical. Îl detesta la modul personal, furios, snob și corosiv. Rușine trecută, silă prezentă și teamă viitoare: acest amestec începuse să-l mistuie pe procuror. S-ar fi zis că-l ura acum pe Petkanov tot atât de mult pe cât își iubise vreodată soția; conducătorul susținea toată lânzezeala sentimentală care exista azi în căsnicia lui. Iar acum aștepta ca să debiteze te miri ce platitudine stridentă, pe care porcinul ex-președinte o culesese de la te miri ce chinuit erou al muncii, care, în orice caz, și-o însușise și el probabil, cu devotament, din discursurile, scrierile și documentele alese ale porcinului ex-președinte.

— Era muzician, a început Petkanov. Cânta în Orchestra Simfonică a Radioului de Stat. Mă dusesem împreună cu fiica mea. Ea m-a invitat apoi să mă prezinte artiștilor. Cântaseră bine, după părerea mea, prin urmare am închinat în cinstea lor. Asta se petrecea la Sala de Concerte a Revoluției, a adăugat, un detaliu decorativ care, dintr-un motiv necunoscut, a avut darul de a-l irita pe Solinski ca mușcătura de tăun.

De ce-mi zici mie chestia asta, s-a trezit întrebându-se. Cui îi pasă în ce nenorocită de sală pretinzi că te-a impresionat muzica? Da, cui îi mai pasă, ce importanță mai are? Dincolo de valul de furie, îl auzea pe Petkanov continuându-și povestirea ca de la mare distanță, din spatele unor perdele groase.

— Iar în cele câteva cuvinte pe care le-am rostit am amintit despre necesitățile pe care trebuie să le îndeplinească arta în condițiile luptei politice, cum artiștii trebuie să se alăture mișcării ample de luptă împotriva fascismului și a imperialismului, în vederea construirii viitorului socialist. Îți poți închipui, a adăugat el, cu o urmă de ironie care i-a scăpat cu totul lui Solinski, cam ce am spus, în mare. Oricum, după aceea, când am trecut prin mijlocul orchestrei, un tânăr violonist s-a apropiat de mine. „Tovarășe Petkanov“, mi-a zis, „tovarășe Petkanov, oamenilor nu le pasă de lucrurile mai înalte. Nu le pasă decât de cârnați.“

Petkanov s-a uitat spre procurorul general, așteptând o reacție; dar Solinski părea să fie departe. Într-un târziu, ca și cum ar fi revenit, a spus totuși:

– Presupun că ați pus să-l împuște.

– Petăr, ești atât de demodat. Atât de demodat în stilul tău critic. E limpede că nu. Nu împușcam nicio dată oamenii. – Mai vedem noi, și-a zis procurorul, vom face săpături la temeliile lagărelor tale de deținuți, vom face autopsii, îi vom face pe cei din poliția ta secretă să te toarne. – Nu. Dar haide să spunem că șansele lui de a deveni șef de orchestră au scăzut puțin, după acest sincer schimb de opinii.

– Cum îl chema?

– Vai, doar nu crezi că eu... Oricum, esențial este ce urmează. Nu am fost de acord cu acel tânăr înclinat spre cinism. Dar m-am gândit totuși la ceea ce spusese. Și astfel, din când în când, îmi repetam: „Tovarășe Petkanov, oamenii au nevoie de cârnați și de lucruri mai înalte.“

– Și?

Cam așa se prezenta înțelepciunea în Sala de Concerte a Revoluției. Mormăiai în culise câteva cuvinte îndrăznețe de protest și, dacă nu erai împușcat, atunci gândul tău avea să fie denaturat și transformat într-un motto mărunț și banal de acest, de acest...

– Și nu fac decât să transmit un sfat util. Pentru că, vezi, noi le-am dat cârnați și lucruri mai înalte. Voi nu credeți în lucruri mai înalte și nici măcar cârnați nu le dați. Nu există nici un cârnat în magazine. Ce le dați voi în schimb?

– Le dăm libertate și adevăr.

Suna pompos venit de la el, dar era exact ceea ce credea, prin urmare de ce n-ar fi spus?

– Libertate și adevăr! a repetat Petkanov în batjocură. Prin urmare, astea sunt lucrurile voastre cele mai înalte! Le dați femeilor libertatea să iasă din bucătării și să facă marșuri la Parlamentul vostru ca să vă spună acest adevăr – că nu există nici un cârnat în magazine. Asta vă spun ele. Asta numiți voi progres?

– Vom ajunge și acolo.

– Hmmm. Hmmm. Eu mă îndoiesc. Cer permisiunea să mă îndoiesc, Petar. Știi, popa din satul meu – și probabil că a fost împușcat, mi-e teamă, existau atâtea elemente criminale care mișunau în vremurile acelea, nu era greu să se întâmple – popa din satul meu spunea mereu: „Nu ajungi în Ceruri de la prima săritură.“

– Exact.

– Nu, Petar, nu mă înțelegi bine. De fapt, nu vorbesc despre tine. Tu ai avut, și cei ca tine au avut deja ocazia să sară de multe ori. Multe secole și multe salturi. Hop, hop, hop. Vorbesc despre *noi*. Până acum, nu am făcut decât un singur salt.

*

CARACTER. POATE CĂ AICI fusese greșeala lui, da... eroarea lui burghez-liberală. Speranța lui naivă de a „ajunge să-l cunoască“ pe Petkanov. Încrederea lui perseverentă, dar ridicolă, că exercițiul puterii reflectă caracterul, că studiul caracterului poate fi, prin urmare, necesar și util. Adevărat pe alte

vremuri, fără îndoială: adevărat în ceea ce-i privea pe Napoleon și pe Cezari și pe Țari și pe Principii moștenitori. Dar lucrurile se schimbaseră de atunci.

Asasinarea lui Kirov, acela a fost momentul-cheie. Împușcat pe la spate, cu un revolver Nagan, în sediul Partidului Comunist de la Leningrad, la 1 decembrie 1934. Prietenul și aliatul lui Stalin, tovarășul lui Stalin. Prin urmare, după cum obișnuiam să spunem cu inocență, prin urmare, singura persoană de pe lume care nu ar fi putut dori, nici spera, să se întâlnească una ca asta, cu atât mai puțin să ordone, era Stalin însuși. Imposibil în toate condițiile politice și personale cunoscute. Ca Stalin să fi ordonat asasinarea lui Kirov reprezenta nu numai o „abatere de la caracter“, dar depășea total capacitatea de a înțelege ce anume mai putea să însemne caracterul. Exact despre asta e vorba. Am pătruns într-o epocă în care „caracterul“ a devenit un concept amăgitor. Caracterul a fost înlocuit de ego, iar exercițiul autorității ca reflectare a caracterului a fost înlocuit de dorința psihopată de păstrare a puterii prin toate mijloacele posibile, disprețuind totul, oricât de greu ar fi de crezut. Stalin a pus la cale asasinarea lui Kirov: bun-venit în lumea modernă.

Solinski și-a dat seama că totul rămânea valabil atât timp cât stătea calm, la el în birou, și privea spre nord, sau își interoga rafturile de cărți, dar tentativa lui de a și-l imagina pe Petkanov întruchipând un vârtej malign de electroni dând roată unui vid monstruos nu rezista nici două minute în prezența lui

Petkanov însuși. Bătrânul pândea din umbra femeii-gardian, apoi se ridica în fața lui și argumenta, și tăgăduia, și mințea, și se prefăcea că nu înțelege; și de îndată toate emoțiile primare ale procurorului general – curiozitate, speranță, derută – reveneau la locul lor. Iar el urmărea din nou să găsească totuși caracterul, caracterul demodat și explicabil. Era ca și cum legea însăși ar fi pretins relația cauză-efect a motivului logic și a acțiunii rezultate; tribunalul refuza de-a dreptul să accepte orice abordare de mântuială a regulii de fier a consecvenței.

Pe la mijlocul după-amiezii celei de-a patruzeci și doua zi a Procesului Penal Numărul 1, Petar Solinski a hotărât că sosise momentul. Încă o direcție de investigație, utilizarea combustibilului oficial pentru scopuri particulare, se volatilizase într-o masă de ciorovăieli și uitare.

– Foarte bine, a spus, respirând lung, ca un cântăreț de operă, pregătindu-și încă un dosar.

În timpul pauzei de prânz, se stropise cu apă pe față și își aranjase părul. Imaginea lui din oglindă arăta obosită. Era vlăguit, de muncă, de căsnicie, de anxietate politică, dar mai ales din cauza lui Stoio Petkanov, a zilnicei sale prezențe. Cât de tentant trebuie să fi fost pentru acei membri slugarnici ai Biroului Politic să-și economisească energia aprobându-l cu obediență.

Acum încerca să uite de soția lui, de generalul-locotenent Ganin, de camerele de televiziune și de toate promisiunile pe care și le făcuse înainte de începerea

procesului. Destul cu avocatul onorabil, care scoate adevărul la iveală, cu răbdare, aidoma unei frunze de păpădie, dintre colții minciunilor. Poate că obosise să mai facă și asta.

– Foarte bine, domnule Petkanov. Ne-am familiarizat cât se poate de bine de-a lungul acestor săptămâni de proces penal cu stilul dumneavoastră de apărare. Apărare în fața tuturor învinuirilor și a acuzațiilor. Dacă s-a comis ceva ilegal, atunci nu aveți cunoștință. Iar dacă aveți cunoștință, atunci automat e vorba de ceva legal.

Petkanov începuse să zâmbească, în timp ce avocatele se ridicau să obiecteze. Nu, chiar era un rezumat reușit făcut de peștele ăsta nevrotic de procuror. Și le-a făcut semn să se așeze.

– Nu am întreprins nimic care să nu fie aprobat de Comitetul Central al Partidului Comunist, a repetat el pentru a suta oară, și ratificat prin decrete ale Consiliului de Miniștri. Tot ceea ce am făcut a fost în întregime legal.

– Foarte bine. Atunci, haide să luăm în considerare ceea ce ați făcut pe 16 noiembrie 1971.

– Cum poți să...

– Nu mă aștept să vă amintiți, de vreme ce memoria dumneavoastră, așa cum ne-ați demonstrat din abundență, nu funcționează decât pentru a evoca acțiuni presupus plasate în limitele legii. Solinski a luat documentul pe care îl primise de la Ganin și și-a coborât o clipă privirea asupra lui. Pe 16 noiembrie 1971, ați autorizat utilizarea tuturor mijloacelor necesare

împotriva defăimătorilor, a sabotorilor și a celor care comiteau crime la adresa statului. Ați binevoi să explicați ce trebuie să înțelegem prin expresia „toate mijloacele necesare“?

– Nu știu despre ce vorbești, i-a răspuns calm Petkanov. Cu excepția faptului că pari să fii de acord cu sabotajul și crimele la adresa statului.

– În ziua respectivă ați semnat un memorandum prin care autorizați eliminarea adversarilor politici. La asta se referă „toate mijloacele necesare“.

– Nu știu despre ce document vorbești.

– Priviți o copie, iar aici este o copie pentru tribunal. Este un memorandum provenind din dosarele Departamentului pentru Securitate Internă, purtând semnăturile dumneavoastră și ale generalului Kalin Stanov, decedat.

Petkanov a aruncat o privire grăbită pe hârtie.

– Eu nu numesc asta o semnătură, ci un set de inițiale, foarte probabil falsificate.

– Ați autorizat la data respectivă utilizarea tuturor mijloacelor necesare, a repetat Solinski. Această autorizare a permis Departamentelor de Securitate, atât Internă, cât și Externă, să acționeze împotriva adversarilor politici din țară și din străinătate. Opozanți cum ar fi crainicul Simeon Popov, care a murit în urma unui atac de cord la Paris, pe 21 ianuarie 1972, și jurnalistul Miroslav Gheorghiev, care a murit în urma unui atac de cord la Roma, pe 15 martie, în același an.

– Iată-mă deodată răspunzător pentru bătrânii din toată lumea care suferă atac de cord, i-a răspuns Petkanov jovial. I-am speriat de moarte.

– În anii care au precedat autorizarea executivă pe care ați acordat-o în noiembrie 1971, Brigada Tehnică Specială a DSI din Strada Reskov făcea experimente în vederea obținerii unor droguri care, administrate oral sau intravenos, provocau simptomele stopului cardiac. Asemenea droguri erau utilizate pentru a masca faptul că victima murise de fapt ca urmare a unei otrăviri criminale anterioare sau simultane.

– Și acum sunt acuzat de fabricarea unor droguri? Nu am nici măcar o diplomă onorifică în chimie.

– În aceeași perioadă, a continuat Solinski, cu sentimentul unei euforii zgomotoase în interior și al unei liniști intense în jur, Departamentul pentru Securitate Internă, după cum se poate constata din multe note și memorandumuri, era tot mai îngrijorat din cauza comportamentului dezordonat și a ambițiilor personale ale ministrului Culturii.

Solinski a făcut o pauză, îngăduindu-și să nu se grăbească, pentru că știa că sosise clipa. Era mânat de un bogat amestec de virtute și de pasiune.

– Anna Petkanova, a adăugat, inutil, și apoi, ca și cum ar fi citit de pe soclul statuii, 1937–1972. Ofițerii DSI raportau frecvent că purtarea ei în particular și în public era antisocialistă, după cum o caracterizau. Dumneavoastră ați ignorat rapoartele lor. Apoi, au descoperit cu îngrijorare că intenționați să o desemnați drept succesoarea dumneavoastră oficială.

Au descoperit acest fapt, a menționat procurorul general în treacăt, foarte ușor, prin intermediul microfoanelor montate în palatul prezidențial. Dosarul referitor la Anna Petkanova consemnează preocuparea lor crescândă, din cauza influenței pe care o avea – și urma să o aibă în continuare – asupra dumneavoastră. Influență antisocialistă, după cum formulau ei.

– Absurd, a murmurat fostul președinte.

– La 16 noiembrie 1971, ați autorizat eliminarea adversarilor politici, a repetat Solinski. La 23 aprilie 1972, ministrul Culturii, care până atunci se bucurase de o stare a sănătății înfloritoare, a murit subit și la o vârstă surprinzător de mică, în urma unui atac de cord. S-a subliniat la momentul acela că principalii specialiști în boli cardiace ai națiunii au fost chemați de urgență și au făcut tot ceea ce le stătea în puteri, dar nu au reușit să o salveze. Și nu au putut dintr-un motiv foarte simplu: din cauză că ea nu suferise un blocaj cardiac. Acum, domnule Petkanov, a continuat procurorul general, cu voce mai dură, menită să le țină la distanță pe avocatele apărării, care deja se ridicaseră în picioare, cinstit vorbind, nu știu și nici nu mă interesează foarte mult să știu cu exactitate ceea ce știți sau nu știți. Dar am aflat chiar de la dumneavoastră că orice lucru autorizat de dumneavoastră devenea, potrivit prevederilor Noii Constituții din 1971, introduse tot de dumneavoastră, automat și deplin legal. Prin urmare, aceasta nu mai este o acuzație pe care v-o aduc dumneavoastră, în

nume personal, ci întregului sistem criminal și otrăvit moral în fruntea căruia v-ați aflat. V-ați ucis fiica, domnule Petkanov, și vă aflați aici, în fața noastră, ca reprezentant și principal responsabil de un sistem politic în cadrul căruia este *deplin legal*, ca să folosesc expresia atât de des repetată de dumneavoastră, *deplin legal* ca șeful unui stat să autorizeze chiar moartea unuia dintre propriii săi miniștri, în acest caz Anna Petkanova, ministrul Culturii. Domnule Petkanov, v-ați ucis propria fiică, iar eu voi cere permisiunea Curții să adăugăm acuzația de omor la cele deja existente.

Petar Solinski s-a așezat la locul lui într-un puternic ropot de aplauze, tropăit din picioare, pupitre trântite și fluierături ascuțite – total străine unei săli de judecată. Acesta era momentul lui, momentul lui pentru eternitate. Aruncase furca în țărână, ținându-l de gât. Uite-l cum își arată colții și șerpuiește, și scuipe și se zbate, așa ținut la pământ, în văzul tuturor, demascat, dovedit, judecat. Acesta era momentul *lui*, momentul lui pentru eternitate.

Directorul de imagine a împărțit ecranul în două, cu îndrăzneală. La stânga, așezat, procurorul general, cu ochi mari, triumfători, bărbie semeată și zâmbet sobru; la dreapta, în picioare, fostul președinte, într-o volbură de furie, izbind cu pumnii în balustrada capitonată, zbierând la avocatele sale, agitând degetul la jurnaliști, căutând feroce spre președintele Curții și spre asesorii săi impasibili, în costumele lor negre.

- CA LA TELEVIZIUNEA AMERICANĂ, a comentat Maria când a închis ușa apartamentului, cu servieta în mână.

- Ți-a plăcut?

Respira încă sacadat după confruntare, după tumult, după mierea aplauzelor. Avea sentimentul că se poate măsura cu orice. Ce mai putea să însemne sarcasmul soției sale, odată ce înfrânsese turbarea unui dictator cândva atotputernic? Putea să remodeleze totul cu ajutorul cuvintelor, să liniștească tumultul vieții sale de acasă, să îndulcească dezaprobarea acră a Mariei.

- A fost vulgar și necinstit, în disprețul legii, iar tu te-ai purtat ca un pește. Îmi închipui că, după aceea, fetele au venit la cabina ta, ca să-ți lase numerele de telefon?

Petar Solinski a intrat în micul său birou și a aruncat o privire prin smog, spre Statuia Recunoștinței Veșnice. În seara aceea, nici o rază de soare nu lumina baioneta aurită. Și doar din cauza lui. Stinsese flacăra. Acum puteau să-l ia de acolo pe Alioșa, să facă din el ceainice și penițe de stilou. Sau să-l dea pe mâna tinerilor sculptori, care să-l transforme în noi monumente, spre lauda noilor libertăți.

- Petar. Stătea puțin mai în spate și-și sprijinea mâna pe umărul lui. Și nu putea să-și dea seama dacă gestul era în semn de scuze sau de consolare. Bietul Petar, a adăugat ea, excluzând astfel varianta scuzelor.

– De ce?

– Pentru că nu te mai pot iubi, iar după ziua de astăzi mă îndoiesc chiar că te-aș mai putea și respecta. Petar nu i-a răspuns, și nici măcar nu s-a întors să-i vadă fața. Dar, alții te vor respecta și mai mult și, cine știe, poate că alții te vor și iubi. O voi păstra pe Angelina, desigur.

– Omul ăsta a fost un tiran, un asasin, un hoț, un mincinos, un delapidator, un imoral, cel mai cumplit criminal din întreaga noastră istorie națională. Toată lumea știe asta. Dumnezeuule, până și tu începi să ai bănuieli.

– Dacă-i așa, i-a răspuns ea, nu ar fi fost atât de dificil de demonstrat, fără să te dai în spectacol la televiziune și fără să inventezi dovezi false.

– Adică?

– Petar, doar nu crezi cu adevărat că cel mai rău criminal din istoria națiunii noastre ar fi semnat un document atât de util, pe care Ganin să îl găsească pur și simplu din întâmplare, chiar atunci când acuzarea nu putea obține succesul pe care spera el să-l obțină?

Desigur, se gândise la asta și era pregătit să se apere. Dacă, într-adevăr, Petkanov nu semnase acel memorandum, categoric semnase ceva similar. Nu facem decât să punem într-o formă concretă un ordin pe care cu siguranță l-a dat, prin telefon. Sau printr-o strângere de mână, sau printr-un semn din cap, sau pur și simplu prin omisiunea unei dezaprobari, la momentul oportun. Documentul este adevărat,

chiar dacă este fals. Și dacă nu este adevărat, este necesar. Fiecare scuză devenea tot mai palidă, și cu atât mai brutală.

În tăcerea sumbră a disperării conjugale, simțea cum sarcasmul pune stăpânire pe el, ajungând de nestăvilit.

– Ei bine, cel puțin sistemul nostru de justiție este un pic mai bun decât cel practicat de NKVD la Stalingrad, prin 1937.

Maria și-a retras imediat mâna de pe umărul lui.

– Este un proces-spectacol, Petar. În versiune modernă. Un proces-spectacol, asta-i tot. Dar sunt sigură că vor fi foarte încântați.

Apoi a ieșit din cameră, iar el a continuat să privească prin perdeaua de ceață, înțelegând din ce în ce mai acut că ieșise și din viața lui.

*

IMBECILUL ACELA DE PROCUROR cu caș la gură habar n-avea cu cine se înfruntă. Dacă nu reușise să-i vină de hac lagărul de muncă forțată de la Varkova, unde chiar și unii dintre cei mai căliți tovarăși făceau pe ei doar la gândul unei vizite a Gărzii de Fier, nu avea de gând să se lase învins de acest avocat jalnic, cu creierii varză, care fusese al cincilea pe lista de priorități pentru postul ocupat. El, Stoio Petkanov, se descotorosise și de taică-său fără nici o problemă, îl scosese din Biroul Politic cu un vot de zece la unu și pe urmă îl ținuse sub supraveghere

strictă în exil, unde se ocupa de albine. Prin urmare, ce șanse putea să aibă fiul lui fără fudulii, care-și pierdea vremea pe la tribunal, cu zâmbet de idiot și geanta plină de dovezi falsificate?

Cu toții – fără excepție – credeau în prostia lor că ar fi câștigat. Nu procesul, care nu avea mai multă semnificație decât o bășină de popă, de vreme ce stabiliseră verdictul două secunde după ce hotărâseră acuzațiile; ci lupta istorică. Și cât de puține lucruri cunoșteau. „Nu ajungi în Ceruri de la prima săritură.” Uită-te de câte ori au avut ocazia să sară ei și cei de teapa lor de-a lungul secolelor. Hop, hop, hop, ca o broască râioasă într-o baltă murdară. Dar până în momentul de față, *noi* nu am făcut decât un salt, dar cât de glorios. Mai ales având în vedere că întregul proces începuse nu așa cum prevestise Marx, ci într-o țară nepotrivită și într-un moment nepotrivit, cu toate forțele contrarevoluționare pregătite să-l sugrume din naștere. Apoi revoluția a trebuit să se întâmple în mijlocul unei lumi a crizei economice, o lume apărată de fascism în timpul unui război sângeros, apărată iarăși împotriva bandiților americani și a cursei înarmărilor, dar... dar tot am avut jumătate de lume de partea noastră, în doar cincizeci de ani. Un prim salt cât se poate de glorios!

Acum mizerabilii de capitaliști și curvele din jurnalism își varsă calomniile lor despre „prăbușirea inevitabilă a comunismului” și „contradicțiile inerente ale sistemului”, zâmbind de sus în vreme ce șterpelesc chiar frazele care vizau de atâta vreme – și încă mai

vizează – capitalismul. Citise despre un economist burghez, Fischer, care pretindea că „prăbușirea comunismului reprezintă un proces de nouă purificare a capitalismului“. Mai vorbim noi, Herr Fischer. Pentru un scurt moment istoric, vechiului sistem i se permitea să facă un ultim și mărunț salt în balta lui murdară, plină cu broaște. Apoi însă, inevitabil, spiritul socialismului se va scutura din nou și, în următorul *nostru* salt, îi vom strivi pe capitaliști în noroi, până când își vor da ultima suflare sub cizmele noastre.

Am muncit și am comis erori. Am muncit și am comis erori. Poate că, într-adevăr, am fost prea ambițioși, am crezut că putem schimba totul, structura societății și natura individului, doar în decursul câtorva generații. El însuși crezuse în aceste lucruri mai puțin decât alții și avertizase mereu că există pericolul revenirii elementelor burghezo-fasciste. Și, în ultimii doi ani, s-a tot dovedit că avusese dreptate, când toată drojdia societății a ieșit din nou la suprafață. Dar dacă elementele burghezo-fasciste puteau să supraviețuiască după patruzeci de ani de socialism, să ne imaginăm cât de puternic și nepieritor este sufletul socialismului, prin comparație.

Această mișcare căreia își dedicase întreaga viață nu putea să fie înăbușită de câțiva oportuniști, de un sac de dolari și de curva aia de la Kremlin. Era tot atât de vechi și de puternic pe cât spiritul omenesc însuși. Avea să revină, cu o vigoare nouă, curând, foarte curând. Putea să poarte un nume diferit și un drapel diferit. Dar bărbații și femeile vor dori mereu

să străbată tot poteca aceea, poteca aceea dificilă urcând spre culme, traversând râul de pietre și trecând prin norul umed, convinși că la capătul ei vor vedea limpede vârful muntelui, deasupra lor, strălucind în lumina soarelui. Bărbații și femeile visează la clipa aceea. Se vor înlănțui iarăși, braț la braț. Vor avea un nou cântec – nu *Pășind pe poteca roșie*, ca pe Muntele Rikoșa. Dar vor cânta noul lor cântec după vechea melodie. Și se vor strânge umăr la umăr, pentru al doilea salt măreț. Atunci pământul se va cutremura și toți capitaliștii, și imperialiștii, și fasciștii iubitori de plante și scursurile, și lepădăturile, și renegații, și nenorociții de intelectuali, și procurorii cu caș la gură, și Iudele cu găinaț de pasăre pe frunte se vor căca pe ei încă o dată, din răspuțeri, pentru ultima oară.

*

– SUNT STOIO PETKANOV.

În cea de-a patruzeci și cincea zi a procesului său, fostul președinte s-a adresat Curții în propria sa apărare. S-a ridicat cu mâna sprijinită pe balustrada capitonată, o figură mărunță, solidă, cu capul semeț și fălcile încheștate, verificând prin ochelarii lui fumurii care cameră era în emisie. Și-a dres glasul și a început din nou, cu voce mai fermă și mai limpede.

– Sunt Stoio Petkanov. Mi-au fost decernate Colanul Marelui Ordin El Libertador din Republica Argentina. Marea Stea a Ordinului de Merit din Republica Austria. Marele Colan al Ordinului Leopold din Belgia.

Marele Colan al Ordinului Național Cruizeiro do Sul din Brazilia. Marea Cruce a Ordinului Vitejiei din Republica Burundi.

[– *Nu-mi vine să cred.*]

– Și tot din Republica Burundi, Marea Eșarfă a Ordinului Național.

[– *Ca să-i țină burta.*]

– Marea Cruce a Ordinului Vitejiei din Camerun. Medalia comemorativă care marchează cea de-a 30-a Aniversare a Insurecției din Mai a Poporului Cehoslovac. Marea Cruce a Ordinului de Merit din Republica Centrafricană. Ordinul Boyaca din Columbia. Marea Cruce de Merit din Republica Populară Congo. Ordinul Jose Marti din Republica Cuba. Marea Eșarfă a Ordinului Makarios din Cipru.

[– *Ca să-i țină burta.*]

– Ordinul Elefantului din Danemarca. Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Centrale din Ecuador. Ordinul Marele Colan al Nilului din Republica Arabă Egipt. Ordinul Marea Cruce a Trandafirului Alb din Finlanda. Marea Cruce a Legiunii de Onoare din Franța. De asemenea, Medalia comemorativă Georges Pompidou. De asemenea, Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Nisa.

[– *Cui i-o fi tras-o în Franța?*]

– *La toți. De Gaulle. Giscard. Mitterrand.*]

– Medalia de Aur a Senatului și Caseta Aniversară pregătită pentru Centenarul Senatului Franței. Marea Cruce a Ordinului Stelei Ecuatoriale din Gabon. Ordinul Karl Marx din Republica Democrată Germană.

[– *I-a tras-o lui Honecker.*

– *I-a tras-o lui Karl Marx.*

– *Ia lăsați-o mai moale, voi doi.]*

– Marea Cruce a Ordinului de Merit din Republica Federală Germania. Cavaler al Ordinului Stelei din Ghana. Marea Cruce a Ordinului Mântuitorului din Grecia. Și Medalia de Aur a Cetății Atena. Marea Cruce a Ordinului Național Sinceritate față de Popor din Republica Guineea.

[– *Sinceritate față de Popor!*

– *Locuitorii din Guineea sunt vestiți pentru spiritul lor ironic, Dimitar.]*

– Ordinul Pahlavi cu Colan din Iran. Ordinul Marea Eșarfă de Merit a Republicii din Italia. De asemenea, Medalia de Aur Aldo Moro. De asemenea, Premiul Simba pentru Pace. De asemenea, Medalia Specială de Aur, clasa întâi, Leonardo da Vinci, a Institutului de Relații Internaționale de la Roma. De asemenea, Placheta de Aur a Juntei Regionale din Piemont. Marea Cruce a Ordinului Național din Côte d'Ivoire. Colanul Al-Husein Bin-Ali din Iordania. Ordinul Drapelul Republicii, clasa întâi, din Republica Populară Democratică Coreea. Marele Colan Mubarak din Kuwait. De asemenea, Placheta de Argint a Universității din Kuwait. Ordinul Meritului Libanez. Marea Eșarfă a Ordinului Pionierilor din Republica Liberia.

[– *Ca să-i țină burta.]*

– Marele Colan al Ordinului Mahamadi din Maroc. Marea Eșarfă a Meritului Național din Mauritania. Medalia Campion al Păcii Mondiale din Secolul XX

din Mauritius. Marele Colan al Ordinului Mexican al Vulturului Aztec. Medalia Jubiliară de Aur emisă cu prilejul celei de-a 5-a Aniversări a Independenței Mozambicului. Ordinul Sf. Olaf din Norvegia. Medalia Orașului Amsterdam oferită de Primar. Ordinul Nishan-i-Pakistan. De asemenea, Medalia Jubiliară Quaid-l-Azam din Pakistan. Marea Cruce a Ordinului Soarelui din Perú. De asemenea, Titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Naționale de Inginerie din Perú. Ordinul Sikutana, clasa întâi, din Filipine. Marea Cruce a Ordinului Santiago din Portugalia. Ordinul Ecvestru din San Marino. Marea Cruce a Ordinului Național al Leului din Senegal. Marea Eșarfă a Omeiazilor din Republica Arabă Siriană.

[– *Nu am zis nimic.*]

– Cavaler al Stelei cu Eșarfă Mare din Somalia.

[– *Ppffffccccc!*]

– Ordinul Meritul Civil cu Colan din Spania. Ordinul Colanul de Onoare din Sudan. Ordinul Serafimilor Regali din Suedia. Marea Eșarfă a Ordinului Independenței din Turcia. Diploma de Cetățean de Onoare și Cheia de Aur a Orașului Ankara. Cavaler al Marii Cruci a Ordinului Bath din Marea Britanie.

[– *I-a tras-o reginei Angliei.*

– *Da. La baie!*

– *Ar fi în stare de orice pentru patria lui.]*

– Ordinul Lenin din URSS.

[– *Acum am ajuns la partea serioasă. Lui Lenin i-a tras-o pe bune.*

– *Bunică-ta știe asta, Stefan?*

- *Și lui Stalin.*
- *Și lui Hrușcirov.*
- *Și lui Brejnev.*
- *De nu știu câte ori. Și lui Andropov.*
- *Și lui... cum îl chema și pe celălalt nenorocit?*
- *Cernenko?*
- *Și lui Cernenko.*
- *Dar lui Gorbaciov nu i-a tras-o.*
- *Gorbaciov nu l-a lăsat. După ce-și făcuse de cap cu toți ceilalți. Gândește-te cu ce trebuie să se fi potcovit de la ei.*

- *Probabil că i-a transmis reginei Angliei.*

- *Nu. De-aia l-a pus să meargă la baie.]*

- De asemenea, Medalia Jubiliară Douăzeci de Ani de la Victoria în Marele Război Patriotic. De asemenea, Medalia Jubiliară lansată cu prilejul Centenarului lui Lenin. De asemenea, Medalia Jubiliară Treizeci de Ani de la Victoria în Marele Război Patriotic. Ordinul El Libertador din Venezuela. Marea Eșarfă a Ordinului Național din Volta Superioară. Ordinul Marea Stea din Iugoslavia. De asemenea, Placheta Aniversară a Orașului Belgrad. Marea Eșarfă a Ordinului Național al Leopardului din Zair. De asemenea, Ordinul Marele Prieten al Libertății, în grad de Mare Comandor, din Zambia. De asemenea...

[– *De asemenea!*]

- De asemenea, Medalia Jubiliară Apimondia. Medalia de Aur Frederic Joliot-Curie a Consiliului Mondial al Păcii. Medalia Jubiliară a Federației Mondiale a Orașelor Înfrățite. Medalia Jubiliară de Argint

emisă cu prilejul celei de-a 25-a Aniversări a Națiunilor Unite. Medalia de Aur Norbert Wiener. Medalia de Aur cu Eșarfă și Placheta Institutului pentru Problemele Noii Ordini Economice Internaționale. Distincția Omul Anului 1980 pentru Pace.

[– *A tras-o întregii lumi.*

– *Nu i-a tras-o Israelului. Nu le-a tras-o Statelor Unite.*

– *Francei i-a tras-o cât cuprinde.*

– *Franta îi lasă pe toți să i-o tragă.*

– *I-a tras-o reginei Angliei. Nu reușesc să trec peste asta.*

– *Datorită tuturor colanelor și eșarfelor pe care le purta. Ea n-a putut să-și dea seama cine se află sub zorzoane.*

– *A fost nevoie să și le scoată, ca să intre în baie.*

– *Poate că le-a păstrat până în ultima clipă și, pe urmă, uuaaff, prea târziu, Maiestatea Voastră.*

– *A tras-o întregii lumi.*

– *Și lumea i-a tras-o lui. Lumea ne-a tras-o nouă.*

– *Băieți, sunteți niște proști. Necazul este că aveți dreptate.*

– *Proști, dar dreپți, proști, dar dreپți.*

– *Ce vrei să spui, Vera?*

– *Ei doi tot spun că ne-au tras-o. Așa s-a și întâmplat, împotriva voinței noastre, de nenumărate ori. Toată țara. Ce ne trebuie nouă acum este terapie. Crezi că se poate face terapie la o țară întreagă?*

– *Nu funcționează cum crezi tu. Trebuie să fii pregătit să ți-o tragă cine vine acum la rând.*

– *Mda, Unchiul Sam cu scula lui împodobită cu stele și dungi.*

– *Cel puțin îți oferă daruri. Pachete de Marlboro.*

– *Și pe urmă ți-o trage scurt.*

– *E mai bine decât să ți-o tragă Brejnev.*

– *Orice e mai bine. Cu obiceiul lui de a nu-și scoate bocancii când se băga în pat. Pur și simplu n-avea habar cât de sensibilă poate să fie o fată.*

– *Doamne, băieți, sunteți așa de cinici.*

– *Avem nevoie de terapie, Vera, asta-i problema noastră.*

– *Sau de încă o bere.*

– *Șșșt. Fiți atenți la partea asta.]*

– M-am născut orfan. Am crescut sub monarhia fascistă. M-am înscris în Uniunea Tineretului Comunist. Am fost persecutat de poliția burghezo-moșierească. Mi-am ispășit pedeapsa la închisoarea din Varkova. „Cel care a trecut prin școala dură de la Varkova nu va renunța niciodată la cauza socialismului și comunismului.” Mi-am vărsat sângele pentru patria mea în lupta antifascistă. M-am aflat la cârma acestei națiuni vreme de treizeci și trei de ani. Șomajul a fost desființat. Inflația a fost ținută sub control prin mijloace științifice. Fasciștii au fost alungați. Am avut pace neîntreruptă. Bunăstarea a crescut. Sub călăuzirea mea, prestigiul internațional al acestei țări a sporit. Iar acum mă văd pus într-o poziție foarte stranie. Lumina roșie a clipit pe camera 2, iar Petkanov s-a răsucit cu ușurință greoaie ca să i se adreseze direct națiunii. Mă găsesc înaintea unui tribunal.

Sunt acuzat că am adus pace și prosperitate și respect internațional acestei țări. Sunt acuzat că am smuls fascismul din rădăcini, că am desființat șomajul, că am construit școli și spitale, și baraje, și hidrocentrale. Sunt acuzat de a fi socialist și comunist. Sunt vinovat, tovarăși, de toate aceste acuzații.

În acest punct, a făcut o pauză și și-a plimbat privirile jur-împrejurul sălii.

– Tovarăși, a reluat el. Da, un alt fapt straniu. Oriunde mă uit astăzi, văd vechii tovarăși. Oameni care au jurat credință Partidului, care s-au declarat comuniști adevărați, care au cerut sprijinul Partidului în carierele lor, care au fost educați, hrăniți și îmbrăcați de socialism, dar care acum au hotărât, profitând de ocazia oferită de acest moment spre propriul lor avantaj, că, în definitiv, nu sunt acei socialiști și comuniști care se pretindeau odinioară a fi, cu toată mândria. Foarte bine, atunci, mă declar vinovat că mi-am sacrificat viața pentru ca muncitorii și țăranii măreței noastre națiuni să aibă la rândul lor o viață mai bună. Și așa cum am declarat la începutul acestui... acestui show de televiziune pentru rețelele americane, m-am mai aflat în acest loc. Voi încheia nu cu cuvintele mele, ci cu mărturii ale altor personalități. Citesc, spre a fi consemnate, următoarele declarații.

Regina Elisabeta a Angliei: „Noi, în Marea Britanie, suntem astăzi impresionați de poziția hotărâtă pe care ați adoptat-o în susținerea acestei independențe. Personalitatea dumneavoastră, domnule Președinte,

ca om de stat de largă reputație, este recunoscută la scară mondială.“

Margaret Thatcher, prim-ministru al Marii Britanii...

Solinski se ridicase deja și a intervenit prompt:

– Domnule președinte al Curții, chiar avem nevoie de...

Petkanov l-a întrerupt pe procurorul general, tot așa cum îl redusesse de atâtea ori la tăcere și pe tatăl lui, la întruniri ale Biroului Politic. Și s-a adresat judecătorilor cu politețe agresivă.

– Ați avut amabilitatea să-mi acordați o oră. Înțelegerea noastră în această privință nu trebuia să fie făcută publică. Mi se cere să mă prefac că nu aș dori să vorbesc mai mult de atât. Mi-ați acordat o oră. Mă voi folosi de ea.

– Tocmai din cauza unui asemenea comportament am impus această limită, a răspuns judecătorul. Aveți la dispoziție o oră ca să faceți prezentarea și argumentarea legală.

– Exact asta și fac. Margaret Thatcher, prim-ministru al Marii Britanii... Petkanov i-a adresat o privire trufașă președintelui, care a dat plictisit din cap, și-a scos ceasul și l-a așezat în față. Margaret Thatcher: „Am fost impresionată de personalitatea Președintelui și am rămas cu convingerea deosebită că el este lider al unei țări care dorește să-și dezvolte cooperarea cu alte națiuni.“

Richard Nixon: „Prin înțelegerea sa atât de profundă a problemelor majore ale lumii, Președintele

poate și contribuie cu adevărat la reglementarea celor mai acute probleme globale ale omenirii.“

Jimmy Carter: „Influența Președintelui ca lider în arena internațională este deosebită. Mulțumită poziției ferme a Președintelui și a independenței țării sale, ea este în măsură să funcționeze ca o punte de legătură între națiuni cu puncte de vedere și interese profund divergente, și între conducători care altfel ar avea dificultăți să negocieze unul cu altul.“

Andreas Papandreu: „Președintele este nu numai un mare lider, un politician de seamă al Balcanilor și al Europei, ci și o personalitate de prim rang a lumii.“

Carl Gustav al XVI-lea, Rege al Suediei: „Ați ajuns în postura în care simbolizați progresul făcut de țara dumneavoastră în ultimele decenii. Urmărim cu mare interes felul în care țara, sub conducerea dumneavoastră, a traversat o dezvoltare economică impresionantă.“

Juan Carlos, Rege al Spaniei: „Dumneavoastră, domnule Președinte, ați dovedit, cu numeroase prilejuri, o vocație activă, neobosită, față de cauza destinării, pentru a asigura dreptul inalienabil al tuturor popoarelor de a-și hotărî destinul, de-a merge pe drumul care le servește cel mai bine interesele, spre deplina utilizare a resurselor lor, ferite de amestecul străin, care să le împiedice să-și exercite suveranitatea.“

Valéry Giscard d'Estaing: „Franța este bucuroasă să-l primească în vizită pe Șeful de Stat care a jucat un rol important în politica de apropiere și cooperare între cele două zone ale Europei.“

James Callaghan, prim-ministru al Marii Britanii: „Dumneavoastră aduceți o contribuție de seamă la dezvoltarea relațiilor cu lumea a treia, la eforturile întreprinse pentru înlăturarea subdezvoltării, în vederea realizării unei stabilități economice de care să fie interesate toate țările, inclusiv cele intens industrializate.“

Giulio Andreotti: „Apreciez că rolul Președintelui în viața internațională va rămâne pozitiv, având în vedere că el se bucură de un înalt prestigiu și considerație unanimă, grație bunăvoinței și dorinței sale de pace și de a contribui la o înțelegere spre interesul reciproc.“

Franz Josef Strauss: „Conducătorul aduce o contribuție importantă la menținerea păcii, printr-o politică clarvăzătoare de largă deschidere, prin evaluarea limpede a problemelor, prin adoptarea de decizii și acțiuni înțelepte.“

Leonid Brejnev: „Poporul muncitor sovietic dă o înaltă apreciere progreselor minunate realizate de clasa muncitoare, de țăranii cooperativizați și de intelectualii din țara dumneavoastră, care, sub conducerea de nădejde a Partidului Comunist, au schimbat imaginea națiunii. Constatăm cu satisfacție că Republica dumneavoastră Socialistă este o țară care se dezvoltă într-un ritm rapid, care posedă o industrie modernă, în dezvoltare și o agricultură cooperatistă bine organizată. Activitatea întregului dumneavoastră Partid, sub conducerea dumneavoastră, ridică țara spre noi culmi ale construcției socialismului.“

Javier Perez de Cuellar, Secretar General al ONU: „Este o adevărată satisfacție pentru mine să-i mulțumesc unei personalități ca Președintele pentru contribuția sa activă, constructivă și energetică în toate domeniile de activitate ale Națiunilor Unite.“

Mario Soares: „În ceea ce mă privește, dau o înaltă apreciere eforturilor Președintelui în vederea realizării securității europene, a păcii și independenței tuturor popoarelor, a neamestecului de către unele state în afacerile interne ale altor state.“

Prințul Norodom Sihanouk: „Națiunea dumneavoastră socialistă și mult iubitul ei conducător, care simbolizează la nivel internațional, în mod strălucit, atașamentul ferm la ideile dreptății, libertății, independenței, păcii și progresului, se află întotdeauna de partea popoarelor oprimate, cele care cad victimă agresiunii și care luptă ca să-și redobândească independența.“

Hu Yaobang, Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez: „Dumneavoastră apărați ferm suveranitatea și demnitatea națională. În activitatea internațională, dumneavoastră vă exprimați împotriva folosirii forței, apărați pacea lumii și cauza progresului umanității.“

Canaan Banana, Președinte al Republicii Zimbabwe: „Ați înțeles că independența dumneavoastră nu poate fi deplină dacă întreaga omenire nu este eliberată din lanțurile imperialismului și colonialismului. De aceea, țara dumneavoastră a fost printre

cele dintâi care ne-au oferit asistență în lupta noastră justă pentru descătușare națională.“

Mohammad Hosni Mubarak, Președinte al Republicii Arabe Egipt: „La rândul meu, îmi exprim aceeași bucurie față de relațiile noastre, o bucurie care izvorăște din profunda mea apreciere față de poziția dumneavoastră clarvăzătoare, față de înțelepciunea, curajul, viziunea largă, atotcuprinzătoare asupra istoriei, față de capacitatea dumneavoastră deosebită de a vă asuma răspunderea, de a vă ridica deasupra evenimentelor și față de felul în care abordați realitățile epocii.“

[– *Le-a tras-o la toți. Pe bune, le-a tras-o la toți.*

– *Asta se face în doi.]*

– Nu eu spun toate aceste lucruri despre mine, a continuat Petkanov. Este ceea ce spun alții, care pot judeca mai competent. Când m-am aflat în același loc, cu mulți ani în urmă, în fața tribunalului burghezo-fascist de la Velpen, am fost acuzat, la fel ca și acum, de fapte inventate. Dumneata, domnule profesor procuror, la începutul acestui... spectacol, mi-ai amintit că delictele de care eram învinuit ca membru în vârstă de șaisprezece ani al Uniunii Tineretului Comunist cuprindeau pagube aduse proprietății și așa mai departe. Dar oricine știa că, de fapt, eram acuzat de crima capitală de a fi socialist și comunist, de dorința de a îmbunătăți destinul poporului muncitor și al țăranilor. Toți știau asta, poliția burghezo-moșierească, procurorul, tribunalul, eu însumi și tovarășii mei. Și toți știam că pentru asta am și fost

condamnat. Același lucru se repetă acum. Toată lumea, toată lumea din această Curte și cei care asistă la acest spectacol știu că acuzațiile împotriva mea sunt niște invenții de conjunctură. M-am aflat la cârma națiunii vreme de treizeci și trei de ani, am fost comunist, mi-am sacrificat întreaga viață pentru cauza poporului, prin urmare trebuie să fiu un criminal în ochii celor care odată au făcut aceleași promisiuni și aceleași jurăminte pe care acum le trădează. Dar adevărata învinuire, pe care o cunoaștem cu toții, este că sunt socialist și comunist, și că sunt mândru că sunt socialist și comunist. Să nu ne mai ascundem după deget, foștii mei tovarăși! Mă declar vinovat de adevărata acuzație. Și acum, condamnați-mă potrivit deciziei pe care ați luat-o deja.

Cu o ultimă privire beligerantă adresată acuzatorilor săi, Stoio Petkanov s-a așezat abrupt. Președintele Curții s-a uitat la ceas. O oră și șapte minute.

*

PÂNĂ SPRE SFÂRȘITUL LUI FEBRUARIE fuseseră îndeplinite și ultimele depuneri de probe legale. Soarele începuse să străpungă smogul de deasupra orașului. Bunicuța Martie avea să sosească în curând. Se știa bine că este o bătrână capricioasă, foarte greu de mulțumit, dar zâmbetul ei însemna o promisiune că vremea va fi mai frumoasă.

Petar Solinski cumpărase două mărtișoare: ciucuri de lână, fiecare pe jumătate roșu, pe jumătate

alb. Roșul și albul alungă răul, aduc noroc și sănătate.
Anul acesta, însă, Maria a refuzat să îl poarte.

– Dar anul trecut l-ai purtat. Ca în fiecare an.

– Anul trecut te iubeam. Anul trecut te respectam.

Petar Solinski a chemat un taxi. Foarte bine, dacă așa trebuia să se întâmple. Una din noile libertăți îi permitea, cel puțin, să nu se mai prefacă recunoscător pentru mariajul cu fiica unui antifascist de marcă. *Ea* ar fi trebuit să-i fie recunoscătoare *lui*, mai bine, în loc să-i subaprecieze performanța, numindu-l avocat de televizor. Chiar dacă tribunalul declinase ulterior să adauge la rechizitoriu învinuirea de asasinat, făcuse bine, foarte bine. Toți i-au spus așa. Lovitura de teatru dată de el schimbase în mod decisiv percepția publicului. Caricaturile din ziare îl reprezentau în postura Sfântului Gheorghe ucigând balaurul. Facultatea de drept organizase un dineu în onoarea sa. Balaur. Femeile îi zâmbeau, chiar și cele pe care nu le cunoștea. Singurii lui critici fuseseră Maria, editoria-
liștii de la *Adevărul* și autorul unei cărți poștale anonime pe care o primise mai deunăzi. Imaginea reprezenta fostul sediu al Partidului Comunist de la Sliven, iar textul suna simplu: „VREM CONVINGERI; NU JUSTIȚIE!”

I-a cerut șoferului de taxi să-l ducă la munții din nord.

– Vreți să vă luați rămas-bun, șefu’?

– Rămas-bun?

Oare se ghicea că tocmai avusese o ceartă cu Maria?

– De la Alioșa. Am auzit că-l iau de acolo.

– Credeți că este o idee bună?

– Tovarășe șef, a pronunțat șoferul, cu ironie vizibilă. Deși se întorsese puțin spre el, Solinski nu reușea decât să vadă un gât zbârcit, o șapcă ponosită și puțin din țigara fumată pe jumătate. Tovarășe șef, acum, că suntem cu toții liberi și ne putem exprima liber, permiteți-mi să vă informez că mi se rupe, dacă îl dau jos sau nu.

Taximetristul a parcat și a rămas să-l aștepte. Solinski a străbătut parcul public și a urcat treptele de granit. Alioșa avea să mai ridice baioneta lui sclipitoare și să avanseze plin de speranță către viitor doar pentru scurtă vreme; jur-împrejurul soclului său, mitraliorii aveau să apere în continuare poziția pe care fuseseră puși să o păstreze. Și apoi? Avea să fie înălțat altceva în locul lui Alioșa sau trecuse oare vremea monumentelor?

Petar Solinski privea în vale, spre castanii și teii dezgoliți, spre plopii și nucii cărora le vor crește frunze de-abia peste câteva săptămâni. La vest se vedea Muntele Rikoșa, scena rapsodiei (sau a banalei născociri) adolescente a lui Petkanov. La sud se întindea orașul învăluit în smog, străjuit de bastioanele sale domestice. Prietenia 1, Prietenia 2, Prietenia 3, Prietenia 4... Poate că ar trebui să-și facă rost de o nouă locuință, așa cum îi tot spusese Maria. Putea să-i vorbească despre asta ministrului adjunct al Spațiului Locativ, care, ca și el, era unul dintre membrii fondatori ai Partidului Verzilor. Faptul că Maria nu-l mai urma nu trebuia să-l oblige să se

retragă într-o gaură întunecoasă. Șase camere, poate? Un procuror general trebuie uneori să primească în vizită acasă demnitari străini. Apoi, doar n-o să rămână veșnic divorțat.

Își amintea de vremurile când venea aici, în copilărie, țăntoș, alături de tatăl său, cum asculta fanfara, în timp ce ambasadorul sovietic își depunea coroana, salutând. Și-l amintea pe Stoio Petkanov, în plină putere. Și pe Anna Petkanova: cam cârnă, cu părul împletit în coadă. Aproximativ zece ani nutrise o pasiune de la distanță pentru Farul tinerei generații. Fotografiile din reviste o făceau să pară elegantă și ea era interesată de muzica de jazz. Oare, într-adevăr, fusese asasinată? Ajunsese țara într-un asemenea hal de degradare? Ajunseseră oamenii în stare să comită orice faptă, din oricare motiv? Cine putea spune? Stalin pusese la cale asasinarea lui Kirov: bun-venit în lumea modernă.

Coborând treptele de granit, Petar Solinski a scos cele două măștișoare din buzunarul hainei de ploaie. A traversat o bucată de iarbă murdară și, sub privirea aprobatoare a trei grădinari bătrâni de-ai municipalității, a strecurat ciucurii de lână sub o piatră mare. Așa era obiceiul la țară, în acest moment al anului. Câteva zile mai târziu te întorceai la locul unde lăsaseși măștișorul. Dacă sub piatră erau furnici, urma să te bucuri de miei în gospodărie tot anul; viermi și gândaci însemnau cai și vite; păianjeni – măgari. Orice lucru viu, care mișca, promitea fertilitate, un nou început.

– CUM ȚI-AI PETRECUT SFÂRȘITUL de săptămână, Petar? S-a întâmplat ceva? Au organizat cei cu deficiențe mintale vreun protest împotriva noii Constituții?

Omul ăsta era neobosit. Nu reușeai să-l înțelegi, pentru că te extenua. Probabil de la tot iaurtul acela pe care-l mânca. Sau de la mușcata sălbatică de sub pat. Sănătate și viață lungă: floarea celor care trăiau o sută de ani. Poate că ar trebui să-i ordone milițianului să o arunce pe fereastră cu primul prilej când Petkanov nu se afla în cameră.

Procurorul general nu mai avea chef de dueluri. Procesul se încheiase, nu mai urma decât verdictul, iar el ieșise învingător. Straniu era că acuzatul nu îi arăta ostilitate – sau nu mai mult decât de obicei, în orice caz – după afirmațiile sale în legătură cu Anna Petkanova. Sau poate că și asta spunea ceva.

– M-am dus să-l vizitez pe tata, i-a răspuns Petar Solinski.

– Ce face?

– E pe moarte, așa cum vă spuneam.

– Ei bine, sper să nu-l pască o asemenea primejdie. Îmi pare rău, cu adevărat. Indiferent de neînțelegerile noastre...

Solinski nu dorea să asculte încă o denaturare grotescă și sentimentală a trecutului familiei sale.

– Tata mi-a vorbit despre dumneavoastră, a spus el tăios. – Petkanov l-a măsurat nerăbdător, ca orice

conducător obișnuit să fie flatat. Dar speranțele sale s-au prăbușit văzându-i fața: slabă, aspră, mai îmbătrânită. Nu, nu mai puteai să-l consideri un tinerel. – Tatăl meu nu mai avea multe cuvinte de risipit, dar a ținut neapărat să le aud. Mi-a spus că, atunci când erați tânăr, când amândoi erați tineri, aveți credință adevărată. Vai, a adăugat el, puterea vă plăcea la nebunie, dar asta nu era incompatibil cu un adevărat credincios. Se întreba doar în care moment v-ați pierdut credința. Îl chinuia să afle când s-a întâmplat. Poate la moartea fiicei dumneavoastră, sau, gândea el, cu mult, cu mult înainte.

– Poți să-i spui tatălui tău că mai sunt și acum un adevărat credincios în socialism și în comunism. Nu m-am abătut niciodată de la această cale.

– Atunci veți fi interesat să aflați ce mi-a zis tata, chiar înainte să plec. Mi-a zis așa: „Am o întrebare pentru tine, Petar. Ce este mai rău, adevăratul credincios, care continuă să creadă, în ciuda tuturor dovezilor din realitatea în care trăiește, sau cel care admite această realitate, dar continuă să se pretindă un adevărat credincios?”

Pentru o dată, Stoio Petkanov s-a străduit să nu-și dea pe față toată exasperarea. Țăsta era bătrânul Solinski, mereu pus să joace rolul afurisitului de intelectual. De exemplu, stăteau cu toții și discutau, gata să aprobe planul economic pe etapa următoare, miniștrii erau îngrijorați de termenele stabilite, sau dacă nu cumva o să plouă la vremea recoltei, sau de efectele unei noi crize în Orientul Mijlociu asupra livrărilor de

țiței ale Maicii Rusia, iar bătrânul Solinski, jucându-se cu pipa, își împingea scaunul în spate și se pornea să înșire teorii pompoase. „Tovarăși, am recitit...“, acesta era modul lui preferat de a începe să-i plictisească. Am recitit! Citești, desigur, la început, studiezi, dar după aceea mai și muncești, mai și acționezi. Principiile științifice ale socialismului au fost stabilite, tu nu trebuie decât să le aplici. Bineînțeles, cu variațiuni punctuale. Dar atunci când stabilești data de încheiere a lucrărilor pentru barajul hidrocentralei sau te întrebi de ce țăranii din nord-est ascund grâul, sau cântărești raportul DSI asupra minorității etnice maghiare, nu ai nevoie, domnule tovarășe profesor doctor, nenorocitul de Solinski, dacă mă scuzi, nu ai nevoie, cu tot respectul, să recitești nimic. Era vinovat pentru că fusese prea blând, prea răbdător cu tatăl lui Petar. Bătrânul ăla nebun ar fi trebuit să fie trimis la țară, să se joace cu albinele lui, cu mulți ani mai devreme. Nu se arătase tot așa de elevat și de puternic și de înclinat spre teoretizare cât se aflaseră împreună, în închisoarea de la Varkova. Nu ceruse permisiunea gardienilor să recitească ceva înainte de a se repezi la gardistul ăla, care se despărțise de grupul lor principal, din Garda de Fier. Solinski știa cum să facă un fascist să scâncească, în zilele acelea.

Dar fostul președinte nu a rostit nimic cu voce tare. S-a mulțumit doar să spună, pe ton coborât:

– Oricare om are îndoieli. Este normal. Poate au fost momente când nici măcar eu nu am crezut. Dar i-am lăsat pe alții să creadă. Voi puteți face la fel de mult?

– Ah, i-a răspuns procurorul. Marele mijlocitor. Preotul păcătos, care îi conduce pe cei neștiutori spre Ceruri.

– Tu ai spus-o.

*

– ESTE VINOVAȚ, BUNICO. Bunica lui Stefan și-a mișcat capul un pic și l-a privit pe student de sub căciula ei de lână. Uită-te la pițigoiul ăsta mic și prost, zâmbind idiot și ridicându-și ciocul spre portretul în culori al lui V.I. Lenin.

– Și pe iubitul tău l-au găsit vinovat, bunico. Dacă tot se ocupau de asta.

– Și ești fericit?

Pițigoiul a fost luat prin surprindere de întrebarea ei neașteptată. S-a gândit o clipă, apoi a suflat fum de țigară spre fondatorul statului sovietic.

– Da, a spus el, dacă mă întrebi. Sunt fericit.

– Atunci, mi-este milă de tine.

– De ce? Pentru prima oară, tânărul părea să se concentreze cu toată seriozitatea asupra bătrânei așezate sub icoana sa, care însă își întorsese deja privirea, retrăgându-se în amintirile ei. De ce? a repetat.

– Ferească Dumnezeu ca un orb să înceapă să vadă.

*

VERA, ATANAS, STEFAN ȘI DIMITAR au închis televizorul și au ieșit la o bere. S-au instalat

într-o cafenea plină de fum, care fusese librărie înainte de Schimbări.

– Cât crezi că o să-i dea?

– *Taca-taca-taca.*

– Nu, n-au să facă asta.

Au sosit berile. Încet, cu reverență, și-au ridicat paharele și le-au ciocnit. Trecutul, viitorul, sfârșitul lucrurilor, începutul lucrurilor. Și fiecare a băut cu sete.

– Așa, se simte careva purificat?

– Atanas, ești atât de cinic.

– Eu? Cinic? Sunt atât de lipsit de cinism, încât tot ce mi-am dorit era să-l pună la zid și să-l împuște.

– Trebuia să se facă un proces. Nu puteau să zică, pur și simplu, hai, dispari, o să ne prefacem c-ai fost bolnav. Așa obișnuiau să procedeze comuniștii.

– Dar procesul n-a fost corect, totuși, nu-i așa? Ceea ce a făcut el țării nu poate fi exprimat în termenii Codului Penal. Ar fi trebuit să se includă mult mai multe, despre cum a corupt tot ceea ce a atins. Tot ceea ce atingem și noi. Pământul, iarba, pietrele. Cum mințea automat, tot timpul, ca din reflex, ca o politică, și cum i-a învățat pe toți ceilalți să facă la fel. Cum oamenii și-au pierdut încrederea. Așa de ușor. Cum a corupt până și cuvintele care ne ies din gură.

– Ba, pe ale mele nu le-a corupt, lepădătura minci-noasă și scârba netrebnică!

– Atanas, aș vrea să fii serios. Măcar acum.

– Am crezut că face parte din asta, Vera.

– Parte din ce?

– Din libertate. Libertatea de a nu mai fi serios. Niciodată. Niciodată, niciodată, dacă nu mai ai chef să fii serios. Nu este dreptul meu să fiu flușturistic tot restul vieții, dacă așa am eu chef?

– Atanas, tu erai la fel de flușturistic și înainte de Schimbări.

– Atunci era considerat comportament antisocial. Huliganism. Acum este dreptul meu constituțional.

– Pentru asta am luptat? Pentru dreptul lui Atanas de a fi flușturistic?

– Poate că, pentru moment, ne este suficient ca să putem merge mai departe.

*

CU O ZI ÎNAINTE CA SENTINȚA din Procesul Penal Numărul 1 să fie făcută publică, Petar Solinski a venit să-l vadă pe Stoio Petkanov pentru ultima oară. Bătrânul stătea în interiorul semicercului pictat, cu nasul către fereastră. Milițianul de serviciu fusese instruit că restricția nu mai trebuie aplicată. Lasă-l să vadă priveliștea acum, dacă așa dorește. Lasă-l să se uite asupra orașului al cărui stăpân a fost cândva.

S-au așezat de-o parte și de alta a mesei, iar Petkanov a citit decizia Curții de la un capăt la altul, ca și cum ar fi căutat vreo neregulă. Treizeci de ani de exil intern. Suficient ca să o sfârșească între timp. Bunurile personale sechestrare de stat. Formularea îi suna familiar, aproape mângâietor. Ei bine, începuse

de la nimic și va sfârși tot cu nimic. A ridicat din umeri și a lăsat hârtia jos.

- Nu m-ați depozitat de medalii și de onoruri.
- Am considerat că trebuie să vi le păstrați.
- Prin urmare, ce mai faci tu, Petar? a mormăit

Petkanov.

Acum îi rânjea procurorului cu o mulțumire nebună, ca și cum pentru el viața tocmai era pe cale să înceapă, o viață presărată cu minunate călătorii, cu planuri și fapte bune.

- Ce faci?

Extenuat, în primul rând. Dacă acesta era dezgustul însoțit de arsuri la stomac și ceață pe creier pe care îl simți atunci când obții ceea ce ți-ai dorit, când țara este eliberată și cariera profesională încununată de succes, oare cum o fi dezgustul înfrângerii? Sentimentul inițial de triumf se transformase în apă de ploaie.

- Ce faci? De vreme ce mă întrebați, tatăl meu a murit, soția vrea să divorțăm și fiica mea refuză să discute cu mine. Cât de bine pot să fac?

Petkanov a rânjit din nou, iar o rază a scânteiat pe rama ochelarilor săi. Se înveselise, în chip straniu. Pierduse totul, dar era mai puțin înfrânt de acest tinerel pe cale de a îmbătrâni. Intelectualii sunt jalnici, asta știuse mereu. Iar junele Solinski urma probabil să fie doborât de vreo suferință. Cât îi disprețuia pe cei slabi în fața bolii.

- Foarte bine, Petar, trebuie să te gândești că circumstanțele schimbate îți pot pune la dispoziție mai mult timp pe care să-l dedici salvării țării tale.

Oare să fi fost o ironie? Oare încerca să revendice existența unei legături oarecare între ei, prin asemenea sfaturi? Dar consolarea lui subțire consta în faptul că îl detesta pe acest om mai mult ca oricând. S-a ridicat brusc; însă fostul președinte încă nu-și încheiase conturile cu el. În pofida vârstei, a dat iute ocol mesei, i-a scuturat mâna și apoi i-a prins-o între la-bele sale groase.

– Spune-mi, Petar, l-a întrebat, cu o voce pe cât de sarcastică, pe atât de lingușitoare, mă consideri un monstru?

– Nu mă interesează, a răspuns Solinski, care nu-și dorea decât să scape de acolo.

– Ei bine, să spunem altfel. Mă consideri un om obișnuit sau un monstru?

– Nici una, nici alta. Procurorul general a oftat din greu, pe nas. Cred că vă consider pur și simplu un gangster.

Petkanov a izbucnit într-un hohot neașteptat de râs.

– Asta nu este un răspuns la întrebarea mea. Petar, haide să-ți pun și eu o întrebare, în schimbul celei puse de tatăl tău. Fie sunt un monstru, fie nu sunt. Da? Dacă nu sunt, atunci trebuie să fiu cineva ca tine, sau cineva așa cum și tu poți fi capabil să devii. Cum preferi să fiu? Tu trebuie să decizi.

Solinski n-avea de gând să-i răspundă, dar fostul președinte insistă, aproape sfidându-l.

– Nu, nu ești interesat? Atunci, lasă-mă să continui. Dacă sunt un monstru, mă voi întoarce să-ți bântui

visele, voi fi coșmarul tău. Dacă sunt ca tine, mă voi întoarce să-ți bântui zilele. Cum preferi? Ei?

Și începu să îl tragă de mână, aducându-l tot mai aproape, încât Solinski simțea deja mirosul de ou răscopt din respirația lui.

– Nu puteți să scăpați de mine. Farsa asta de proces nu schimbă nimic. Nici dacă m-ați omorî nu s-ar schimba nimic. Dacă spuneți minciuni, că am fost doar urât și temut, nu și iubit, nici asta nu schimbă nimic. Nu puteți scăpa de mine. Îți dai seama?

Procurorul general și-a smuls mâna din strânsoare. Se simțea pătat, contaminat, pervertit din punct de vedere sexual, iradiat până în măduva oaselor.

– Să te înghită iadul, a strigat el, smulgându-se violent. S-a trezit față în față cu tânărul militian, care urmărea totul cu o nouă curiozitate democratică. Ceva l-a făcut pe procuror să-și încline politicos capul, iar soldatul i-a răspuns pocnind din călcâie. Apoi a strigat din nou: Să te înghită iadul! Să fii blestemat!

Când și-a întins mâna spre clanță, a auzit în urma sa ecoul uscat al unor pași grăbiți. A rămas încremenit de spaimă. O mână l-a prins de braț și l-a silit să se întoarcă. Fostul președinte se holba la el și îl trăgea, îl trăgea cât mai aproape. Deodată, procurorului i-au slăbit puterile și ochii lor s-au întâlnit plini de furie, cumplit de aproape.

– Nu, a spus Stoio Petkanov. Te înșeli. Eu te blestem. Eu te condamn. – Privirea sfredelitoare, izul de ou răscopt, degetele bătrâne încleștate pe brațul lui, învinetindu-l. – *Eu te condamn pe tine.*

DUPĂ SCHIMBĂRI, OAMENII începuseră să meargă din nou la biserică; nu numai pentru botez și înmormântare, ci și ca să se roage, ca să-și găsească acea mângâiere nedefinită, ca să se încredințeze că reprezintă mai mult decât albinele dintr-un stup. Petar Solinski se așteptase să vadă o mulțime de bătrâne cu broboade pe cap, dar era plin de bărbați și femei, tineri, bătrâni și de vârstă mijlocie: oameni ca și el. A rămas în pronaosul Bisericii Sf. Sofia, simțindu-se ca un impostor, întrebându-se ce anume trebuia să facă, dacă ar fi fost bine să se lase în genunchi. Văzând că nimeni nu îi cere socoteală, a început să străbată încet îngustul pasaj lateral. Lăsase în urmă lumina stinsă a soarelui, ca a unui bec de patruzeci de wați, din acea după-amiază de martie; acum ochii lui se obișnuiau cu strălucirea care miza doar pe contrastul cu obscuritatea din jur. Lumânările îl orbeau, bronzul poleit sclipea ca para focului, iar fereștrele înguste și înalte concentrau soarele în raze subțiri și compacte.

Suportul greoi pentru lumânări, din fier forjat, cu țepușe semețe și volute blânde, era un teatru de lumină. Lumânările ardeau la două niveluri: la înălțimea umerilor, pentru cei vii, și la înălțimea gleznelor pentru cei morți. Petar Solinski a cumpărat două lumânări subțiri, din ceară de albine, și le-a aprins la flacără. A îngenuncheat și a pus-o pe cea dintâi în tava lată cu nisip de pe podeaua bisericii. Apoi s-a

ridicat, și-a întins brațul și a înfipt-o pe cea de-a doua, cea care ardea pentru patria lui, într-una din țepușele negre, de fier. Masa de flăcări îi dogorea fața. S-a retras țeapăn, ca un general care a depus o coroană, și a rămas în poziție de drepti. Pe urmă și-a căutat fruntea cu vârful degetelor împreunate și a continuat gestul etern: și-a făcut cruce, de la dreapta spre stânga, după tipicul ortodox.

*

SEARA ȘI PLOAIA CĂDEAU împreună, încetisor. Pe un munte scund, la nordul orașului, se ridica un soclu de beton, apăsător și fără rost. Panourile de bronz de pe laturile lui sclipeau mat în umezeală. În lipsa lui Alioșa, care să-i conducă spre viitor, mitraliorii se pomeniseră că luptă în altă bătălie: irelevantă, locală și mută.

Pe terenul viran de lângă triaj, ploaia se lăsa ca o boare de sudoare peste Lenin și Stalin, peste Brejnev, peste Primul Conducător și peste Stoio Petkanov. Venea primăvara, iar cei dintâi cârcei aveau să încerce iarăși să se prindă de bronzul alunecos al cizmelor militare. În întuneric, locomotivele se clătinau pe macazurile ude și se târau pe sub cablurile suspendate, aruncând fulgere scurte spre fețele sculptate. Dar controversile încetaseră în Biroul Politic postum; tăcerea se lăsase asupra gigantilor cei rigizi.

În fața Mausoleului pustiu al Primului Conducător stătea o bătrână, singură. Purta o broboadă de lână

înfăşurată peste o căciulă de lână, ambele pătrunse de ploaie. În pumnii întinşi strângea o mică fotografie înrămată: V.I. Lenin. Ploaia acoperise imaginea de stropi, dar faţa lui de neşters urmărea fiecare trecător. Din când în când, vreun beţivan hotărât sau te miri ce piţigoi de student se mai găsea să strige câte ceva către bătrână, către lumina subţire care se reflecta în sticla udă. Iar ea, indiferentă, rămânea neclintită pe locul ei, în tăcere.